

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ України
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ

Л.М. Капаєва, М.С. Лях

Фінансове право

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

Полтава – 2006

УДК 347.73(477)(075.8)
ББК 67.9(4УКР)402я73
К 20

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів
(Лист №14/18.2-1579 від 08.07.2004 р.)*

Рецензенти:

Опря А.Т. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансово-економічного аналізу та статистики Полтавської державної аграрної академії;

Верига Ю.А. – кандидат економічних наук, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Полтавського університету споживчої кооперації України.

Капаєва Л.М., Лях М.С.

К 20 Фінансове право. Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 248 с.

ISBN 966-8365-62-3

До посібника включено програму курсу "Фінансове право", плани семінарських (практичних) занять та основний зміст тем курсу, контрольні запитання, практичні та тестові завдання, орієнтовний перелік тем рефератів, рекомендовану літературу.

Посібник побудований за модульною конструкцією, передбачено підсумковий контроль по закінченні вивчення кожного модулю.

Посібник призначений для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, а також науковців, викладачів, працівників фінансових органів.

УДК 347.73(477)(075.8)
ББК 67.9(4УКР)402я73

ISBN 966-8365-62-3

© Капаєва Л.М., Лях М.С., 2006

© Центр навчальної літератури, 2006

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
МОДУЛЬНА КОНСТРУКЦІЯ КУРСУ	5
ПРОГРАМА КУРСУ	7
ОСНОВНИЙ ЗМІСТ КУРСУ	17
Модуль 1	17
ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА	
Тема 1. ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ	17
1. Фінанси як економічна та юридична категорія	17
2. Фінансова діяльність держави як предмет фінансового права	19
3. Фінансова система України та її складові	22
4. Система і правове положення органів влади, що здійснюють фінансову діяльність держави	25
Тема 2. ПРЕДМЕТ, МЕТОД І СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ПРАВА	31
1. Поняття фінансового права та методи фінансово-правового регулювання	31
2. Фінансове право в системі права України	32
3. Система і джерела фінансового права	34
4. Фінансове право і наука фінансового права	37
5. Фінансово-правові норми	39
6. Фінансово-правові відносини: зміст, особливості, види та суб'єкти	41
Тема 3. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ	44
1. Суть і призначення фінансового контролю	44
2. Форми і методи фінансового контролю	45
3. Організація та органи фінансового контролю	48
Модуль 2	52
Розділ 1. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДЕРЖАВНИХ І МІСЦЕВИХ ФОНДІВ КОШТІВ	
Тема 4. БЮДЖЕТНЕ ПРАВО І БЮДЖЕТНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ	52
1. Поняття і роль бюджету	52

2. Бюджетне право та бюджетні правовідносини	55
3. Бюджетний устрій та бюджетна система України	58
4. Бюджетна класифікація	60
Тема 5. БЮДЖЕТНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕРЖАВИ	63
1. Поняття бюджетних повноважень	63
2. Розпорядники бюджетних коштів і бюджетні призначення	66
3. Правові засади організації міжбюджетних відносин	69
Тема 6. БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ	71
1. Поняття, зміст та стадії бюджетного процесу	71
2. Порядок складання проекту бюджету, його розгляду і прийняття	72
3. Виконання Державного бюджету та бюджетів місцевого самоврядування	79
4. Облік та звітність про виконання Державного бюджету України	81
Модуль 3	84
Розділ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ	
Тема 7. ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ. СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ	84
Тема 8. ПОДАТКОВЕ ПРАВО	86
1. Податкове право і податкові правовідносини	86
2. Податки: поняття, значення та функції. Принципи оподаткування	88
3. Джерела податкового права	92
4. Елементи податкового закону	93
5. Кваліфікаційні ознаки податкового правопорушення	100
6. Інститут податкового примусу	102
7. Фінансові санкції за порушення податкового законодавства	104
8. Адміністративна відповідальність за порушення податкового законодавства	105
9. Кримінальна відповідальність за порушення податкового законодавства	106
Тема 9. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ	107
1. Поняття, функції та види державного кредиту	107
2. Державний борг	110
3. Правовідносини України з іноземними державними і	112

міжнародними фінансово-кредитними установами в області державного кредиту	
4. Порядок здійснення запозичень до місцевих бюджетів України	113
Тема 10. ПРАВОВІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ	115
1. Поняття і функції страхування	115
2. Основні галузі і види страхування	116
3. Відносини в сфері страхування, що регулюються фінансовим правом	119
Модуль 4	121
Розділ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ ТА БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ	
Тема 11. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ	121
1. Поняття державних видатків, їх особливості і принципи фінансування	121
2. Поняття та принципи бюджетного фінансування	123
Тема 12. ПРАВОВІ ОСНОВИ КОШТОРИСНО-БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ	127
1. Кошторис як індивідуальний фінансово-плановий акт. Порядок кошторисно-бюджетного фінансування	127
2. Додержання фінансової дисципліни	130
3. Порядок фінансування соціально-культурних заходів	132
4. Порядок фінансування видатків на національну оборону	140
5. Видатки на утримання органів державного управління, органів місцевої влади та місцевого самоврядування	141
Модуль 5	143
Розділ 4. ПРАВОВІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ГРОШОВОГО ОБОРОТУ І ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	
Тема 13. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ В ПРОЦЕСІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	143
1. Поняття банківської системи та банківської діяльності	143
2. Банківське право: предмет, метод, банківські правовідносини та банківське законодавство	145
Тема 14. ПРАВОВЕ РЕГЛАМЕНТУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РАХУНКІВ І РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ОБОРОТУ	148
1. Правове регулювання грошового обігу в Україні	148

2. Правове регулювання інституту банківського рахунку	150
3. Організація готівкового обігу та регулювання касових правил	152
4. Правове регулювання безготівкових розрахунків	153
Тема 15. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ	154
1. Поняття валюти та валютних операцій	154
2. Організація валютного регулювання	159
3. Правовий режим валютного контролю	162
	164
ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ ТА ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	
Модуль 1	164
ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА	
Тема 1. ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ	164
Тема 2. ПРЕДМЕТ, МЕТОД, ДЖЕРЕЛА ТА СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ПРАВА	165
Тема 3. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ	168
Підсумкові тести по модулю 1	169
Модуль 2	176
ОСОБЛИВА ЧАСТИНА	
Розділ 1. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДЕРЖАВНИХ І МІСЦЕВИХ ФОНДІВ КОШТІВ	
Тема 4. БЮДЖЕТНЕ ПРАВО І БЮДЖЕТНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ	176
Тема 5. БЮДЖЕТНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕРЖАВИ	178
Тема 6. БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ	179
Підсумкові тести по модулю 2	181
Модуль 3	187
Розділ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ	
Тема 7. ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ. СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ	187
Тема 8. ПОДАТКОВЕ ПРАВО	187
Тема 9. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ	190
Тема 10. ПРАВОВІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ	191
Підсумкові тести по модулю 3	192
Модуль 4	198

Розділ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ ТА БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ	
Тема 11. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ	198
Тема 12. ПРАВОВІ ОСНОВИ КОШТОРИСНО-БЮДЖЕТНОГО РЕЖИМУ ФІНАНСУВАННЯ	198
Підсумкові тести по модулю 4	200
Модуль 5	205
Розділ 4. ПРАВОВІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ГРОШОВОГО ОБОРОТУ І ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	
Тема 13. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ В ПРОЦЕСІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	205
Тема 16. ПРАВОВЕ РЕГЛАМЕНТУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РАХУНКІВ І РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ОБОРОТУ	206
Тема 17. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ	207
Підсумкові тести по модулю 5	208
ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ	211
ЛІТЕРАТУРА	213

ПЕРЕДМОВА

Фінанси як економічна категорія являють собою систему економічних відносин, у процесі яких утворюються і використовуються фонди грошових коштів. Держава за допомогою правових норм детально регламентує відносини, що виникають при зборі, розподілі і використанні фондів грошових коштів за допомогою правових норм, сукупність яких складає фінансове право.

Фінансове право – складна учбова дисципліна. Воно об'єднує багато законів та нормативно-правових актів виконавчої влади, які часто змінюються, доповнюються. Все це ускладнює вивчення матеріалу. Вивчення фінансового права дозволяє засвоїти теоретичні положення як загальної, так і особливої частини, пізнати його закономірності і детально ознайомитися з актами, які містять фінансово-правові норми.

Вивчення питань теорії фінансового права та чинного законодавства у галузі фінансів, необхідно майбутньому спеціалісту, для розуміння суті і тенденцій розвитку фінансових відносин та їх особливостей у сфері державних фінансів, міжнародних фінансів і фінансів господарських одиниць.

У процесі вивчення дисципліни вирішуються такі завдання:

- дослідження основних положень та особливостей фінансового законодавства, фінансових правовідносин;
- розкриття можливості використання фінансового законодавства у практиці фінансової роботи;
- з'ясування сутності бюджетного, податкового, валютного, законодавства, особливостей фінансово-правових відносин, прав і обов'язків суб'єктів цих відносин.

Засвоєння основних положень дисципліни дає можливість студенту підготуватись до поглибленого вивчення основних напрямів в фінансовій діяльності суб'єктів фінансової системи країни.

Вивчення дисципліни пов'язане з дисциплінами: "Гроші і кредит", "Фінанси", "Фінанси підприємств" і дозволяє отримати базову підготовку з основних питань фінансово-правових відносин суб'єктів фінансової системи.

Пропонований навчальний посібник підготовлено відповідно до програми та навчального плану з курсу "Фінансове право".

Вивчення фінансового права України рекомендується почати з

ознайомлення з програмою курсу, засвоєння основного матеріалу, наведеного в посібнику. Цей матеріал містить необхідну, на думку укладача, постійну компоненту. Наявні контрольні питання по кожній темі доцільно використати для самоконтролю, з метою перевірки того, як засвоєно основні категорії та поняття фінансового права.

Складено посібник за модульною конструкцією, яку укладач рекомендує використовувати в навчальному процесі при вивченні дисципліни. Вона сприяє систематизації матеріалу, його поділу відповідно до основних інститутів фінансового права.

Слід врахувати, що навчальні матеріали не можуть детально відобразити чинну систему нормативно-правових актів, яка перебуває в постійному розвитку. Студенти самі повинні стежити за розвитком і оновленням фінансового законодавства.

Для повного оволодіння теоретичним і нормативним матеріалом з відповідної теми необхідно також опрацьовувати додаткові матеріали з фінансового права України, які публікуються в періодичних виданнях.

Посібник створений з метою допомогти студентам уявити основні питання навчального курсу.

Посібник розрахований на студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, науковців, працівників фінансових органів. Він стане в нагоді викладачам за курсу "Фінансове право".

МОДУЛЬНА КОНСТРУКЦІЯ КУРСУ

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Модуль 1

1. Фінансова діяльність держави
2. Предмет, метод, джерела та система фінансового права
3. Правові засади організації фінансового контролю в Україні

Підсумкове заняття по модулю 1

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Модуль 2

Розділ 1. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДЕРЖАВНИХ І МІСЦЕВИХ ФОНДІВ КОШТІВ

4. Бюджетне право і бюджетний устрій України
5. Бюджетні повноваження держави
6. Бюджетний процес в Україні

Підсумкове заняття по модулю 2

Модуль 3

Розділ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ

7. Правові засади регулювання державних доходів. Система державних доходів
8. Податкове право
9. Правові засади державного кредиту
10. Правові основи страхування

Підсумкове заняття по модулю 3

Модуль 4
Розділ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ ТА БЮДЖЕТНОГО
ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ

11. Правове регулювання державних видатків

12. Правові основи кошторисно-бюджетного режиму фінансування

Підсумкове заняття по модулю 4

Модуль 5
Розділ 4. ПРАВОВІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ, ГРОШОВОГО ОБОРОТУ І
ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

13. Правове регулювання відносин, що виникають в процесі банківської діяльності

14. Правове регламентування банківських рахунків і регулювання грошового обороту

15. Правові засади валютного регулювання та валютного контролю

Підсумкове заняття по модулю 5

ПРОГРАМА КУРСУ

Модуль 1 ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1. ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ

Фінанси як економічна, юридична, історична і вартісна категорія. Етимологія категорії "фінанси". Державні фінанси. Матеріальний зміст фінансів: централізовані і децентралізовані фонди коштів.

Фінансова діяльність держави як предмет дослідження фінансового права. Фінансова діяльність, її об'єкт та інструмент. Економічний та правовий характер фінансової діяльності держави. Принципи і методи фінансової діяльності держави. Загальноправові та галузеві принципи фінансової діяльності. Методи фінансової діяльності. Методи формування фондів коштів: обов'язковий, добровільний. Методи розподілу грошових коштів: фінансування (бюджетне, відомче, з позабюджетних фондів), дотації, субсидії, субвенції, кредитування. Методи використання фінансових ресурсів. Метод фінансового контролю.

Фінансова система України та її складові. Фінансова ланка. Організаційний аспект та матеріальне вираження фінансової системи. Фінансова система України, та характеристика її окремих ланок: державного бюджету, місцевих фінансів, фінансів державних підприємств, державних позабюджетних фондів, кредиту.

Система і правове положення органів влади, що здійснюють фінансову діяльність держави. Правове становище та функції органів державної влади у сфері фінансової діяльності держави. Органи загальної компетенції: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України. Органи особливої компетенції: Міністерство фінансів України, Державне казначейство, Державна податкова служба України, Державна контрольно-ревізійна служба України, Національний банк України та інші. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері фінансової діяльності

Тема 2. ПРЕДМЕТ, МЕТОД, ДЖЕРЕЛА ТА СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Предмет фінансового права та методи фінансово-правового регулювання. Поняття фінансового права. Сутність фінансового

права, як галузі публічного права. Предмет фінансового права та його ознаки. Характеристика фінансових відносин, що є предметом фінансового права. Поняття методу правового регулювання та його особливості в фінансовому праві.

Фінансове право в системі права України. Взаємозв'язок фінансового права з конституційним, адміністративним, цивільним, господарським правом. Поєднання фінансового права з кримінальним, трудовим та пенсійним правом.

Система та джерела фінансового права. Загальна та особлива частина фінансового права. Джерело фінансового права. Фінансове законодавство. Фінансово-правові акти та їх класифікація за юридичними властивостями; за органами, що їх видають. Коротка характеристика основних джерел фінансового права. Систематизація законодавства, його мета та способи.

Фінансове право та наука фінансового права. Сутність науки фінансового права, його предмет, особливості, функції. Система науки фінансового права. Зміст науки фінансового права. Фінансово-правові категорії.

Фінансово-правові норми: зміст, особливості та види. Етимологія категорії "норма". Сутність фінансово-правової норми. Загальні риси фінансово-правових норм. Особливості фінансово-правових норм. Компоненти норми фінансового права: гіпотеза, диспозиція, санкція. Класифікація фінансово-правових норм: в залежності від характеру впливу на учасників фінансових відносин; в залежності від змісту; за дією в часі.

Фінансово-правові відносини: зміст та особливості. Ознаки фінансових правовідносин. Характер та матеріальний зміст фінансових правовідносин. Структура фінансових правовідносин: суб'єкти, об'єкт, зміст. Правосуб'єктність: правоздатність, дієздатність. Суб'єктивне право та суб'єктивний обов'язок. Основні типи зв'язку між юридичними правами та обов'язками. Класифікація фінансових правовідносин за матеріальним змістом, за характером фінансово-правових норм. Юридичний факт та його зміст: дії, події, акти, вчинки.

Тема 3. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Суть і призначення фінансового контролю. Предмет фінансового контролю. Значення фінансового контролю. Фінансова

дисципліна. Фінансове правопорушення. Принципи фінансового контролю.

Форми та методи фінансового контролю. Форми фінансового контролю в залежності від часу здійснення; залежно від характеру взаємовідносин і суб'єкта контролю; за формами проведення; залежно від цільової спрямованості; залежно від місця здійснення. Методи фінансового контролю: спостереження, перевірка, обслідування, аналіз, ревізія. Види перевірок. Види ревізій за змістом, за організаційною ознакою, за обслідуваним періодом, за обсягом ревізуємої діяльності.

Організація та органи проведення фінансового контролю. Види фінансового контролю в залежності від суб'єктів, що його здійснюють. Види державного фінансового контролю. Контрольні повноваження Верховної Ради України, парламентських комітетів, Рахункової палати України, Президента України, Міністерства фінансів України, Державної контрольно-ревізійної служби України, Державного казначейства України, Державної податкової служби України. Аудит: сутність, види. Обов'язковий аудит.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Модуль 2

Розділ 1. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДЕРЖАВНИХ І МІСЦЕВИХ ФОНДІВ КОШТІВ

Тема 4. БЮДЖЕТНЕ ПРАВО І БЮДЖЕТНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ

Поняття і роль бюджету. Етимологія поняття "бюджет". Бюджет в економічному розумінні. Основне джерело формування бюджету. Бюджет за формою прояву та за матеріальним змістом. Юридичне значення бюджету. Склад бюджетних актів. Функції бюджету. Політичне значення бюджету. Взаємозв'язок бюджету з економікою.

Бюджетне право та бюджетні правовідносини. Предмет бюджетного права. Специфічні риси бюджетного права. Суб'єкти бюджетних правовідносин. Бюджетне законодавство. Бюджетно-правові норми. Класифікація бюджетно-правових норм за змістом, за часом дії. Джерела бюджетного права. Класифікація бюджетних документів.

Бюджетний устрій та бюджетна система України. Фактори, що

впливають на бюджетний устрій. Види бюджетів. Поняття та склад зведеного бюджету України. Принципи побудови бюджетної системи України.

Бюджетна класифікація. Складові бюджетної класифікації. Сутність та склад доходів бюджету. Сутність та склад видатків бюджетів. Таємні видатки. Класифікація фінансування бюджету та боргу. Загальний та спеціальний фонди бюджету. Особливості спеціального фонду. Резервний фонд. Дефіцит бюджету. Причини виникнення дефіциту. Законодавче регламентування дефіциту бюджету. Профіцит бюджету.

Тема 5. БЮДЖЕТНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕРЖАВИ

Поняття бюджетних повноважень. Зміст інституту та види бюджетних повноважень. Рівні та групи бюджетних прав. Учасники бюджетного процесу. Бюджетні повноваження Президента України, Верховної Ради України та місцевих органів самоврядування, Комітету Верховної Ради України по питанням бюджету, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Національного банку України.

Розпорядники бюджетних коштів і бюджетні призначення. Види розпорядників бюджетних коштів. Головні розпорядники бюджетних коштів на різних територіальних рівнях. Функції головного розпорядника бюджетних коштів. Бюджетний запит. Бюджетне призначення. Бюджетне асигнування. Функції розпорядника бюджетних коштів. Механізм бюджетних призначень.

Правові засади організації міжбюджетних відносин. Міжбюджетні відносини. Моделі бюджетних систем з точки зору міжбюджетних відносин. Бюджетне регулювання. Міжбюджетні трансферти. Дотація вирівнювання. Субвенції. Механізм визначення міжбюджетних трансфертів. Кошик доходів бюджетів місцевого самоврядування. Індекс відносної податкоспроможності. Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості.

Тема 6. БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

Поняття, зміст та стадії бюджетного процесу. Бюджетний процес. Риси норм бюджетного процесу. Складові та моменти бюджетного процесу. Завдання бюджетного процесу. Стадії бюджетного процесу. Принципи бюджетного процесу. Бюджетний цикл.

Порядок складання проекту бюджету, його розгляд і затвердження. Бюджетне планування. Завдання та принципи бюджетного планування. Зміст бюджетного планування. Підготовчий етап бюджетного планування. Бюджетні запити. Бюджетна резолюція. Склад проекту закону про Державний бюджет та додаткові матеріали. Подання проекту до Верховної Ради України. Підготовка до першого читання проекту закону про Державний бюджет. Перше, друге та третє читання проекту закону про Державний бюджет України. Обмеження щодо виконання бюджету в разі його неприйняття до граничного терміну. Затвердження місцевих бюджетів. Зміст рішення про місцевий бюджет.

Виконання Державного бюджету України та бюджетів місцевого самоврядування. Зміст казначейської системи виконання бюджету. Касове виконання бюджету. Бюджетний розпис. Лімітні довідки про бюджетні асигнування. Мережа бюджетних установ і організацій, яким виділятимуться кошти. Механізм витрачання бюджетних коштів та отримання готівки. Закриття бюджетних рахунків та переведення залишків.

Облік та звітність про виконання Державного бюджету України. Облік операцій по виконанню Державного бюджету органами Державного казначейства та розпорядниками бюджетних коштів. Види звітності про виконання Державного бюджету України. Місячна звітність. Квартальний звіт. Річний звіт. Річний звіт Рахункової палати України. Рішення Верховної Ради України про виконання Закону про Державний бюджет України.

Модуль 3

Розділ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ

Тема 7. ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ. СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ

Поняття і система державних доходів. Державні доходи з фінансової точки зору, за змістом, за структурою та складом. Класифікація державних доходів. Класифікація доходів бюджету. Склад доходів Державного бюджету України. Основи правового регулювання державних доходів.

Тема 8. ПОДАТКОВЕ ПРАВО

Податкове право. Предмет регулювання податкового права.

Інститут податкового права. Ознаки податкового права. Метод податкового права. Податкові правовідносини: особливості та види.

Податки: поняття, значення та функції. Принципи оподаткування. Риси податків. Класифікація податків. Податкова система. Функції оподаткування. Принципи оподаткування.

Джерела податкового права. Податкове законодавство. Принципи та система податкового законодавства.

Елементи податкового закону. Суттєві та факультативні елементи закону про податок. Суб'єкт оподаткування. Платник податку та податковий агент. Об'єкт оподаткування. Джерело податку. Предмет оподаткування. Масштаб податку. Одиниця оподаткування. Податкова база. Податковий період та його види. Ставка податку та їх класифікація. Податкові пільги та їх групи. Межі податкової юрисдикції. Критерії територіальності та резидентства. Подвійне оподаткування. Методи обліку доходів і витрат платника податку. Касовий, накопичувальний методи та метод "першої події". Методи оподаткування. Способи розрахунку і сплати податку. Стадії процесу розрахунку податку. Способи сплати податку. Строки сплати податків.

Податкова система України. Загальнодержавні податки. Правова природа місцевих податків і зборів. Система податків і зборів (обов'язкових платежів), що передбачає спеціальний режим оподаткування. Міжнародні угоди про уникнення подвійного оподаткування.

Правовий режим неподаткових платежів до бюджету. Митні, ресурсні та рентні платежі.

Правовий режим цільових фондів грошових коштів.

Кваліфікаційні ознаки податкового правопорушення. Характеристика правомірного обходу податку, ухилення від сплати податку та стягнення надлишкових сум податків. Ознаки податкових правопорушень. Об'єкт та суб'єкт податкового правопорушення. Класифікація податкових правопорушень. Податкова заборгованість.

Інститут податкового примусу. Соціальне призначення податкового примусу. Ознаки та зміст заходів податкового примусу. Класифікація санкцій за податкові правопорушення за характером впливу та за галузевим характером. Принципи податкової відповідальності.

Фінансові санкції за порушення податкового законодавства. Склад, групи, характеристика основних видів. Розміри штрафів за

податкові правопорушення.

Адміністративна відповідальність за порушення податкового законодавства. Характеристика посадової особи. Особливості адміністративних санкцій. Зміст адміністративного правопорушення. Випадки адміністративної відповідальності. Процедура накладання заходів адміністративної відповідальності. Розмір штрафу за адміністративне правопорушення. Порядок оскарження рішення та його наслідки. Дисциплінарна відповідальність посадових осіб податкових органів. Відповідальність за завдання збитків платнику податків неправомірними діями податкових органів.

Кримінальна відповідальність за порушення податкового законодавства. Об'єкт, предмет, суб'єкти злочину. Кваліфікація службової недбалості. Підстави для звільнення від кримінальної відповідальності. Світовий досвід притягнення до кримінальної відповідальності за податкові правопорушення.

Тема 9. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ

Поняття, функції, форми та види державного кредиту. Поняття державного кредиту. Особливості, економічний зміст, юридична природа, забезпечення та цільове призначення державного кредиту. Ознаки правових відносин державного кредиту. Функції державного кредиту. Класифікація державного кредиту залежно від статусу позичальника, від сфери розміщення боргових зобов'язань, від строків погашення, виду доходності. Форми державного кредиту: державні облігації, казначейські зобов'язання.

Державний борг. Сутність та правові обмеження державного боргу. Внутрішній державний борг, його види та структура. Зовнішній державний борг. Основні причини створення і збільшення державного боргу.

Правовідносини України з іноземними державними та міжнародними фінансово-кредитними установами в області державного кредиту. Світовий банк. Європейський банк реконструкції і розвитку. Міжнародний валютний фонд. Критерії ефективності та стабілізаційні призначення.

Порядок здійснення запозичень до місцевих бюджетів України. Умови розвитку ринку місцевих запозичень. Правове регулювання місцевих запозичень в Україні. Форми запозичень муніципального органу. Звітність та інформування про здійснення місцевих запозичень.

Тема 10. ПРАВОВІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ

Поняття і функції страхування. Суть страхового захисту. Зміст та об'єкт страхування.

Основні галузі і види страхування. Загальнообов'язкове і приватне страхування: особливості правового регулювання. Страховики та страхувальники при цих видах страхування. класифікація страхування за об'єктами. Види та принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування. Класифікація страхування за формою. Особливості та види обов'язкового і добровільного страхування. Державне обов'язкове особисте страхування певних видів державних службовців.

Відносини в сфері страхування, що регулюються фінансовим правом та організація страхування в Україні.

Модуль 4

Розділ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ ТА БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Тема 11. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ

Поняття державних видатків, їх особливості і принципи фінансування. Видатки та витрати бюджету. Класифікація державних видатків за предметною ознакою, за роллю в відтворювальному процесі, за економічним змістом. Інститут видатків бюджетів. Показники бюджетного асигнування. Режими бюджетного фінансування. Принципи фінансування. Види фінансових планів. Правове регулювання в галузі видатків.

Поняття та принципи бюджетного фінансування. Суб'єкти видаткових відносин. Види та повноваження головних розпорядників бюджетних коштів. Розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня. Одержувачі бюджетних коштів. Механізм здійснення видатків.

Тема 12. ПРАВОВІ ОСНОВИ КОШТОРИСНО-БЮДЖЕТНОГО РЕЖИМУ ФІНАНСУВАННЯ

Кошторис як індивідуальний фінансово-плановий акт. Порядок кошторисно-бюджетного фінансування. Бюджетна установа та бюджетна сфера. Кошторис бюджетної установи. Правове значення кошторису. Види кошторисів. Складові кошторису.

Додержання фінансової дисципліни. Бюджетне

правопорушення. Наслідки нецільового використання бюджетних коштів. Підстави для призупинення бюджетних асигнувань. Механізм призупинення бюджетних асигнувань.

Порядок фінансування соціально-культурних заходів. Склад соціально-культурних видатків. Видатки на соціальний захист населення: структура, розподіл за бюджетами. Порядок фінансування освіти: функціональна структура, межі фінансування, пільги, розподіл між бюджетами. Порядок фінансування науки: напрями, межі та види фінансування. Видатки на культуру та мистецтво: функціональна структура, розпорядники, розподіл між бюджетами.

Фінансування охорони здоров'я та фізичної культури. Видатки на охорону здоров'я: функціональна структура видатків; розподіл між бюджетами; розрахункові показники обсягів фінансування. Видатки на фізкультуру і спорт: класифікація, розподіл між бюджетами.

Порядок фінансування видатків на національну оборону. Правова база оборони держави. Межі та особливості фінансування з Державного бюджету. Функціональна структура видатків. Суб'єкти фінансування.

Видатки на утримання органів державного управління, органів місцевої влади та місцевого самоврядування. Склад видатків. Суб'єкти фінансування на загальнодержавному та місцевому рівнях.

Модуль 5

Розділ 4. ПРАВОВІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ГРОШОВОГО ОБОРОТУ І ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Тема 13. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ В ПРОЦЕСІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поняття банківської системи та банківської діяльності. Банк та базові операції. Класифікація банків за обсягом операцій. Банківська діяльність. Види банківських угод та банківських операцій. Банківська система: сутність, рівні та склад. Правові норми діяльності банків в Україні.

Банківське право: предмет, метод, банківські правовідносини та банківське законодавство. Банківське право. Умови формування банківського права. Ознаки та суб'єктний склад банківських правовідносин. Юридичні факти як обставини виникнення банківських правовідносин. Методи регулювання діяльності банків:

імперативний та диспозитивний. Банківське законодавство: сутність, рівні та особливості. Причини вдосконалення банківського права.

Тема 14. ПРАВОВЕ РЕГЛАМЕНТУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РАХУНКІВ І РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ОБОРОТУ

Правове регулювання грошового обігу в Україні. Основні умови грошового обігу на території країни. Гривня, як єдиний платіжний засіб в Україні. Положення правового регулювання грошового обігу. Правові основи функціонування платіжних систем. Платіжна система: сутність, склад, функція, види та зміст основних правил.

Зміст інституту банківського рахунку. Відмінності банківського вкладу та банківського рахунку. Правові основи банківського рахунку. Особливості інституту банківського рахунку. Види рахунків. Види кореспондентських рахунків.

Правове регламентування готівкового обігу та регулювання касових правил. Основні завдання банків в організації готівки. Готівковий обіг та готівкові розрахунки.

Правове регулювання безготівкових розрахунків. Правові норми використання банківських платіжних карток та міжбанківських розрахунків.

Тема 15. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ

Поняття валюти та валютних операцій. Валюта України та іноземна валюта. Банківські метали. Валютні цінності. Валютні операції та їх склад. Учасники валютних операцій. Ліцензування валютних операцій. Види ліцензій. Валютна політика: сутність, завдання. Сутність та функції валютного курсу. Конвертованість валюти. Класифікатор іноземних валют. Форми та методи валютної політики. Валютна система. Елементи національної валютної системи. Сутність золотовалютних резервів та зміст управління ними.

Організація валютного регулювання. Правові акти, що регулюють валютні відносини. Етапи валютного регулювання в Україні. Сутність, напрями та особливості валютного регулювання. Повноваження Кабінету Міністрів України та Національного банку України в сфері валютного регулювання.

Правовий режим валютного контролю. Основні напрями валютного контролю. Суб'єкти та їх повноваження в сфері валютного контролю.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ КУРСУ

Модуль 1 ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1. ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ

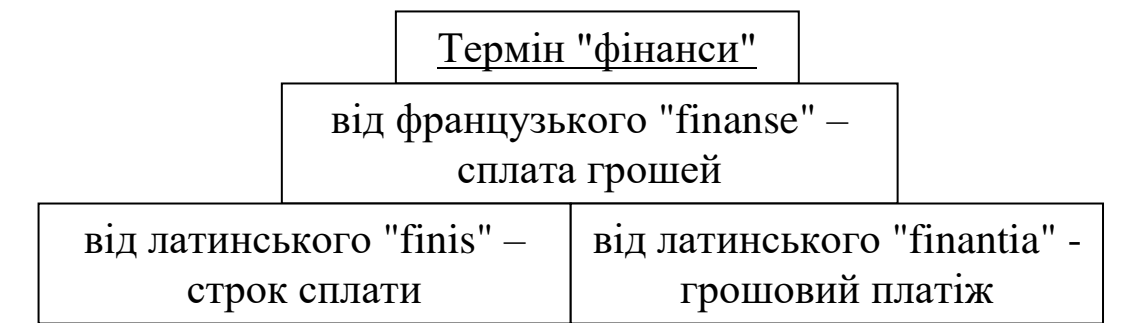
1. Фінанси як економічна та юридична категорія

Фінанси – це вартісна категорія, яка органічно пов'язана з рухом вартості, з утворенням та використанням різних грошових фондів, з грошовими відносинами, що існують між державою та приватним сектором.

Фінанси – це не просто грошові кошти, доходи або видатки. Це сукупність відносин, що мають розподільчий характер і опосередковуються через доходи й видатки громадян і юридичних осіб, фінансово-кредитних установ, держави, міжнародних фінансових організацій.

Фінанси – це грошові відносини, що виникають у процесі розподілу і перерозподілу вартості ВВП і частини національного багатства у зв'язку з формуванням грошових доходів суб'єктів господарювання та держави і використанням їх на розширене відтворення, задоволення соціальних та інших потреб суспільства.

Фінанси є історичною категорією. Вони виникли ще за часів рабовласницького суспільства в умовах товарно-грошових відносин під впливом розвитку функцій та потреб суспільства.

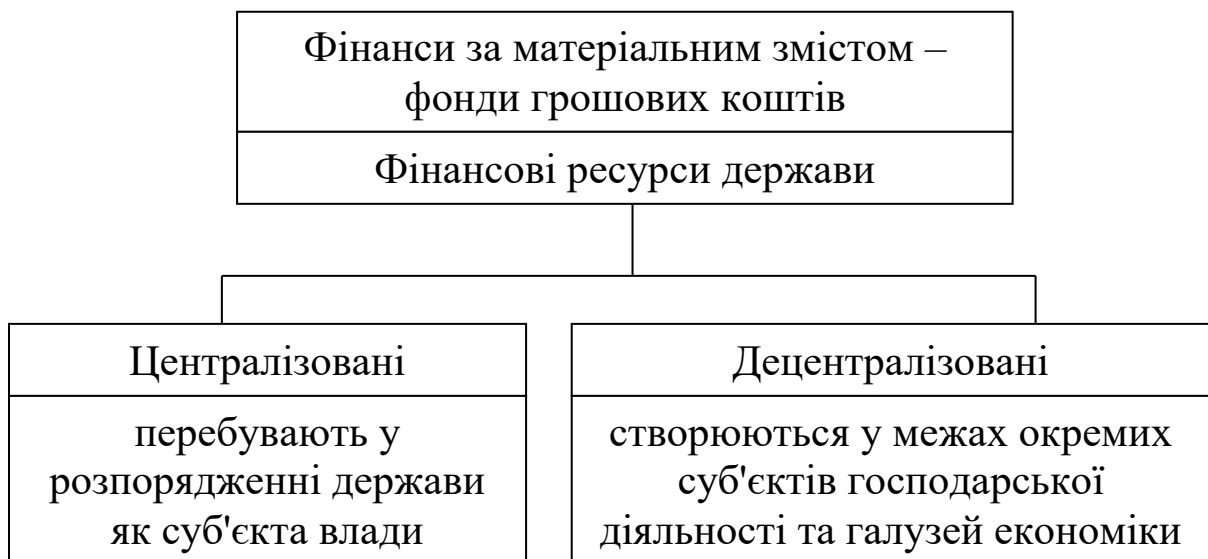
Термін активно використовувався в 13-15 століттях в Італії. Вже з XVII століття цей термін стає міжнародним і застосовується для визначення всіх відносин, пов'язаних з доходами і витратами держави. Пізніше поширився в усьому світі і застосовувався як

поняття, пов'язане з системою грошових відносин, з мобілізацією грошових ресурсів державою для виконання своєї політичних та економічних функцій.

Історично пізнішим стало виділення категорії державних фінансів. Спочатку під фінансами розуміли саме державні фінанси. Зараз ці терміни чітко відрізняють.

Державні фінанси – це економічні відносини з мобілізації, розподілу й витрачання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів держави для забезпечення розширеного відтворення та соціально-культурних потреб суспільства.

Необхідність державних фінансів зумовлена тим, що основним призначенням держави є забезпечення фінансовими ресурсами тих потреб, які не можна задовольнити через ринковий механізм, а також особисто кожним громадянином у зв'язку з об'єктивними причинами. До них слід віднести структурну перебудову економіки, боротьбу з монополізмом, захист навколишнього середовища, захист окремих категорій громадян, проведення наукових досліджень, загальну освіту, охорону здоров'я тощо.

За рахунок централізованих фондів коштів фінансуються державні та місцеві видатки, здійснюється капітальне будівництво, інвестиційна та інноваційна діяльність, утримується соціально-культурна невиробнича сфера – освіта, наука, фізична культура та спорт, охорона здоров'я; утримуються органи державної влади, правоохоронні органи тощо.

Децентралізовані фонди коштів не можуть використовувати органи державної влади, проте вони відіграють важливу роль.

2. Фінансова політика держави як предмет фінансового права

Предметом фінансового права стають фінанси лише у взаємозв'язку з фінансовою діяльністю держави. Фінансова діяльність – це формування доходів та здійсненні витрат певним суб'єктом.

Об'єктом фінансової діяльності є фінанси, які не слід ототожнювати з грошима, що є значно вужчим поняттям. Гроші є лише інструментом фінансів та фінансової діяльності.

Дістаючи нормативно-правове закріплення, відносини у сфері фінансової діяльності стають об'єктом дослідження юриспруденції. Однак предметом дослідження фінансового права як галузі права, науки, навчальної дисципліни є не всі фінанси, а лише ті відносини, в яких безпосередню участь приймає держава.

Фінансова діяльність держави – це здійснення нею видатків та отримання доходів з метою реалізації завдань соціально-економічного розвитку.

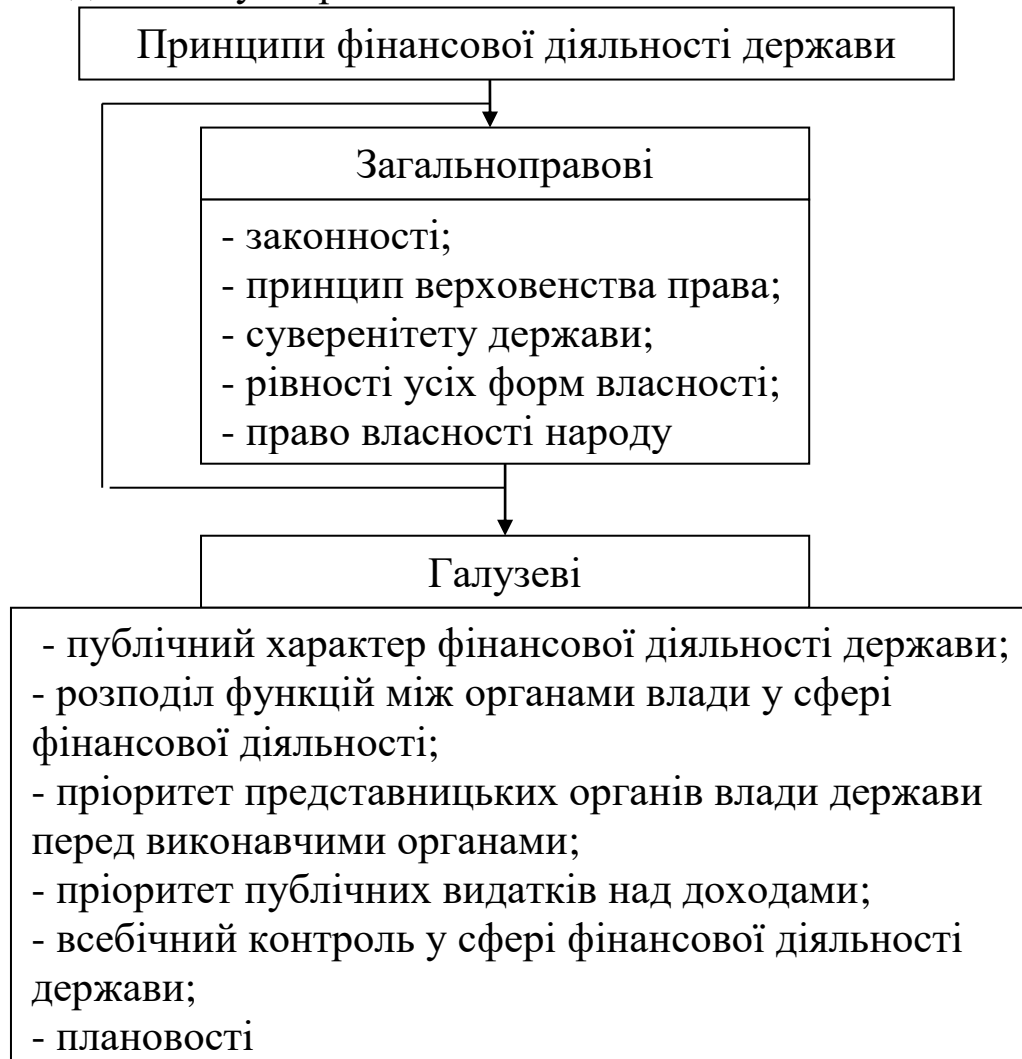
Всі прояви фінансової діяльності, як і явища інших галузей управління, одягають у правові форми. Всі дії органів держави в галузі фінансів і всі відносини, що виникають між ними при мобілізації, розподілі та використанні фондів коштів, одержують характер правових дій та правових відносин, тобто фінанси держави відбиваються в її фінансовому праві як в сукупності норм, що регулюють її фінансове господарство. Тобто, фінансове право належить до галузі публічного права і складається з норм, що регулюють мобілізацію, розподіл і витрачання коштів, а також покликані сприяти рівновазі доходів і видатків держави.

Відносини, що виникають у процесі фінансової діяльності, є не тільки економічними. За допомогою правових норм держава надає їм юридичного характеру. Правове регулювання фінансової діяльності є однією з форм державного керівництва економікою.

Стосовно організації фінансової діяльності держави застосовується імперативна юридична норма.

Фінансова діяльність держави базується на принципах, тобто основних ідеях, виражених в праві, що надає цим ідеям обов'язкового характеру з усіма відповідними юридичними наслідками. Принципи фінансової діяльності держави гарантують безперервність та послідовність нормотворчого процесу, забезпечують взаємозв'язок фінансового законодавства та фінансової політики.

До принципів фінансової діяльності належать загальноправові, галузеві, міжгалузеві принципи та принципи окремих правових інститутів даної галузі права.

Загальноправові принципи є визначальними для формування окремих галузевих наук.

Галузеві принципи є базовими для визначення кола суб'єктів, що беруть участь у таких відносинах, та об'єктів правового регулювання цих відносин.

Інші принципи:

- здорових фінансів,
- єдності фінансової діяльності і грошової системи держави,
- фінансової безпеки держави,
- міжгалузевому характеру фінансової діяльності держави,
- компетентності та самостійності у сфері фінансової діяльності органів місцевого самоврядування у встановлених чинним законодавством межах,
- цільового використання фінансових ресурсів,

- соціальної направленості фінансової діяльності,
- самостійності в установлених законодавством межах.

Методи, тобто способи здійснення, фінансової діяльності – це сукупність прийомів і засобів, з допомогою яких уповноважені державою органи від її імені формують, розпоряджаються і використовують фонди грошових ресурсів.

Групи методів здійснення фінансової діяльності:

1) методи формування (мобілізації, залучення) фондів грошових коштів;

2) методи їх розподілу;

3) методи використання фондів грошових коштів.

Методи формування фондів грошових коштів:

- обов'язковий метод – полягає в безоплатному і примусовому вилученні державою частини грошових коштів у їх власників; йому властивий примусовий характер вилучення грошових коштів;

- добровільний метод (придбання державних цінних паперів, проведення лотерей, пожертвування, вклади в банках і т.д.).

Методи розподілу та використання грошових коштів:

1) фінансування – виражається в безоплатному, беззворотньому і цільовому наданні грошових коштів.

- в залежності від того, з якого державного фонду виділені кошти:

- бюджетне фінансування,

- відомче фінансування,

- фінансування із позабюджетних фондів.

- в залежності від того, кому і на яких умовах надані грошові ресурси:

- Дотації – під якими розуміють надання грошових коштів з метою покриття нестачі власних коштів.

Види дотацій:

а) допомогу, що виділяється підприємствам, організаціям, установам на покриття збитків, обумовлених незалежними від них причинами;

б) бюджетну дотацію – безоплатна, беззворотна допомога вищестоящого бюджету нижчестоящому, яка не носить цільового характеру і надається в випадку перевищення витрат над доходами.

- Субвенція – це бюджетна дотація, що надається вищестоящим бюджетом нижчестоящому для визначеного

цільового використання. В випадку порушення умов їх використання, невикористані на протязі бюджетного періоду субвенції підлягають поверненню в бюджет.

- Субсидія – це вид цільової допомоги в грошовій або натуральній формі юридичним або фізичним особам, органам місцевого самоуправління, іншим державам, що надається за рахунок коштів бюджету або цільових фондів.

2) Кредитування означає виділення (надання) грошових коштів на умовах платності і повернення.

Фінансування використовується в відношенні державних організацій, кредитування – як у відношенні державних організацій, так і інших недержавних організацій.

Принципи розподілу і використання фінансових ресурсів:

- плановість;
- цільовий характер використання коштів;
- ефективність;
- економію;
- науково-методологічний підхід при визначенні обсягів використання коштів у межах встановлених лімітів.

Видатки здійснюються:

- за економічним призначенням – залежно від тих сфер та економічних операцій, куди спрямовуються кошти;
- за функціональним призначенням – залежно від напрямів спрямування коштів на виконання функцій держави та місцевих органів влади.

На всіх етапах фінансової діяльності використовується метод фінансового контролю. Його призначення досить важливе, оскільки фінансові ресурси завжди обмежені, їх мобілізація й витрачання регламентуються спеціальними правовими нормами. Фінансовий контроль є постійним і всебічним, оскільки фактично охоплює всі аспекти фінансової діяльності держави, юридичних та фізичних осіб. Звідси випливають і широкі повноваження органів фінансового контролю. Фінансова діяльність кожного суб'єкта має бути прозорою і здійснюватися у межах чинного законодавства.

3. Фінансова система України та її складові

В структуру фінансів як цілісної категорії входять декілька взаємопов'язаних ланок, в кожній з яких здійснюється утворення і використання відповідних грошових фондів. Фінансова ланка – це

група однорідних економічних відносин, що регулюються правом і взаємопов'язані за формами і методами залучення, розподілу і використання грошових коштів.

Фінансову систему держави можна розглядати у кількох аспектах. В широкому розумінні, фінансова система – це сукупність фінансових інститутів, кожний з яких сприяє утворенню та використанню фондів грошових коштів для здійснення фінансової діяльності держави.

В організаційному аспекті, фінансову систему можна розглядати як сукупність органів державної влади та місцевого самоврядування, які здійснюють у межах своєї компетенції керівництво фінансовою діяльністю держави та підприємств, установ, організацій, що беруть у ній участь. Це дещо звужене поняття, яке стосується лише сфери дослідження фінансового права. З позицій економіки до фінансової системи включають також фінанси суб'єктів господарювання, міжнародні фінанси та фінансовий ринок.

В матеріальному вираженні фінансова система представляє собою сукупність грошових фондів. Під грошовим фондом розуміють відносно відособлену частину грошових коштів, призначену для особливих цілей.

Сукупність фінансових ланок, що входять в склад фінансів України, в їх взаємозв'язку та взаємозалежності представляють собою фінансову систему України.

Фінансова система України (як предмет дослідження фінансового права) включає такі фонди грошових коштів і відповідні їм правові інститути:

- бюджетна система;
- позабюджетні цільові фонди;
- фінанси державних підприємств, об'єднань, організацій, установ, галузей;
- фінанси страхування;
- кредит.

Центральне місце в фінансовій системі належить бюджетній системі, з допомогою якої утворюються фонди грошових коштів відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Державний бюджет – це найбільший централізований фонд коштів, що перебуває у розпорядженні уряду, який виконує державну політику. За його допомогою уряд концентрує у своїх руках значну частину національного доходу, що перерозподіляється фінансовими

методами. Саме в цій ланці фінансової системи зосереджуються найбільші доходи та найважливіші у політичному та економічному відношенні загальнодержавні видатки.

Державний бюджет, посідаючи провідне становище, тісно пов'язаний з іншими ланками фінансової системи. Він виступає координуючим центром, що надає необхідну допомогу іншим ланкам.

Наступною за своїм значенням фінансовою ланкою є місцеві фінанси, які поступово розвиваються. Місцеві фінанси визначають як сукупність грошових коштів, що формуються і використовуються для розв'язання завдань місцевого рівня. Структуру місцевих фінансів визначають державний устрій та відповідний адміністративно-територіальний поділ держави. В Україні це бюджети областей, районів, міст, районів у містах, селищ, сіл.

Самостійну фінансову ланку утворюють фінанси державних підприємств, функціонування яких пов'язано з розвитком державного сектора в національній економіці. Одним із завдань цієї ланки є підтримання господарства країни шляхом збереження та розвитку ряду важливих галузей національного виробництва, необхідних для забезпечення процесу суспільного відтворення, галузей, які в умовах сучасного розвитку економіки через свою специфіку мають низький рівень рентабельності і є не вигідними для підприємництва, а також галузей, які внаслідок своєї орієнтації та історичного розвитку є державними монополіями.

Державні позабюджетні фонди мають чітко визначені джерела формування і напрями використання коштів. Створення таких фондів визначається конкретними потребами, що стоять перед державою. Вони відіграють важливу роль в забезпеченні соціального захисту громадян. Спеціальні фонди мають цільове призначення та визначену законодавством самостійність. Переважно кошти, що надходять до таких фондів, спрямовані на підтримання соціальної політики держави – забезпечення зайнятості населення, державного страхування у разі безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, тощо.

Ще однією ланкою фінансової системи є кредит – державний та банківський. Залучені через державний кредит кошти спрямовуються на покриття дефіциту державного бюджету, на фінансування поточних видатків держави.

Банківський кредит перебуває на межі регулювання фінансового й цивільного права, однак істотно впливає на формування ринку позичкових капіталів і, відповідно, на функціонування державних фінансів.

Фінансову систему України не можна обмежувати переліченими вище ланками, однак саме ці ланки є предметом дослідження науки фінансового права. Окреме місце посідають органи, що здійснюють управління фінансовою діяльністю держави.

4. Система і правове положення органів влади, що здійснюють фінансову діяльність держави

Держава керує і направляє фінансову діяльність через свої органи, які наділені для цього спеціальною компетенцією. Особливістю фінансової діяльності є те, що її здійснюють всі органи державної влади, однак, масштаби і мари такої участі неоднакові.

У сферу безпосереднього державного управління входять лише відносини у сфері державних фінансів. Однак всі інші фінансові потоки перебувають під впливом державного регулювання.

Так, в відповідності з Конституцією України Верховна Рада України затверджує Державний бюджет, здійснює контроль за його виконанням, приймає рішення по звіту про виконання Державного бюджету, а також затверджує рішення про наданні Україною позик і економічної допомоги іноземним державам і міжнародним організаціям, а також про отримання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, здійснює контроль за їх використанням.

Виключно законами України Верховна Рада встановлює: Державний бюджет і бюджетну систему України, систему оподаткування, податки і збори, основи створення і функціонування фінансового ринку; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення і погашення державного боргу; порядок випуску і обігу державних цінних паперів, їх види і типи.

Президент України як глава держави забезпечує в області фінансів погоджене функціонування і взаємодію органів державної влади, визначає основні напрямки фінансової політики держави, здійснює керівництво фінансовою діяльністю. Президент призначає Міністра фінансів, представляє на затвердження Верховної Ради України кандидатуру голови Національного банку України і

призначає половину складу Ради Національного банку України. Голова держави наділений повноваженнями по створенню в межах коштів, передбачених в Державному бюджеті України, консультаційних, дорадчих і інших допоміжних органів і служб.

Президент наділений правом вето відносно прийнятих Верховною Радою законів з наступним їх поверненням на повторний розгляд в Верховну Раду, а також може відмінити акти Кабінету Міністрів України і акти Кабінету Міністрів Автономної Республіки Крим.

Кабінет Міністрів України є вищим органом в системі органів виконавчої влади. Він відповідає перед Президентом України, підзвітний і підконтрольний Верховній Раді України. В області здійснення фінансової діяльності функції уряду – це забезпечення фінансової політики, розробка законів про Державний бюджет України, надання Верховній Раді звітів про його виконання.

Водночас фінансова діяльність держави здійснюється через особливі органи, які реалізують і скеровують її відповідно до наданих повноважень. На відміну від вищих органів, що забезпечують стратегічне, загальне керівництво фінансами, вони забезпечують організацію оперативного управління фінансами. Це спеціально створена система фінансово-кредитних органів для управління фінансами та здійснення контролю у цій сфері, компетенція якої охоплює усі ланки фінансової системи. До таких органів відносять Міністерство фінансів України, Державне казначейство України, Національний банк України. Спеціальні повноваження у сфері фінансового контролю покладено на органи Державної податкової служби України та Контрольно-ревізійної служби України. Окреме місце у цій системі посідає Рахункова палата України – вищий контрольний орган для публічного контролю бюджету.

Міністерство фінансів України – центральний орган виконавчої влади, підпорядкований Кабінету Міністрів України. Основні завдання Мінфіну України:

- розробка єдиної державної фінансової політики;
- здійснення разом з іншими органами виконавчої влади аналізу сучасної фінансової ситуації в Україні, а також перспектив її розвитку;
- розробка стратегії щодо запозичень держави і погашення та обслуговування державного боргу;
- розробка проекту Державного бюджету України та прогнозних

показників зведеного бюджету України, забезпечення у встановленому порядку виконання Державного бюджету України, контроль за додержанням правил складання звіту про виконання Державного бюджету України та зведеного бюджету України;

- забезпечення концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку України;
- забезпечення ефективного використання бюджетних коштів і здійснення у межах своєї компетенції державного фінансового контролю та інше.

Державне казначейство утворене при Міністерстві фінансів України. Воно включає Головне управління та його територіальні органи. Основні завдання Держказначейства України:

- організація виконання Державного бюджету України і здійснення контролю за ним;
- управління наявними коштами Державного бюджету України, коштами державних позабюджетних фондів і позабюджетними коштами установ та організацій, що утримуються за рахунок коштів Державного бюджету України;
- фінансування видатків Державного бюджету України;
- ведення обліку касового виконання Державного бюджету України, складання звітності про стан виконання Державного бюджету України;
- здійснення управління державним боргом;
- розподіл між ланками бюджетної системи відрахувань від загальнодержавних податків, зборів та обов'язкових платежів;
- здійснення контролю за надходженням, використанням коштів державних позабюджетних фондів і позабюджетних коштів установ та організацій, що утримуються за рахунок коштів Державного бюджету України;
- розробка нормативно-методичних документів з питань бухгалтерського обліку, звітності та організації виконання бюджетів усіх рівнів, які є обов'язковими для всіх підприємств, установ та організацій, що використовують бюджетні кошти та кошти державних позабюджетних фондів.

Органи Державної податкової служби України включають Державну податкову адміністрацію України, державні податкові адміністрації (в Автономній республіці Крим, м. Києві та Севастополі, областях) та територіальні державні податкові інспекції. У складі органів податкової служби перебувають також відповідні

спеціальні підрозділи по боротьбі з податковими правопорушеннями – податкова міліція.

Визначальною рисою організації роботи податкових органів в системі інших спеціалізованих органів у сфері фінансів є те, що вони координують свою діяльність з фінансовими органами Державного казначейства України, органами служби безпеки, внутрішніх справ, прокуратури, статистики, державними митними органами, установами банків, а також з податковими службами інших держав.

Завдання органів Державної податкової служби:

- здійснення контролю за додержанням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів, державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів), а також неподаткових доходів (неподаткових платежів), встановлених законодавством;
- внесення в установленому порядку пропозицій щодо вдосконалення податкового законодавства;
- прийняття нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань оподаткування;
- формування та ведення Державного реєстру фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів та Єдиного банку даних про платників податків – юридичних осіб;
- роз'яснення законодавства з питань оподаткування серед платників податків;
- запобігання злочинам та іншим правопорушенням, віднесеним законом до компетенції податкової міліції, їх розкриття, припинення, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення.

У межах своєї компетенції податкова служба видає податкові роз'яснення, які не мають обов'язкової сили. Для забезпечення діяльності власної організації Голова Державної податкової адміністрації України видає накази та затверджує інструкції.

Завдання податкової міліції:

- запобігання правопорушенням у сфері оподаткування, їх розкриття, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- розшук платників, які ухиляються від сплати податків, інших платежів;
- запобігання корупції в органах державної податкової служби та виявлення її фактів;

- забезпечення безпеки діяльності працівників органів державної податкової служби, захисту їх від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням службових обов'язків.

У сфері бюджетних відносин визначальне місце посідає Державна контрольно-ревізійна служба України. Вона складається з Головного контрольно-ревізійного управління України, контрольно-ревізійних управлінь (в Автономній республіці Крим, м. Києві та Севастополі, областях) та територіальних контрольно-ревізійних підрозділів (відділів, груп). Підпорядковується Державна контрольно-ревізійна служба України Міністерству фінансів України.

Головні завдання Державної контрольно-ревізійної служби України: здійснення державного контролю за витрачанням коштів і матеріальних цінностей, їх збереженням, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і звітності в міністерствах, відомствах, державних комітетах, державних фондах, бюджетних установах, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів, розроблення пропозицій щодо усунення виявлених недоліків і порушень та запобігання їх в подальшому. Для реалізації цих завдань органами Державної контрольно-ревізійної служби України проводяться ревізії та перевірки, контролюються усунення недоліків і порушень.

Державна контрольно-ревізійна служба координує свою діяльність з місцевими радами та органами виконавчої влади, фінансовими органами, Державною податковою службою, іншими контролюючими органами, органами прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки.

Державне регулювання банківською та грошово-кредитною системою здійснює Національний банк України. Це особливий орган державного управління. Він підтримує економічну політику уряду в тому разі, якщо вона не суперечить забезпеченню стабільності грошової одиниці України. У сфері безпосередньої діяльності наділений повною незалежністю. Будь-який орган державної влади не має права давати йому вказівки обов'язкового характеру.

Головні функції центральних банків у більшості економік:

- втілювати монетарну політику;
- регулювати національну валюту і бути єдиним емісійним центром;
- захищати національні та міжнародні резерви й управляти ними;

- діяти як фінансові консультанти уряду й парламенту;
- регулювати процентні ставки в межах здійснюваної грошово-кредитної політики;
- здійснювати банківське регулювання та нагляд за банківською діяльністю.

Національний банк України підзвітний Верховній Раді України. Він має право законодавчої ініціативи.

Відносно молодим є новий орган – Державна комісія з регулювання ринку фінансових послуг (діє з осені 2002 року). Голова Комісії відповідальний перед Президентом України. Завданням Комісії є здійснення регулювання, в тому числі реєстрація та ліцензування діяльності фінансово-кредитних установ, за винятком банків. До таких установ належать кредитні спілки, ломбарди, інститути спільного інвестування, недержавні пенсійні фонди. Основним завданням Комісії є також забезпечення контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ.

Певною мірою до управління державними фінансами залучається Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Окреме місце в управлінні державними фінансами належить цільовим централізованим фондам.

Суспільні відносини, які виникають у процесі формування, розподілу й використання грошових фондів органів місцевого самоврядування, є публічними відносинами, що регулюються нормами фінансового права. Діяльність місцевих органів спрямована на задоволення територіальних інтересів.

Оскільки органи місцевого самоврядування в межах їх компетенції наділені правом самостійного вирішення всіх питань місцевого значення з метою забезпечення соціально-економічного розвитку своєї території, гарантією реалізації прав з боку держави має бути виділення фінансових коштів. Визначальне місце серед фінансових ресурсів, що нагромаджують на відповідній території, відводиться централізованому фонду коштів – місцевому бюджету, розмір якого й визначає реальний обсяг повноважень місцевих органів, що може бути реалізований протягом поточного бюджетного періоду.

За відповідними органами місцевого самоврядування закріплено право затверджувати бюджети відповідного рівня, встановлювати місцеві податки і збори згідно із законодавством.

Органам місцевого самоврядування законом можуть надаватися

окремі повноваження органів виконавчої влади.

Виконавчу владу, в тому числі у сфері фінансової діяльності, в областях, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації. Вони забезпечують підготовку та виконання відповідних бюджетів, звіт про виконання відповідних бюджетів та програм, взаємодіють з органами місцевого самоврядування.

Тема 2. ПРЕДМЕТ, МЕТОД І СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ПРАВА

1. Поняття фінансового права та методи фінансово-правового регулювання

Фінансове право представляє собою сукупність юридичних норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають в процесі планового залучення, розподілу і використання грошових фондів державою, необхідних для виконання завдань, поставлених на кожному етапі її розвитку. Фінансове право – це галузь публічного права, предметом якого є норми, що регулюють державні фінанси.

Специфіка відносин, що регулюються нормами фінансового права, полягає в тому, що вони складаються в особливій сфері життя суспільства – фінансовій діяльності держави. Предметом фінансового права є суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються у сфері фінансової діяльності держави.

Ознаки суспільних відносин, що складають предмет фінансового права
--

- мають владно-майновий характер; - направлені на утворення, розподіл і використання державних фінансових ресурсів; - однією із сторін завжди виступає держава або його орган

Фінансові відносини, що є предметом фінансового права, виникають при:

- встановленні бюджетної, податкової, грошово-кредитної систем держави;
- складанні, розгляді та затвердженні актів про бюджету;
- розподілі доходів і видатків між окремими ланками бюджетної

системи;

- виконанні державного та місцевих бюджетів;
- збиранні податків, зборів, інших обов'язкових платежів;
- фінансуванні та кредитуванні;
- обов'язковому державному майновому й особистому страхуванні;
- відносинах державного кредиту;
- регулюванні грошово-кредитної та валютної систем.

Критерієм розмежування галузі в системі права є метод правового регулювання, під яким розуміють сукупність юридичних засобів впливу, за допомогою яких забезпечується правове регулювання якісно однорідних, відособлених суспільних відносин.

Основним методом правового регулювання фінансового права є метод владних розпоряджень (імперативний, командно-вольовий). Для державно-владних приписів у сфері фінансової діяльності характерні такі риси, як категоричність та відсутність оперативної самостійності. В нормах фінансового права жорстко закріплюються вимоги держави в області фінансової діяльності. Це пояснюється тим, якого значенням, яке надає держава фінансам для її стабільного функціонування та забезпечення суверенітету.

Більша частина таких розпоряджень йде від фінансово-кредитних органів держави, створених спеціально для здійснення фінансової діяльності.

2. Фінансове право в системі права України

Маючи свій предмет і метод правового регулювання фінансове право обґрунтовано визнається самостійною галуззю єдиної правової системи держави. Проте самостійність фінансового права не означає його абсолютної відособленості. Фінансове право тісно пов'язане з усіма галузями права, але найтісніше з конституційним правом, адміністративним і цивільним.

Конституційне право є провідною галуззю в системі права. Норми Конституції України посідають найвище становище в ієрархії правових норм. Це значить, що його норми є визначальними для регулювання суспільних відносин всіма галузями права.

Так, форма державного устрою, розподіл влади в державі, співвідношення влади і місцевого самоуправління та багато інших питань, урегульованих нормами конституційного права, прямо здійснюють вплив на конкретні форми фінансової діяльності. Норма

Конституції України закріпила обов'язок кожного громадянина та суб'єкта господарювання в Україні платити встановлені податки і збори, є базовою для конкретизації прав і обов'язків платника податків в нормах фінансового права.

Норми фінансового права фактично конкретизують положення конституційних норм і забезпечують формування, розподіл і витрачання фондів коштів.

Необхідно мати на увазі, що конституційно-правові норми, будучи базовими для фінансового права, залишаються в рамках права конституційного і відносини, що виникають на їх основі, є виключно конституційно-правовими. Тобто, конституційне і фінансове право є суміжними галузями в системі права, але такими, що не перетинаються.

При аналізі зв'язку конституційних і фінансових норм слід враховувати їх певну однорідність, але розуміти, що вони не тотожні. На відміну від фінансово-правових, конституційні норми мають більшу юридичну насиченість, більшу щільність юридичного змісту, що створює підстави для багатьох юридичних інтерпретацій з урахуванням змін життєвих обставин.

Адміністративне право регулює суспільні відносини управлінського характеру, переважно у сфері державного управління. Зв'язок фінансового права з адміністративним проявляється, перш за все, в тому, що встановлювані його нормами принципи виконавчої і розпорядчої діяльності органів державного управління розповсюджуються і на фінансову діяльність держави. В фінансовому праві застосовуються і адміністративні методи впливу на суспільні відносини, в яких один із суб'єктів (фінансовий орган) наділений владними функціями по відношенню до іншого (громадянина). Але якщо в адміністративному праві головним в предметі регулювання є відносини, що складаються в сфері державного управління, то в фінансовому – це відносини в області залучення, розподілу і витрачання грошових фондів держави.

Так як фінансові відносини місять в собі елементи майнового характеру (направлені на утворення необхідних державі фондів грошових коштів), правомірна постановка питання про зв'язок фінансового права з цивільним правом, яке регулює майнові відносини. Цивільне право не регулює відносини по утворенню і використанню необхідних державі грошових коштів. Суб'єкти цивільного права виступають по відношенню один до одного в якості

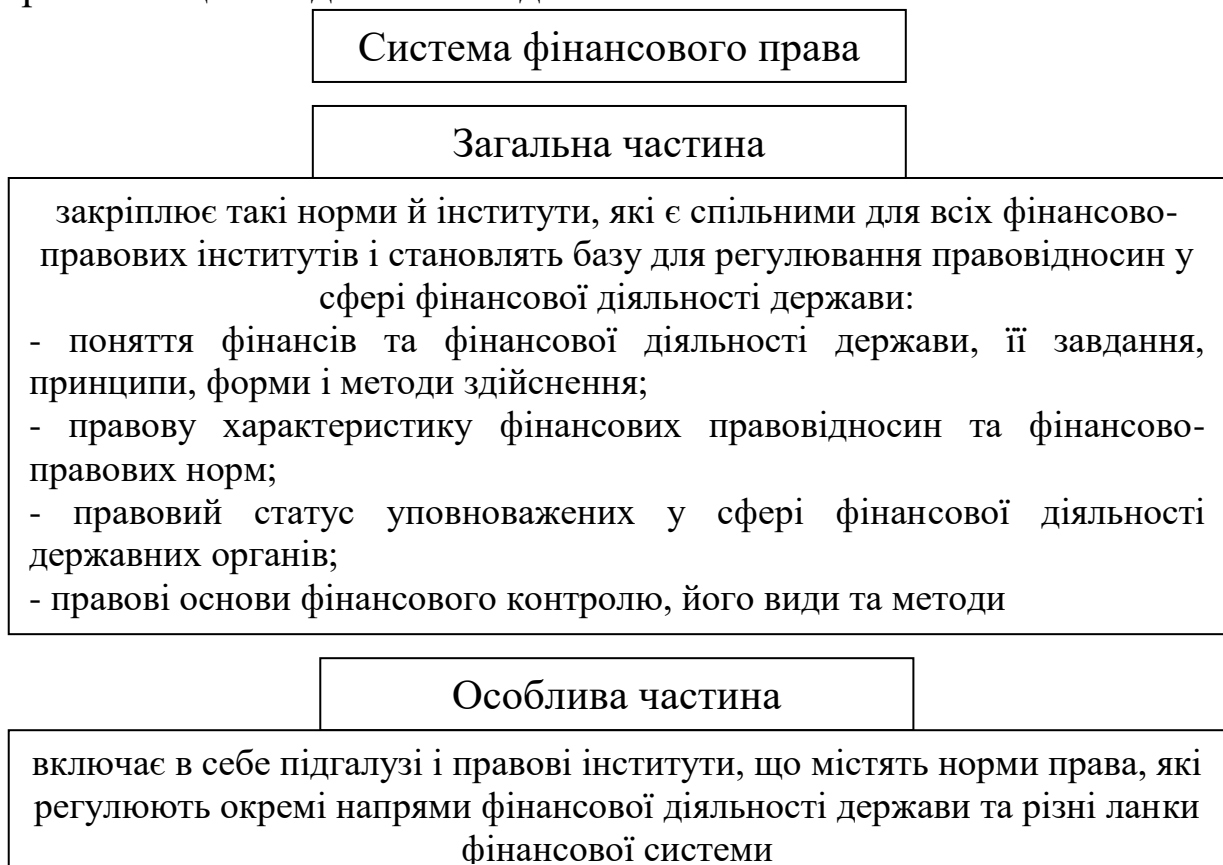
економічно відособлених і юридично рівних сторін, що для фінансового права не характерно. Отже, як предмет, так і методи впливу на суспільні відносини у цих галузях права різні. Однак є такі області фінансової діяльності, які регулюються одночасно як нормами фінансового, так і нормами цивільного права. Це кредитні, розрахункові, страхові і інші відносини.

Господарське право як галузь права регулює відносини, що існують у сфері організації та здійснення господарської діяльності суб'єктами усіх форм власності.

Фінансове право тісно пов'язане з іншими галузями права: кримінальним (оскільки кримінальне законодавство встановлює відповідальність за правопорушення у сфері фінансових відносин), трудовим (нарахування прибуткового податку та обов'язкових платежів на фонд оплати праці), пенсійним тощо.

3. Система і джерела фінансового права

Система фінансового права – це його визначена внутрішня структура, яка складається як відображення реально існуючих суспільних відносин в фінансовій сфері. Система фінансового права дозволяє з'ясувати, з яких підгалузей, частин складається ця галузь права і як ці складові взаємодіють між собою.

Норми Загальної частини фінансового права конкретизуються в Особливій частині.

Галузь фінансового права – це відносно замкнена частина системи права, що включає сукупність норм, які регулюють суспільні відносини, котрі виникають в сфері правового режиму руху державних грошових коштів.

Галузь фінансового права утворюється за допомогою фінансово-правових норм опосередковано, тобто спочатку – інститут, потім – підгалузь і як результат галузь. Виникнення будь-якого інституту або галузі права зумовлено специфікою регулюючих або суспільних відносин. І хоча фінансове право розглядається як галузь права, але процес формування відбувається через становлення та розвиток його складових інститутів.

Для того, щоб норми права могли виконувати своє завдання регуляторів суспільних відносин, вони повинні бути відомими їх учасникам і виражені зовні від імені держави. Таким чином, джерела фінансового права в формальному розумінні – це зовнішня форма вираження права, це спосіб об'єктивування державної волі.

Джерела фінансового права – це конкретні форми його вираження, тобто правові акти представницьких і виконавчих органів державної влади і органів місцевого самоуправління, що містять норми фінансового права.

Фінансове право, з цієї точки зору, – це галузь законодавства, що є сукупністю законів та інших нормативно-правових актів, у яких фінансово-правові норми мають своє зовнішнє вираження.

Сукупність нормативних актів, що містять норми фінансового права, прийнято визначати як фінансове законодавство.

Фінансове законодавство характеризується системністю, яку йому надають правила ієрархії норм, що містяться в правових актах. Використання цих правил дає можливість у разі виникнення колізій між нормативно-правовими актами віддати перевагу одному нормативно-правовому акту та іншим.

Систематизація законодавства – це діяльність по упорядкуванню і вдосконаленню нормативно-правових актів, зведенню їх до єдиної, внутрішньо узгодженої системи.

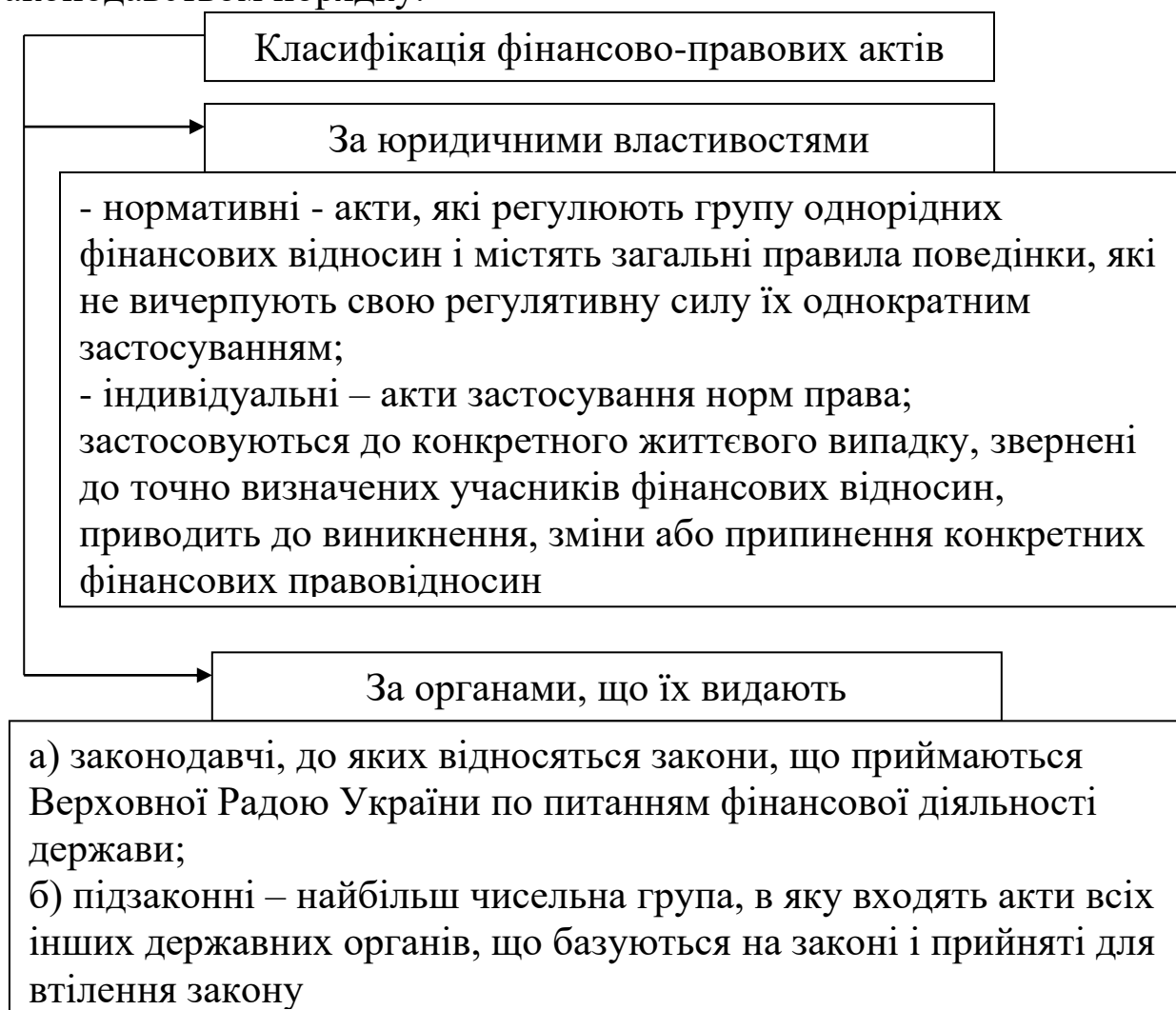
Метою систематизації є:

- усунення протиріч між нормативними актами;
- підвищення ефективності законодавства;
- забезпечення доступності користування законодавством для

всіх суб'єктів права.

Способи систематизації законодавства	
Кодифікація	Інкорпорація
<p>спосіб систематизації, при якому здійснюється суттєва переробка і узгодження групи юридичних норм, пов'язаних загальним предметом правового регулювання (кодекс)</p>	<p>спосіб систематизації законодавства, що полягає в упорядкуванні існуючих нормативних актів без зміни змісту норм права, яке їх містить (алфавітні або хронологічні збірники)</p>

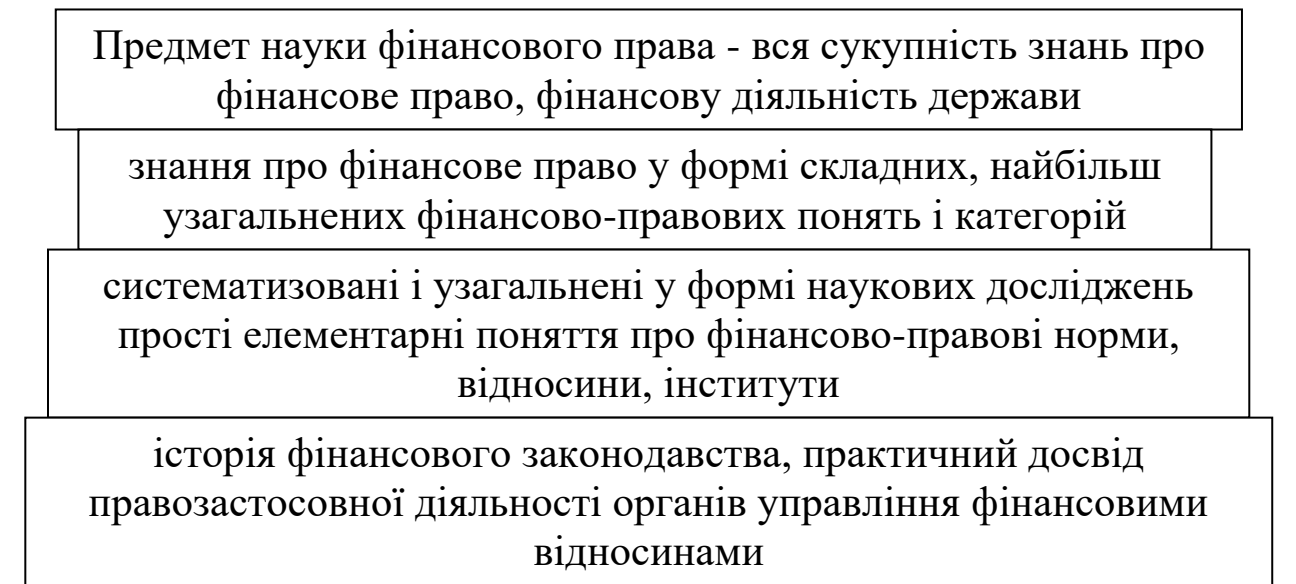
Фінансово-правові акти – це організаційно-владні розпорядження державних органів і органів місцевого самоуправління з питань фінансової діяльності, що входять в їх компетенцію, прийняті в відповідній формі в установленому законодавством порядку.

4. Фінансове право і наука фінансового права

Наука фінансового права являє собою сукупність теоретичних понять, тлумачень і уявлень про чинне фінансове право, його предмет і метод, правові підгалузі та інститути, що входять до його складу. Вона вивчає фінансово-правові категорії і фінансово-правові норми, розвиває їх і сприяє удосконаленню фінансового законодавства шляхом вироблення рекомендацій.

Якщо фінансова галузь права матеріалізується в фінансово-правових принципах, методах, то наука фінансового права матеріалізується в монографіях, статтях, наукових посібниках, підручниках з фінансового права. Як і кожна наука, наука фінансового права має властиві тільки їх предмет і методи дослідження, категоріально-понятійний апарат, свій зміст. Вона – частина юридичної науки в цілому.

Отже, науку фінансового права можна визначити, як внутрішньо цілісну систему узагальнених специфічних знань про фінансове право і закономірності розвитку цих знань.

Особливості науки фінансового права:

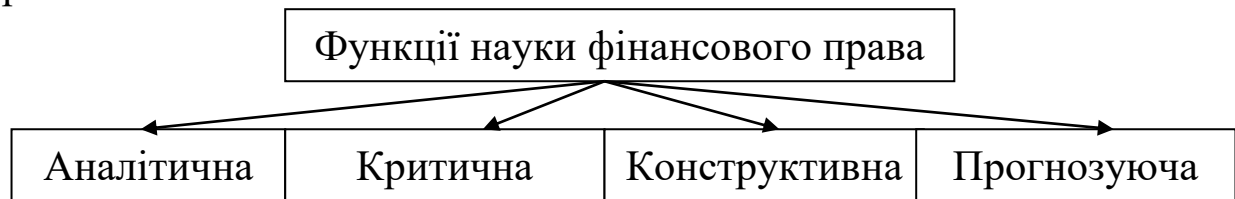
1. Вона є суспільствознавчою наукою, а тому завжди піддається деформаціям і політичній кон'юктурі, її предмет складають соціальні явища – фінансово-правові відносини і норми, що їх регулюють.

2. Наука фінансового права вивчає такі фінансово-правові явища, які за своєю юридичною природою відносяться до публічно-правових, що мають місце тільки в сфері державних (публічних) фінансів. В сфері приватних фінансів, де відносини відображають

рівноправність учасників, діють норми цивільного права.

3. Наука фінансового права є юридичною наукою, що вивчає такі фінансово-правові явища і поняття, багато з яких двоякі за своєю природою. Наприклад, грошові кошти є одночасно і продуктом дії економічного закону вартості, і витвором державної влади. Наука фінансового права взагалі не може обходитись без використання понятійно-категоріального апарату фінансової науки, який складає обов'язковий фундамент більшості фінансово-правових понять.

4. Вона покликана не тільки пояснювати фінансово-правові явища, але й сприяти вирішенню практичних завдань фінансовими органами.

Аналітична функція науки фінансового права полягає в усвідомленні “дослідного знання”, класифікації фінансово-правових норм та їх науковому коментуванні, зведенні їх у внутрішньо цілісну органічну систему.

Критична функція полягає у виявленні дефектів і недоліків у чинному фінансовому законодавстві, в фіксації невідповідності правової норми вимогам суспільної практики.

Конструктивна функція сприяє утворенню нових фінансово-правових норм, інститутів і розділів фінансового права. Ця функція завжди передуює виданню нового закону чи іншого нормативно-правового акту і постійно використовується в процесі нормотворчої діяльності держави.

Прогнозуюча функція науки фінансового права, а іноді її ще називають “орієнтовною” функцією, полягає в тому, що наука фінансового права дає фінансово-правовій практиці орієнтири в розвитку, вказує віхи, в напрямку яких імовірно будуть рухатись фінансово-правові відносини. І чим вищий рівень розвитку фінансово-правової науки, тим точніші ці орієнтири, тим на більшу відстань у часі можуть визначатись такі віхи.

Наука фінансового права застосовує такі методи, як спеціально-юридичний (формально-догматичний), порівняльно-правового дослідження, метод звернення до інших наук, метод статистичної обробки фактичного матеріалу та інші.

Система науки фінансового права відповідає системі

фінансового права, однак повністю не збігається з нею. Так, наука фінансового права розробляє теоретичні положення, які за своїм характером можуть не знайти прямого відображення у фінансовому праві. З іншого боку, не всі фінансово-правові норми, що беруться з об'єктивної реальності і закріплюються в нормативно-правових актах, осмислені наукою фінансового права. Багато таких норм конструюються лише на базі “дослідного знання”, яке ще не є власне науковим.

Зміст науки фінансового права проявляється в її термінах, поняттях і категоріях. Найбільш загальні фундаментальні поняття, що відображають сутнісні властивості фінансово-правової дійсності і складають її постійну частину, основу науки фінансового права, називають фінансово-правовими категоріями. Їх характерні риси є:

- вони стають такими лише після закріплення їх в законі;
- вони, на відміну від інших понять, складають постійну частину фінансового права.

Наука фінансового права відрізняється від науки про фінанси тим, що вона, використовуючи дані науки про фінанси, вивчає правову форму фінансової діяльності держави.

5. Фінансово-правові норми

Норма в перекладі з латинського означає правило, точне розпорядження, зразок. Тобто, норма представляє собою відомості про належну поведінку в тих чи інших умовах (норми моралі, технічні норми).

Фінансово-правові норми – це загальнообов'язкові приписи компетентних органів державної влади з приводу мобілізації, розподілу й використання фондів коштів, що виражені в категоричній формі й забезпечені силою державного примусу.

Це первинні елементи, які включають фінансове право. Їм властиві всі загальні риси правової норми, але вони мають і, характерні для даної галузі права, особливості.

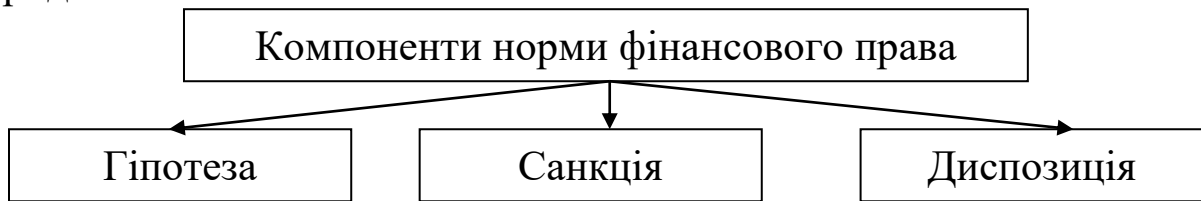
Загальні риси фінансово-правова норма як правової норми:

- міститься в нормативно-правових актах;
- стає обов'язковою для всіх учасників регулюємих суспільних відносин, визначає їх права та обов'язки;
- реалізація цієї норми, визнаної державою, забезпечується її примусовою силою.

Головна особливість фінансово-правових норм полягає в тому,

що вони носять державно-владний, імперативний характер. Вимоги до учасників фінансово-правових відносин виражаються в категоричній формі. Держава визначає правила поведінки юридичним особам, громадянам в області фінансової діяльності.

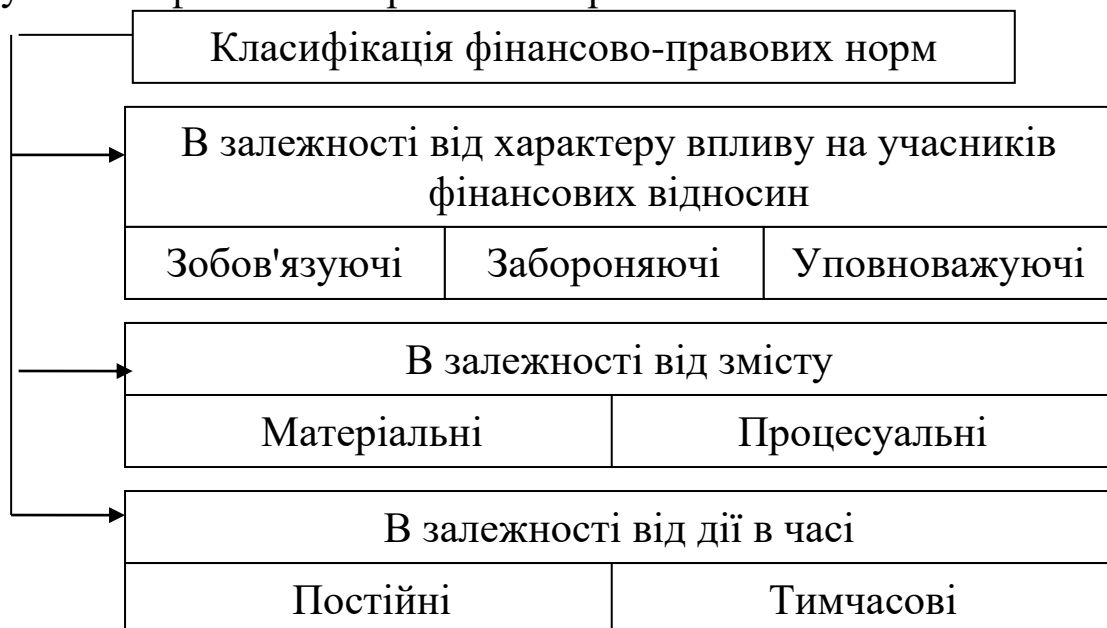
Таким чином, під фінансово-правовою нормою необхідно розуміти встановлене державою і забезпечене нормами державного примусу строго визначене правило поведінки в суспільних фінансових відносинах, що виникають в процесі утворення, розподілу і використання державних грошових фондів, з наданням учасникам цих відносин юридичних прав і покладених на них юридичних обов'язків.

Гіпотеза визначає умови, обставини, при яких можуть виникнути фінансові правовідносини і вказують на учасників цих правовідносин.

Диспозиція – “серцевина” норми, містить розпорядження про те, як повинні діяти учасники фінансових відносин, тобто визначає їх права і обов'язки.

Санкція – це міра відповідальності, що застосовується до порушників фінансово-правових норм.

Зобов'язуючі норми права регулюють активну поведінку суб'єктів, тобто вимагають конкретних дій, і встановлюють права та

обов'язки. Цей характер притаманний більшості фінансово-правових норм, що є відображенням методу фінансового права – методу владних розпоряджень.

Забороняючі фінансово-правові норми регулюють пасивну поведінку суб'єктів фінансових відносин і вказують не здійснювати дій, що порушують фінансову дисципліну і законність.

Уповноважуючі норми наділяють правом здійснювати певні юридично значущі дії; встановлюють право на здійснення певних самостійних дій у визначених межах.

Матеріальні норми закріплюють матеріальний, грошовий зміст юридичних прав і обов'язків учасників фінансових відносин.

Процесуальні норми встановлюють порядок діяльності і застосування норм матеріального права.

В фінансовому праві немає чіткого поділу на матеріальну і процесуальну частини: більшість інститутів в єдності концентрують їх разом. Однак процесуальні норми більше проявляються в бюджетному праві.

6. Фінансово-правові відносини: зміст, особливості, види та суб'єкти

Фінансові правовідносини – це суспільні відносини, що виникають при залученні, розподілі, використанні фондів грошових коштів і урегульовані нормами фінансового права.

Ознаки фінансових правовідносин, як різновиду правовідносин:

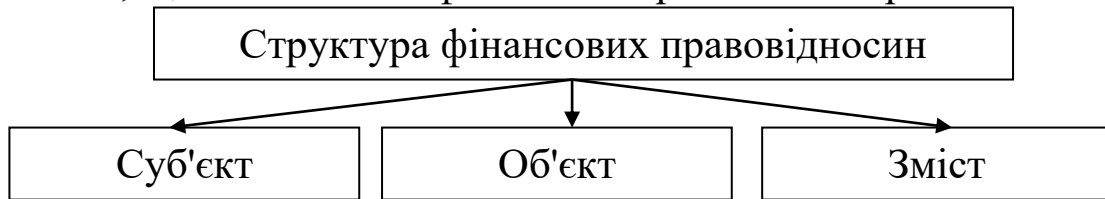
- виникають в відповідності з нормами права, які вказують умови їх виникнення і визначають учасників;
- носять вольовий характер;
- характерний зв'язок сторін в формі юридичних прав і обов'язків. Причому, завжди присутні дві сторони: одна, має суб'єктивне право (уповноважена) і інша, несе відповідні юридичні обов'язки (зобов'язана).

Особливі риси фінансових правовідносин, обумовлені специфікою предмету і методу фінансово-правового регулювання:

- виникають в процесі фінансової діяльності держави;
- одним із суб'єктів повинен бути відповідний уповноважений державний орган;
- виникають з приводу грошей.

Ці відмінні риси надають фінансовим правовідносинам характер державно-владних майнових правовідносин.

Матеріальним змістом фінансових правовідносин є поведінка суб'єктів, а юридичним – суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників, що встановлені фінансово-правовими нормами.

Суб'єкти фінансових правовідносин – це особи, які приймають участь в конкретних правовідносинах і є носіями фінансових обов'язків і прав. Вони поділяються на групи:

- а) суспільно-територіальні утворення;
- б) колективні суб'єкти;
- в) індивідуальні суб'єкти.

Учасники правовідносин мають бути наділені такою юридичною властивістю, як правосуб'єктність, тобто спроможністю бути носієм прав та обов'язків, здійснювати їх та відповідати за їх реалізацію, що суперечить встановленим правовим нормами. Правосуб'єктність включає:

- правоздатність – здатність бути носієм прав та обов'язків;
- дієздатність – здатність самостійно реалізовувати права та обов'язки.

Слід розрізняти суб'єкт фінансового права – тобто особа, які мають правосуб'єктність, та суб'єкт фінансових правовідносин – тобто реальний учасник цих правовідносин.

Під об'єктом фінансових правовідносин слід розуміти те, на що направлена поведінка учасників фінансових правовідносин. Об'єктом є гроші або грошові зобов'язання в зв'язку з утворенням і використанням грошових фондів.

Права і обов'язки фінансових правовідносин утворюють зміст фінансових правовідносин.

Суб'єктивне право – це передбачена нормами права міра можливої поведінки учасника правовідносин.

Суб'єктивний обов'язок – це передбачена нормами права міра належної поведінки.

У процесу регулювання суспільних відносин можуть скластися два типи зв'язку між суб'єктивними юридичними правами та обов'язками:

- правовідносини "пасивного типу" – певним учасникам надаються права на позитивні дії, а на всіх інших покладаються

пасивні обов'язки утримуватися від певних дій;

- правовідносини "активного типу" – на певних учасників покладаються активні юридичні обов'язки – здійснення позитивних дій, а зміст суб'єктивного права полягає в можливості вимагати цієї поведінки від зобов'язаної особи

Класифікація фінансових правовідносин:

1) за матеріальним змістом:

- бюджетні,
- податкові,
- в галузі страхування,
- в галузі кредиту,
- з приводу регулювання грошового обігу,
- в галузі розрахунків,
- з приводу валютного законодавства.

2) в залежності від характеру фінансово-правових норм, що лежать в основі фінансових правовідносин:

- матеріальні – виникають на основі матеріальних норм фінансового права і виражають правовий статус суб'єктів, що приймають участь в фінансовій діяльності;

- процесуальні – в яких виражається юридична форма, в якій відбувається отримання державою в своє розпорядження фінансових ресурсів, їх розподіл і використання.

Основою виникнення, зміни і припинення фінансових правовідносин є юридичний факт. Юридичні факти – це конкретні життєві обставини, з якими норми права пов'язується виникнення, зміна або припинення юридичних правовідносин. До юридичних фактів, як і в інших галузях права, відносять:

- дії (правомірні або неправомірні) – вольова поведінка (правопорушення, угоди);

- події – це явища, що не залежать від волі людей, але тягнуть за собою виникнення, зміну або припинення фінансових правовідносин.

Правомірні дії як вольову поведінку, передбачена фінансово-правовою нормою, поділяються на:

- юридичні акти – правомірну дію учасника фінансових правовідносин, спрямовану на отримання правового результату;

- юридичні вчинки – правомірну дію, що зумовлює правові наслідки, пов'язані з фактом вольової дії, яка не залежить від бажання суб'єкта відносин.

Неправомірні дії являють собою поведінку, що не відповідає

приписам фінансово-правових норм.

Отже, фінансові правовідносини – це врегульовані фінансово-правовими нормами суспільні відносини, учасники яких виступають як носії юридичних прав та обов'язків у сфері мобілізації, розподілу й витрачання фондів коштів держави.

Тема 3. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

1. Суть і призначення фінансового контролю

Контроль за соціально-економічними процесами суспільства є важливою сферою діяльності по управлінню народним господарством. Однією з ланок системи контролю є фінансовий контроль. Його призначення полягає в сприянні успішній реалізації фінансової політики держави, забезпечення процесу формування і ефективного використання фінансових ресурсів в усіх ланках і сферах народного господарства.

Об'єктом застосування фінансового контролю є грошові відносини, які виникають при формуванні і використанні фінансових ресурсів в усіх ланках фінансової системи; фінансова діяльність підприємницьких структур, бюджетних установ та організацій, фінансово-кредитних інститутів, які здійснюють фінансову діяльність.

Предметом фінансового контролю є фінансові операції, пов'язані із створення та використання фондів коштів.

Завдання фінансового контролю:

- дотримання діючого законодавства і нормативних актів в фінансовій діяльності;
- сприяння збалансованості між потребою в фінансових ресурсах і величиною грошових доходів державного бюджету;
- забезпечення своєчасності і повноти виконання фінансових зобов'язань перед державою всіма суб'єктами фінансових правовідносин;
- сприяння раціональному витрачання товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів на підприємствах і в організаціях;
- попередження і усунення порушень фінансової дисципліни.

Фінансова дисципліна – це чітке дотримання встановлених розпоряджень по утворенню, розподілу і використанню грошових

коштів як держави, так і інших суб'єктів фінансової системи. Вимоги фінансової дисципліни розповсюджуються на всіх учасників фінансових відносин.

Фінансовий контроль забезпечує інтереси держави і сприяє охороні прав громадян, підприємств і організацій.

Мірою відповідальності за порушення правил фінансових операцій є фінансові санкції.

Фінансове правопорушення являє собою дію або бездіяльність органів державної влади, суб'єктів господарювання усіх форм власності, об'єднань громадян, посадових осіб, громадян України та іноземних громадян, наслідком яких стало невиконання фінансово-правових норм.

Таким чином, фінансовий контроль – це один з видів фінансової діяльності держави по перевірці застосування встановлених законодавством методів контрольної діяльності, законності і раціональності дій суб'єктів господарювання в процесі створення, розподілу і використання грошових фондів держави.

Основоположні принципи фінансового контролю:

- законності, об'єктивності, поєднання державних, регіональних і приватних інтересів;

- розподілу контрольних повноважень;

- повноти охоплення об'єктів контролем;

- достовірності фактичної інформації;

- збалансованості контрольних дій;

- превентивності контрольних дій;

- самодостатності системи контролю;

- ефективності – виконання контролюючими суб'єктами таких основних вимог:

- безперервність, регулярність й систематичність;

- своєчасність, якісність і повнота щодо охоплення об'єктів контролю;

- оперативність, дієвість, гласність і різнобічність;

- принцип відповідальності.

2. Форми і методи фінансового контролю

Під формою фінансового контролю слід розуміти способи конкретного вираження і організації контрольних дій.

Попередній фінансовий контроль здійснюється на стадії складання, розгляду і затвердження фінансових планів підприємств, кошторисів бюджетних організацій; передують здійсненню господарських операцій і покликаний не допускати нераціонального витрачання фінансових ресурсів і тим самим попереджувати нанесення збитку діяльності суб'єкта господарювання. Поточний контроль постійно здійснюється для попередження фінансової дисципліни в процесі залучення і витрачання грошових коштів, виконання підприємствами, організаціями, установами зобов'язань перед бюджетом. Наступний контроль здійснюється після здійснення фінансових операцій для визначення стану фінансової дисципліни, виявлення її порушень.

Внутрішній контроль – це самоконтроль. Зовнішній контроль здійснюється стороннім органом, уповноваженим на проведення компетентних дій у сфері перевірки стану додержання фінансової дисципліни окремими учасниками фінансових відносин.

Ініціативний контроль здійснюється на підставі рішень суб'єктів господарювання як власними силами, так і за участю сторонніх організацій. Обов'язковий контроль здійснюється переважно за участю органів державної влади (в окремих випадках недержавними

фінансовими контролерами) на підставі законодавства.

Стратегічний контроль спрямовується на розв'язання питання стратегії розвитку підприємства, організації, установи, галузі господарства в майбутньому. Тактичний контроль вирішує поточні питання їх фінансової діяльності.

Виїзний контроль виконують контрольні органи безпосередньо на підконтрольному об'єкті. Дистанційний контроль здійснюється тоді, коли суб'єкт контролює віддалений від нього об'єкт за допомогою інформації, яка передається засобами зв'язку.

Методи фінансового контролю – це прийоми, способи його здійснення

Спостереження	загальне ознайомлення з станом фінансової діяльності об'єкту контролю
Перевірка	проводиться на місці з використанням балансових, звітних, витратних документів
Обслідування	здійснюється в відношенні окремих сторін фінансової діяльності і спирається на широке коло показників
Аналіз	проводиться на базі поточної або річної звітності і характеризується використанням аналітичних прийомів
Ревізія	метод документального контролю підприємства, установи, організації, дотриманням фінансового законодавства, спосіб документального виявлення фінансових зловживань

На практиці найрозповсюдженішими методами фінансового контролю є ревізії.

Ревізії за змістом поділяються на документальні і фактичні. Документальні ревізії включають в себе перевірку різних фінансових документів. В ході фактичної ревізії перевіряються не тільки документи, а й наявність грошових коштів і матеріальних цінностей.

За організаційною ознакою ревізії можуть бути плановими (передбачені в плані роботи відповідного органу), позаплановими (призначені в зв'язку з надходженням сигналів) і комплексними (проводяться спільно декількома контролюючими органами).

За обслідуваним періодом діяльності ревізії діляться на фронтальні і вибіркові. При фронтальній (повній) ревізії

перевіряється вся фінансова діяльність перевіряемого суб'єкта за певний період. Вибіркова (часткова) ревізія являє собою перевірку фінансової діяльності тільки за якийсь обмежений період часу.

За обсягом ревізуємої діяльності ревізії поділяються на комплексні і тематичні. При комплексних ревізіях перевіряється фінансова діяльність даного суб'єкта в різних галузях. Тематичні ревізії зводяться до обслідування якоїсь однієї сфери фінансової діяльності.

3. Організація та органи фінансового контролю

Органами фінансового контролю називають органи, спеціально створені для здійснення контрольних функцій, або органи виконавчої влади, на які поряд з основними завданнями покладаються контрольні функції в відповідній галузі фінансової сфери.

Загальнодержавний фінансовий контроль здійснюється органами державної влади і управління. Він направлений на об'єкти, що підлягають контролю незалежно від їх відомчої підпорядкованості. Відомчий фінансовий контроль проводять контрольно-ревізійні відділи міністерств. Його об'єктом є виробнича і фінансова діяльність підвідомчих підприємства та установ.

Внутрішньогосподарський фінансовий контроль здійснюється економічними та фінансовими службами підприємств, організацій і установ. Об'єктом виступає виробнича і фінансова діяльність самого підприємства, а також його структурних підрозділів.

Громадський фінансовий контроль виконують групи, окремі особи на основі добровільності і безплатності. Однією із форм загальнодержавного фінансового контролю є парламентський контроль. Верховна Рада України, а також органи місцевого

самоуправління здійснюють фінансовий контроль в ході розгляду і затвердження проекту державного і місцевих бюджетів і звіту про їх виконання.

Контролюючі повноваження Верховної Ради України:

- здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України;
- призначення і звільнення Голови і інших членів Рахункової палати.

Контроль представницьких органів влади здійснюється через комітети і комісії, що утворюються органами влади на кожному рівні. Проте особлива роль в фінансовому контролі належить комітету по бюджету, утвореному Верховною Радою України. Цей комітет дає висновок по проекту державного бюджету.

Верховною Радою також створено постійно діючий орган – Рахункову палату. Її повноваження визначені Законом України “Про Рахункову палату” (1996 рік). Завдання Рахункової палати:

- контроль за своєчасністю виконання витратної частини Державного бюджету України, витрачанням бюджетних коштів;
- контроль за утворенням і погашенням державного боргу України, визначення ефективності і доцільності витрат державних коштів;
- контроль за фінансуванням загальнодержавних програм;
- контроль за дотриманням законності в сфері надання державних кредитів;
- контроль за рухом коштів Державного бюджету і позабюджетних цільових фондів в банках.

За результатами проведених контрольних заходів Рахункова палата направляє органам державної влади, керівникам перевіряємих підприємств і установ представлення для прийняття заходів по усуненню виявлених порушень. В випадках виявлення в ході перевірки і ревізії зловживань Рахункова палата передає матеріали в правоохоронні органи і інформує Верховну Раду України.

Однією з форм державного контролю є президентський контроль, що здійснюється Президентом України. Він наділений правом контролю за дотриманням законності і державної дисципліни в усіх сферах діяльності державної виконавчої влади. Адміністрація Президента організує контроль за виконанням органами виконавчої влади і їх посадовими особами законів України, указів і розпоряджень Президента. В структурі Адміністрації Президента діє головне управління по контролю.

До вищої форми державного контролю належить і урядовий контроль, який здійснюється Кабінетом Міністрів України.

Важливе значення в силу своєї регулярності має фінансовий контроль, який здійснюється державними органами, діяльність яких спеціально направлена на область фінансів. До них відноситься, перш за все, Міністерство фінансів України.

Мінфін України здійснює контроль за виконанням державного бюджету, за дотриманням банківськими установами правил касового виконання державного бюджету по доходам, за дотриманням бюджетного законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу.

Для здійснення контрольної функції в структурі Міністерства фінансів України створені спеціальні підрозділи: Державна контрольно-ревізійна служба і Державне казначейство України.

Головним завданням Державної контрольно-ревізійної служби є здійснення державного контролю за витрачанням коштів і матеріальних цінностей, їх збережністю, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і звітності в міністерствах, відомствах, державних комітетах, державних фондах, бюджетних організаціях, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують кошти з державних бюджетів всіх рівнів. Для реалізації поставлених завдань органи контрольно-ревізійної служби мають право проводити ревізії і перевірки, обслідування, припинення сумнівних операцій, інвентаризації, залучення фахівців, отримувати пояснення і довідки від усіх інстанцій, вимагати усунути виявлені порушення, стягувати недоотримані кошти, накладати адміністративні стягнення, застосовувати фінансові санкції до порушників.

Державне казначейство України – це фінансовий орган, на який покладено функції по касовому виконанню державного бюджету. Його функції:

- організація виконання Державного бюджету і контроль за цим;
- управління коштами державного бюджету, позабюджетних цільових фондів, коштами установ та організацій, які утримуються за рахунок державного бюджету;
- контроль за надходженням і використання коштів бюджетних і позабюджетних фондів.

В сучасних умовах розвивається незалежний фінансовий контроль – аудит. Аудит – це перевірка публічної бухгалтерської звітності, первинних документів і іншої інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання з метою

визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності діючому законодавству.

За формою і метою здійснення розрізняють аудит зовнішній (незалежний) і внутрішній. Метою зовнішнього аудиту є підтвердження правильності звітності, обліку, оцінка відповідності внутрішнього контролю (аудиту) меті підприємства.

Внутрішній аудит здійснюють служби внутрішнього контролю підприємств. Він націлений на проведення перевірок за дорученням керівництва. Повинен проводитись неперервно. Таким чином можна активно і своєчасно впливати на хід фінансових операцій, вчасно усувати недоліки в роботі.

За масштабами роботи внутрішній аудит поділяється на загальний – всім питанням роботи підприємства в цілому і локальний – по окремим напрямкам аудиту.

Види зовнішнього аудиту:

- добровільним (по бажанню);
- обов'язковим (відповідно законодавства).

Проведення аудиту обов'язкове (згідно Закону України “Про аудиторську діяльність”) для підтвердження достовірності і повноти звітності комерційних банків, фондів, бірж, господарюючих суб'єктів, звітність яких офіційно оприлюднюється.

Обов'язкова аудиторська перевірка звітності проводиться один раз на три роки щодо таких господарюючих суб'єктів (з річним оборотом менше ніж двісті п'ятдесят неоподатковуваних мінімумів доходів громадян):

- засновників банків, підприємств з іноземними інвестиціями, акціонерних товариств, холдингових компаній, інвестиційних фондів, довірчих товариств і інших фінансових посередників;
- емітентів цінних паперів;
- державних підприємств при здачі в оренду цілісних майнових комплексів, приватизації, корпоратизації і інших змінах форми власності;
- порушення справи про визнання неплатоспроможним або банкрутом.

Модуль 2

Розділ 1. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДЕРЖАВНИХ І МІСЦЕВИХ ФОНДІВ КОШТІВ

Тема 4. БЮДЖЕТНЕ ПРАВО І БЮДЖЕТНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ

1. Поняття і роль бюджету

Для виконання державних функцій державі потрібні фінансові ресурси, які вона отримує шляхом формування і використання централізованого фонду грошових коштів – державного бюджету.

Бюджет – це розпис грошових доходів і витрат держави, підприємства, установи, сім'ї, окремої особи на визначений період.

Термін "бюджет" походить від давньофранцузького "bougette" – шкіряний мішок, сумка. З норманським завоюванням цей термін проник до Англії, де поступово перетворився на "budget" та став одним з термінів, що використовувався парламентом у процесі формування державної скарбниці та витрачання коштів з неї. В визначений день канцлер Казначейства Англії відкривав свій бюджет, тобто портфель, у якому містилися папери або рахунки, в сучасному розумінні – проголошував законопроект, у якому він, після закінчення фінансового року, викладав перед Палатою громад минулорічні фінансові результати та кошторис доходів і видатків на наступний період. Ці документи уряд давав на схвалення парламенту. Лише з кінця 18 століття бюджетом став називатися і той документ, який містив розподіл доходів і видатків та затверджувався представницьким органом.

Річний бюджет є серцевиною організації державних фінансів. Бюджетний документ відображає рішення у відповідних сферах державних фінансів. Він уособлює й пояснює фінансово-бюджетну політику уряду.

Бюджет в економічному розумінні є сукупністю грошових відносин між державою і юридичними та фізичними особами з приводу формування і використання централізованого фонду коштів, призначеного для забезпечення виконання державою її функцій.

Основним джерелом формування бюджету є ВВП. Права держави в його розподілі ґрунтуються на двох чинниках:

- на виконанні нею суспільних функцій, оскільки централізація ВВП у бюджеті є, по суті, платою суспільства за виконання державою

її функцій;

- держава може брати участь у розподілі ВВП як один із суб'єктів його створення, будучи власником засобів виробництва у державному секторі, тобто здійснюючи підприємницьку діяльність.

За формою прояву бюджет є основним фінансовим планом, в якому відображається діяльність держави та місцевих органів. Фактично, бюджет, який являє собою баланс доходів і видатків, відображає соціально-економічну, міжнародну, управлінську, оборонну та фінансову політику.

За матеріальним змістом бюджет становить централізований фонд коштів держави. Обсяг бюджету – це річна сума коштів, що проходять через цей фонд. В цілісному вигляді бюджетних коштів не буває, так як зразу після надходження на бюджетний рахунок вони використовуються для фінансування державних потреб. Бюджет – це тільки форма утворення, великий кошторис, розпис доходів і витрат держави, погоджених між собою, як за обсягом, так і за строками надходження і використання.

Враховуючи надзвичайне значення бюджету, необхідна чітко налагоджена система управління бюджетом, щоб забезпечити своєчасне й повне надходження доходів, та раціонального, цільового й ефективного використання коштів. Саме в цьому аспекті виникає юридичне значення бюджету у вигляді нормативно-правового закріплення бюджетних повноважень суб'єктів бюджетних відносин. Бюджет, затверджений на рівні закону, надає фінансовій діяльності органів виконавчої влади обов'язкового характеру, оскільки приписи закону мають конкретно-адресний характер і зобов'язують ці органи їх виконувати. Закон про бюджет зобов'язує органи виконавчої влади зібрати певну суму коштів і дозволяє витратити зібрані кошти на визначенні напрямки.

Склад бюджетних актів:

1) пояснювальна записка, яку готує переважно міністр фінансів і в якій коротко викладено еволюцію рівня суспільного добробуту, звіт про кошторисні періоди, огляд стану справ у казначействі, пропозиції по вдосконаленню фінансового законодавства;

2) власне текст бюджетного акту;

3) документи в додатках: таблиці розподілу кредитів, дефіцит, борг.

Згідно Бюджетного кодексу України, бюджет – це план формування і використання фінансових ресурсів для забезпечення

завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади на протязі бюджетного періоду.

Функції Державного бюджету України, як юридичного акту:

- перерозподіляє національний дохід;
- стабілізує процес суспільного відтворення;
- забезпечує реалізацію державної соціальної політики.

Політичне значення бюджету – законодавчий орган своїм волевиявленням затверджує обсяг видатків та доходів бюджету на плановий рік і цим ставить уряд під свій контроль. Бюджет є результатом компромісу між альтернативними поглядами на бажані масштаби і характер діяльності уряду.

У сфері мобілізації, розподілу й використання централізованих фондів коштів дістає відображення бюджетна політика. Бюджетна політика – це діяльність органів державної влади щодо формування бюджету держави, його збалансування, розподілу й перерозподілу бюджетних ресурсів та забезпечення всеохоплюючого контролю за їх використанням. Залежно від структури бюджетних видатків така політика має соціальне, економічне або військове спрямування.

Сутність бюджету кожної країни визначається станом економіки, рівнем соціального розвитку суспільства. Використовуючи фінансове програмування, країни через бюджет впливають на структурну перебудову держави, науково-технічну політику, норму накопичення, самозабезпечення ресурсами, ефективність зовнішньоекономічних зв'язків, обсяг валового внутрішнього продукту.

Бюджет – це один з важливих інструментів, доступних урядові, для регулювання економічної діяльності і стабілізації доходів громадян. Розміри бюджету, особливо його дефіциту, характер податкової політики і структура витрат допомагають визначити темпи економічного росту, тенденції зміни зайнятості, процентні ставки та цінові зміни.

Зв'язок бюджету з економікою двосторонній. Не тільки бюджет впливає на економіку, відбувається і зворотній вплив: стан економіки визначає бюджетні показники. Суттєві розбіжності між передбачуваними і дійсними економічними рівнями перетворюють в невідповідності між очікуваними і фактичними результатами виконання бюджету. Відхилення розвитку економіки від прогнозованих показників приводить до збільшення або зменшення надходжень, витрат, дефіциту.

2. Бюджетне право та бюджетні правовідносини

Бюджетне право – центральна частина фінансового права, оскільки сфера державних фінансів, які є предметом дослідження останнього, нерозривно пов'язана з відносинами у сфері утворення, розподілу й витрачання бюджетної системи.

Бюджетне право України представляє собою сукупність фінансово-правових норм, що регулюють суспільні відносини, які складаються в процесі формування і використання державного бюджету.

Предметом бюджетного права України є суспільні відносини, що складаються в процесі формування і виконання державного бюджету.

Одна із специфічних рис бюджетного права полягає в тому, що воно регулює відносини тільки між державними органами, підприємствами, установами і організаціями. Ці суб'єкти так чи інакше приймають участь в формуванні і виконанні бюджету, більшість з них пов'язані з бюджетом тісними взаємовідносинами з отримання відповідних асигнувань.

До числа специфічних рис бюджетного права слід також віднести його велику деталізованість. Фінансова діяльність державних органів підлягає детальній регламентації в силу того, що вона пов'язана з грошовими коштами, які вимагають ретельного обліку та збереження, і всі операції з ними потребують строгого документального оформлення.

Бюджетні правовідносини – це суспільні відносини, врегульовані бюджетно-правовими нормами і пов'язані з формуванням, розподілом та витрачанням ресурсів бюджетної системи країни.

Суб'єктом бюджетних правовідносин виступає Україна, як суверенна держава в особі Верховної Ради України, Президента України і Кабінету Міністрів України, Верховна Рада Автономної республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, місцевих органів самоуправління. Суб'єктами бюджетних правовідносин є також галузеві органи виконавчої влади, особливе місце займають фінансові органи, вони діють від імені держави і вступають в бюджетні відносини з усіма органами держави, які мобілізують або витрачають грошові кошти, приймають участь в усіх стадіях бюджетного процесу.

Кожний суб'єкт цих відносин приймає участь в розподілі дохідної і витратної частини Державного бюджету, в складанні, розгляді, затвердженні, виконанні бюджетів і розгляді звітів про їх виконання, а також контролю за виконанням бюджетів.

Обсяг прав і обов'язків органів виконавчої влади як суб'єктів бюджетних правовідносин залежить від місця і ролі в системі державного апарату і в системі виконавчих органів місцевого самоуправління.

Правові норми надають бюджетним відносинам офіційний характер, тобто державний захист. Бюджетні відносини набувають форми відносин прав і обов'язків, тобто форму правовідносин. В межах цих правовідносин здійснюється діяльність державних органів, направлена на формування бюджету і його виконання.

Правове обґрунтування є основою нерозривної єдності матеріальної і правової сторін цих відносин.

Бюджетно-правові норми регулюють відносини, що виникають в сфері державного бюджету України, визначають бюджетний устрій, повноваження в сфері бюджету і права державних органів, розмежування доходів і витрат між ланками бюджету і порядок складання, розгляду, затвердження та виконання державного бюджету України і його ланок та звітів про їх виконання.

Бюджетно-правові норми встановлюють правила поведінки для певного кола суб'єктів бюджетно-правових відносин, які виступають в якості сторін, їх права та обов'язки. Вони вказують на обставини, за яких учасники цих відносин стають носіями конкретних прав та обов'язків, і передбачають наслідки, які настають у разі невиконання вимог, встановленими цими нормами. Закріплюючи на рівні нормативно-правового акта компетенцію органів державної та місцевої влади, а також права та обов'язки інших учасників бюджетних відносин, бюджетні норми надають бюджетним відносинам офіційного характеру, що захищається державою та підкріплюється її імперативно-владними повноваженнями.

Матеріальні норми встановлюють матеріальний зміст бюджету:

структуру бюджетної системи, джерела доходів і видатків, їх обсяги, порядок закріплення за різними ланками бюджетної системи, здійснення міжбюджетних трансфертів; їх об'єднано у фінансово-правовий інститут – бюджетний устрій, який є складовою бюджетного права.

Процесуальні норми регулюють бюджетний процес, тобто відносини з приводу складання, розгляду і затвердження бюджету, здійснення його виконання, а також складання, розгляд і затвердження звітності про виконання бюджету.

Постійно діючі норми мають визначальний характер, не обмежені в часі, існують, поки суб'єкти відносин зберігають свою правомочність. Періодичні норми містяться в щорічних актах про бюджет та в нормативно-правових актах, що їх приймають органи виконавчої влади на їх забезпечення.

Базовим джерелом бюджетного права є Конституція України. Бюджетний кодекс України є основним джерелом бюджетного права України, яким регулюються відносини, які виникають в процесі складання бюджетів, розгляду звітів про їх виконання, а також контролю за виконанням бюджетів. Також джерелом бюджетного права є щорічно приймаємий Верховною Радою України Закон України “Про державний бюджет України”, яким визначається загальний обсяг бюджету на рік, розміри асигнувань по напрямкам діяльності держави, розміри відрахувань в місцеві бюджети від загальнодержавних доходів і податків.

Джерелами бюджетного права є і інші нормативні акти, як регулюють відносини в сфері накопичення і витрачання бюджетних коштів.

Види бюджетних документів:

- планові – проекти бюджетів, розписи відповідних бюджетів, кошториси бюджетних установ;
- оперативні – доручення фінансових органів про перерахування коштів з бюджетів на реєстраційні рахунки головних розпорядників бюджетних коштів;
- звітні – звіти бюджетних установ, фінансових та кредитних організацій про виконання бюджетів.

Бюджетне законодавство України побудоване за принципами верховенства закону, незалежності окремих ланок бюджетної системи. Бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між

громадянами і територіальними громадами.

3. Бюджетний устрій та бюджетна система України

Згідно Бюджетного кодексу України, бюджетний устрій – це визначена правовими нормами організація і принципи побудови бюджетної системи, її структура, взаємозв'язок між окремими ланками бюджетної системи. Бюджетний устрій України визначається з врахування державного устрою і адміністративно-територіального поділу. Оскільки Україна є унітарною державою, бюджетна система країни є дворівневою.

Зміст бюджетного устрою в державі:

- організацію бюджетної системи;
- принципи її побудови;
- повноваження законодавчих і виконавчих органів державної влади, органів місцевого самоврядування і їх виконавчих органів.

Бюджетна система – це врегульована нормами права сукупність всіх видів бюджетів.

Згідно ст. 5 Бюджетного кодексу України – бюджетна система України складається із державного бюджету і місцевих бюджетів.

Місцевими бюджетами визнаються бюджет АР Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів в містах і бюджети місцевого самоврядування. Бюджетами місцевого самоврядування визнаються бюджети територіальних обшин сіл, селищ, міст та їх об'єднань.

Ст. 6 Бюджетного кодексу України виділяє зведений бюджет, який є сукупністю показників бюджетів, що використовуються для аналізу і прогнозування економічного та соціального розвитку держави.

Зведений бюджет України включає показники Державного бюджету України, зведеного бюджету Автономної республіки Крим, зведених бюджетів областей і міст Києва та Севастополя. Зведений бюджет Автономної республіки Крим включає показники бюджету Автономної республіки Крим, зведених бюджетів її районів і бюджетів міст республіканського призначення. Зведений бюджет області включає показники обласного бюджету, зведених бюджетів районів і бюджетів міст обласного значення цієї області. Зведений бюджет району включає показники районного бюджету, бюджетів міст районного значення, селищних і сільських бюджетів цього району. Зведений бюджет міста з районним поділом включає показники міського бюджету і бюджетів районів.

Принципи бюджетного устрою (бюджетної системи) в Україні (ст. 7 Бюджетного кодексу України):

- принцип єдності бюджетної системи України;
- принцип збалансованості;
- принцип самостійності;
- принцип повноти;
- принцип обґрунтованості;

Реалістичність бюджету базується на достовірності таких основних прогностичних показників соціально-економічного розвитку:

- валовий внутрішній продукт номінальний;
- індекс споживчих цін;
- прибуток підприємств;
- надходження в бюджет від приватизації;
- темпи приросту монетарної бази до початку року;
- темпи приросту грошової бази до початку року;
- експорт та імпорт товарів і послуг;
- інші показники, які затверджуються Кабінетом Міністрів

України до складання бюджету.

- принцип ефективності;
- принцип субсидіарності;
- принцип цільового використання бюджетних коштів;
- принцип справедливості і неупередженості;
- принцип публічності і прозорості;

Міністерство фінансів України забезпечує доступність для публікації:

- проекту закону про Державний бюджет;
- закону про Державний бюджетний з додатками;
- інформації про виконання Державного бюджету України;
- інформації про показники виконання зведеного бюджету України;
- іншої інформації про виконання Державного бюджету України.

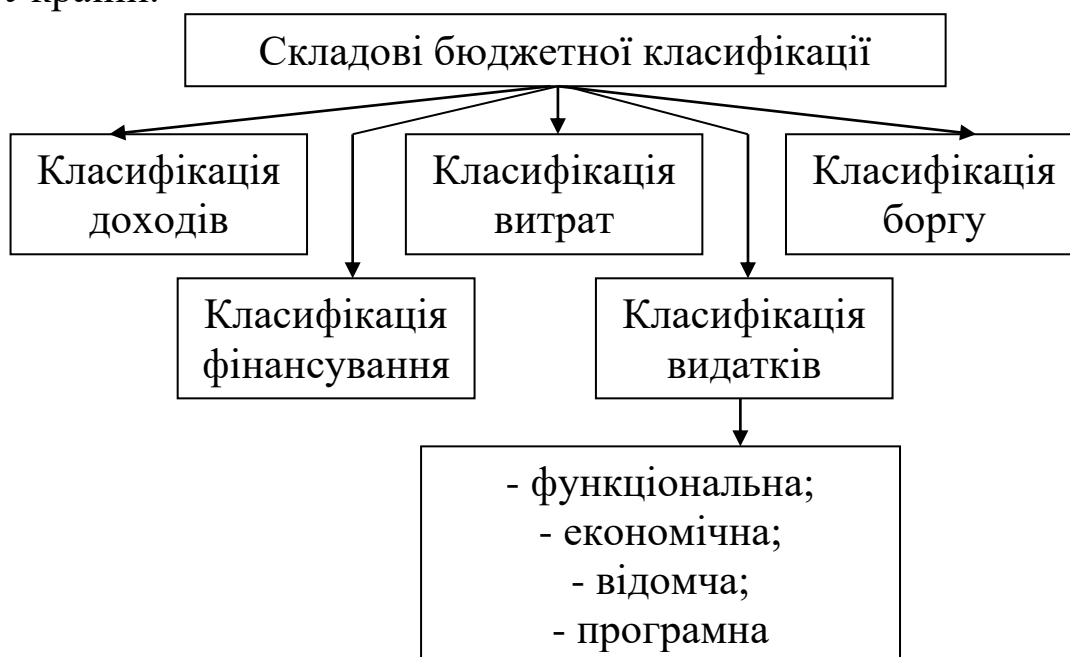
Проект закону про Державний бюджет публікується протягом семи днів після його представлення Верховній Раді України. Бюджети після прийняття публікуються протягом десяти днів з дня їх прийняття.

- принцип відповідальності учасників бюджетного процесу.

4. Бюджетна класифікація

Бюджетний кодекс України визначає бюджетну класифікацію як єдине систематизоване групування доходів, витрат і фінансування бюджету за ознаками економічної сутності, функціональної діяльності, організаційного устрою і іншим ознакам відповідно законодавства України і міжнародним стандартам.

Бюджетна класифікація застосовується для здійснення планування, регулювання, фінансового контролю, аналізу, порівнянності показників. Затверджує бюджетну класифікацію та зміни до неї Міністр фінансів України, інформуючи про це Верховну Раду України.

Доходи бюджету – це надходження до бюджету, що використовуються державою для здійснення її функцій та регулюються правовими нормами.

Склад доходів бюджету:

- податкові надходження;
- неподаткові надходження – добровільні компенсаційні платежі, а також штрафи і пеня, не пов'язані з податковим законодавством;
- доходи від операцій з капіталом;
- трансферти – безповоротні платежі, отримані від інших рівнів органів влади, міжнародних установ на безплатній основі.

Класифікація доходів бюджету за порядком зарахування до бюджету коштів:

- власні – формуються за рахунок надходжень від власних

джерел;

- закріплені – відносяться до певного рівня бюджету відповідно до Бюджетного кодексу на довготривалій основі у розмірі територіального надходження або у твердо фіксованому розмірі;

- регулюючі – надходження яких до бюджетів нижчого рівня щорічно визначає Верховна Рада України або представницький орган місцевої влади при затвердженні актів про бюджет.

Видатки бюджету – це кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум.

Класифікація видатків бюджету:

1) за функціями, з виконанням яких вони пов'язані (функціональна класифікація) – дозволяє відслідковувати динаміку зміни державних витрат різноманітного функціонального призначення з метою проведення їх аналізу і прогнозування; організована за класифікацією ООН;

2) за економічною характеристикою операцій (економічна класифікація) – деталізує використання грошових коштів за їх предметними ознаками (види господарської діяльності), дозволяє виділити захищені статті:

- поточні – платежі, не пов'язані з придбанням капітальних активів, (оплата комунальних послуг, заробітна плат, нарахування, виплати населенню);

- капітальні – придбання основного капіталу, створення державних запасів і резервів, придбання землі і нематеріальних активів та капітальні трансферти;

- кредитування з врахування погашення – платежі з бюджету, пов'язані з виникнення вимог до інших фінансовим об'єктів, які передбачають обов'язкове повернення коштів;

3) за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація) – має на меті оптимізацію кількості головних розпорядників, покращення бюджетного планування і побудови організаційно досконалої системи управління;

4) за бюджетними програмами (програмна класифікація) – формування бюджету по програмно-цільовому методу, розподіл бюджетних призначень по бюджетним програмам, що є систематизованим переліком заходів, направлених на досягнення загальної мети.

В Державному бюджеті виділяються таємні видатки, які пов'язані з державною таємницею, у зв'язку з чим пояснення їх витрачання в бюджеті не передбачається. Вони передбачені на діяльність органів державної влади в інтересах національної безпеки.

Класифікація фінансування бюджету – це групування джерел покриття дефіциту бюджету з метою конкретизації напрямків і обсягів запозичених коштів, а також визначення напрямків витрачання фінансових ресурсів, які утворились в результаті дефіциту бюджету (платежі на погашення основної суми боргу).

Класифікація фінансування бюджету та боргу:

1) за типом кредитора – можуть бути внутрішні (надходження від сектора державного управління, від фінансово-кредитних органів) та зовнішні (позики від міжнародних організацій, міжнародних фінансових організацій, іноземних комерційних банків);

2) за типом боргового зобов'язання (видом фінансового інструменту запозичення) – облігації, ощадні сертифікати, казначейські зобов'язання, депозити, а також довго-, середньо- та короткострокові.

Складові бюджету:

- загальний фонд;
- спеціальний фонд.

В спеціальному фонді обліковуються власні кошти бюджетних установ:

1) плата за послуги, які надаються бюджетними установами (від господарської або виробничої діяльності, за оренду майна, від реалізації майна);

2) інші надходження (подарунки, гранти, грошові кошти за виконання окремих доручень).

Видатки спеціального фонду:

- бюджетні призначення за рахунок конкретно визначених джерел надходжень;
- гранти і подарунки, отримані на конкретну мету;
- різниця між доходами і витратами спеціального фонду бюджету.

У складі бюджетів передбачається резервний фонд – певний обсяг нерозподілених видатків, який протягом року може використовуватись на фінансування непередбачених видатків, що не мають постійного характеру і не можуть передбачатися при складанні проекту бюджету. Він включається до загального фонду бюджету і не

може перевищувати 1% від обсягу його видатків. Рішення про виділення коштів приймається Кабінетом Міністрів України, щомісяця звітуючи про витрачання коштів перед парламентом. Сума коштів, що виділяється з резервного фонду на фінансування одного заходу не може перевищувати 20% загальної суми резервного фонду. Не дозволяється використовувати кошти на погашення боргів, збільшення передбачених у бюджеті видатків.

Дефіцит бюджету – це сума, на яку рівень видатків бюджету перевищує рівень надходжень.

Причини виникнення дефіциту:

- спад виробництва;
- зниження ефективності функціонування окремих галузей;
- несвоєчасне проведення структурних змін в економіці або її технічного переоснащення;
- великі воєнні витрати;
- інші фактори, що впливають на соціально-економічне становище країни.

Бюджетний дефіцит – явище майже постійне в економіці кожної держави. Для населення наявність дефіциту має опосередковане значення, але воно приймає участь у поверненні залучених для покриття дефіциту коштів шляхом сплати податків.

Бюджети в Україні можуть затверджуватись з дефіцитом лише при наявності обґрунтованих джерел його фінансування. Граничний розмір державного боргу не повинен перевищувати 60% фактичного річного обсягу ВВП. У разі перевищення зазначеної межі уряд має прийняти негайні заходи для приведення цієї величини у відповідність.

Профіцит бюджету – це перевищення доходів бюджету над його видатками. Законодавством передбачено, що профіцит затверджується з метою погашення основної суми боргу.

Тема 5. БЮДЖЕТНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕРЖАВИ

1. Поняття бюджетних повноважень

В бюджетному процесі на всіх його стадіях задіяні учасники бюджетного процесу, якими визнаються органи і посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями. Бюджетні повноваження – це права та обов'язки органів державної влади у галузі бюджетної

діяльності, що визначаються Бюджетним кодексом України, щорічними законами про Державний бюджет, Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", іншими законами, рішеннями місцевих рад та локальними актами.

Бюджетні повноваження залежно від виду бюджетних правовідносин, у межах яких реалізуються бюджетні права їх суб'єктів:

- матеріальні – визначають зміст прав і обов'язків органів державної влади у сфері функціонування бюджетної системи;
- процесуальні – це передбачена законодавством сукупність прав та обов'язків державних у сфері бюджетного процесу.

Рівні бюджетних прав:

- вертикальний (між представницькими та виконавчими органами різного рівня) – базується на конституційних нормах, що розмежовують повноваження між органами державної влади;
- горизонтальний – ґрунтується на конституційних нормах про розподіл компетенції між гілками влади.

Групи бюджетних прав:

- повноваження у галузі зведеного бюджету – ґрунтуються на забезпеченні єдності бюджетної системи; проведенні єдиної бюджетної політики;
- повноваження у галузі державного бюджету – це повноваження з формування, розподілу і використання коштів державного бюджету;
- повноваження у галузі місцевих бюджетів – повноваження органів місцевого самоврядування.

Основні учасники бюджетного процесу: Президент України, органи законодавчої і виконавчої влади, Національний банк України, органи державного фінансового контролю.

Бюджетні повноваження учасників бюджетного процесу:

1) Президент України:

- підписує закон України про Державний бюджет і закони України про внесення змін і доповнень до закону про Державний бюджет, а також інші закони;
- має право вето відносно прийнятого Верховною Радою України закону про Державний бюджет України з наступним поверненням його на повторний розгляд;
- має право законодавчої ініціативи – видає укази і розпорядження по питанням, не врегульованим бюджетним

законодавством;

2) Верховна Рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, районні, сільські, селищні, міські і районні ради:

- розглядає і затверджує бюджет;
- розглядає і затверджує звіт про виконання бюджету;
- контролює виконання рішень про бюджет;

3) Верховна Рада України:

- визначає бюджетну політику держави;
- приймає постанови про основні напрямки бюджетної політики;
- затверджує показники соціально-економічного розвитку країни, необхідні для формування бюджетів;
- приймає законопроекти, які приводять до зміни дохідної і видаткової частин бюджетів;

4) Комітет Верховної Ради України по питанням бюджету:

- приймає рішення стосовно бюджетних законопроектів;
- обробляє і узагальнює пропозиції та висновки комітетів Верховної Ради України і народних депутатів по проекту закону про Державний бюджет та іншим пов'язаним законопроектам;
- заслуховує інформацію відносно виконання бюджетних повноважень на всіх стадіях бюджетного процесу;
- оцінює і готує висновок про виконання закону про Державний бюджет протягом року;
- готує висновок до звіту про виконання закону про Державний бюджет;
- розробляє і вносить на розгляд Верховній Раді України законопроекти про внесення змін до закону України про Державний бюджету України;

5) Кабінет Міністрів України:

- розробляє і подає Верховній Раді України основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку України, проект Основних напрямків бюджетної політики, проект закону про Державний бюджет України, звіт про виконання Державного бюджету України;
- забезпечує виконання закону про Державний бюджет України;
- розраховує показники зведеного бюджету України і готує звіт про його виконання;
- подає інформацію щодо прийнятих законодавчих і нормативних актів на виконання закону про Державний бюджет

України;

- приймає рішення відносно використання закону про Державний бюджет України;
- приймає рішення відносно використання резервного фонду Державного бюджету України;
- приймає рішення про здійснення запозичень в обсягах і на умовах, визначених законом про Державний бюджет України;

б) Міністерство фінансів України:

- готує і узагальнює документи та матеріали, необхідні для формування проекту Основних напрямків бюджетної політики;
- розробляє проекти нормативів бюджетної забезпеченості;
- складає проект Закону про Державний бюджет України;
- організовує виконання Державного бюджету України;
- організовує методичну роботу по питанням фінансово-бюджетного планування для адміністративно-територіальних одиниць;

- розробляє і затверджує річний розпис Державного бюджету України;

- здійснює обслуговування державного боргу України;
- подає Кабінету Міністрів України звіт про виконання Державного бюджету;

7) Національний банк України:

- визначає основні принципи грошово-кредитної політики України;

- розробляє законопроекти, пов'язані з формуванням дохідної та видаткової частин бюджету і готує пропозиції до проекту закону про Державний бюджет.

2. Розпорядники бюджетних коштів і бюджетні призначення

Для здійснення програм і заходів, які проводяться за рахунок коштів бюджету, бюджетні асигнування надаються розпорядникам бюджетних коштів. Кошти бюджету, що надаються фізичним і юридичним особам, які не мають статусу бюджетної установи (отримувача бюджетних коштів), можуть надаватись їм тільки через розпорядника бюджетних коштів.

Види розпорядників бюджетних коштів за обсягом надаваних прав:

- головні розпорядники бюджетних коштів;

- розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня.

Головні розпорядники визначаються відповідно Бюджетного кодексу України і затверджуються законом про Державний бюджет України шляхом встановлення їм бюджетних призначень. Бюджетне призначення – це повноваження, надане головному розпоряднику бюджетних коштів Бюджетним кодексом України, Законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, яке має кількісні та часові обмеження і дозволяє надавати бюджетні асигнування.

Бюджетне асигнування – повноваження, надане розпоряднику бюджетних коштів в відповідності з бюджетним призначенням на взяття бюджетного зобов'язання і здійснення платежів з конкретною метою в процесі виконання бюджету.

Головними розпорядниками бюджетних коштів можуть бути (згідно Бюджетного кодексу України):

- за бюджетними призначеннями, передбаченими законом про Державний бюджет України, – органи, уповноважені Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України в особі їх керівників, а також Конституційний Суд України, Верховний Суд України і інші спеціалізовані суди;

- за бюджетними призначеннями, передбаченими бюджетом Автономної республіки Крим, – уповноважені юридичні особи (бюджетні установи), а також установи і організації, створені органами державної влади, органами влади Автономної республіки Крим або органами місцевого самоврядування, які повністю утримуються за рахунок відповідного бюджету, а також міністерства і органи влади Автономної республіки Крим в особі їх керівників;

- за бюджетними призначеннями, передбаченими іншими місцевими бюджетами, – керівники місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад та їх секретаріатів, керівники головних управлінь, відділів та інших самостійних структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад.

Функції головного розпорядника бюджетних коштів:

- розробляє на основі плану діяльності проект кошторису і бюджетні запити та надає їх Міністерству фінансів України або місцевому фінансовому органу;

- отримує бюджетне призначення, шляхом його затвердження в законі про Державний бюджет України або в рішенні про місцевий

бюджет, доводить до розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (отримувачів бюджетних коштів) відомості про обсяги асигнувань, забезпечує управління ними.

Бюджетний запит – документ, підготовлений розпорядником бюджетних коштів, який містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням відносно обсягу бюджетних коштів, необхідних для його діяльності на наступний бюджетний період.

Функції розпорядника бюджетних коштів:

- затверджує кошториси розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня;
- здійснює внутрішній контроль за повнотою надходжень, отриманих розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня і отримувачами бюджетних коштів, і витрачанням ними бюджетних коштів;
- отримує звіти про використання бюджетних коштів від розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня і отримувачів бюджетних коштів і аналізує ефективність використання ними бюджетних коштів.

Якщо в процесі виконання бюджету зміна зобов'язань вимагає менших асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів, Міністр фінансів України (керівник місцевого фінансового органу) приймає рішення про приведення в відповідність бюджетного призначення.

Постійне бюджетне призначення містить витрати спеціального фонду бюджету, яке дає право здійснювати їх виключно в межах і за рахунок відповідних надходжень в спеціальний фонд.

Якщо після прийняття закону (рішення) про бюджет відповідальність за виконання функцій або надання послуг, на які затверджено бюджетне призначення, передається на іншого головного розпорядника бюджетних коштів, дія бюджетного призначення не припиняється. Передача повноважень здійснюється повідомленням Міністерства фінансів України (місцевого фінансового органу) Кабінету міністрів України (місцеву державну адміністрацію, відповідну раду) в двотижневий термін.

Всі бюджетні призначення втрачають силу після закінчення бюджетного періоду, за винятком випадків, коли окремим законом України передбачені багаторічні бюджетні призначення.

3. Правові засади організації міжбюджетних відносин

Основним джерелом розподілу доходу між територіями є державний бюджет. Основні світові моделі бюджетних систем:

- пайовий розподіл податків між різними адміністративними рівнями влади;
- різні рівні влади застосовують однакову базу оподаткування, встановлюючи власні податкові ставки;
- повне розмежування окремих податків між різними рівнями влади. Як правило, модель системи бюджетів формується шляхом комбінування усіх трьох моделей, але домінуючим є один підхід.

Держави здійснюють фінансове вирівнювання, що передбачає регулювання доходів і видатків органів місцевого самоврядування.

У разі, коли вичерпано можливості збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів і при цьому не забезпечено покриття видатків, необхідних для здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та забезпечення населення послугами не нижче мінімального рівня соціальних потреб, держава забезпечує збалансування місцевих бюджетів шляхом передачі необхідних коштів, тобто застосовує бюджетне регулювання.

Міжбюджетні відносини – це відносини між державою, Автономною Республікою Крим та місцевим самоврядуванням щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання їх функцій.

Бюджетне регулювання – це надання коштів із загальнодержавних доходних джерел, що закріплені за бюджетами вищих рівнів, бюджетам нижчестоящих рівнів з метою збалансування їх на рівні, необхідному для виконання планів економічно-соціального розвитку на певній території.

Міжбюджетні трансферти – це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. Види міжбюджетних трансфертів:

- дотація вирівнювання;
- субвенція:
 - на здійснення програм соціального захисту;
 - на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів на виконання власних повноважень внаслідок надання пільг, встановлених державою;
 - на виконання інвестиційних проектів;

- на інші цілі;
- кошти, що передаються з місцевих бюджетів;
- інші дотації.

Дотація вирівнювання визначається як перевищення обсягу запланованих видатків, який обчислений із застосування фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та коригуючих коефіцієнтів.

Субвенції мають чітко виражений цільовий характер. Їх надання супроводжується обов'язковою звітністю щодо використання, у разі неповного використання коштів вони мають бути повернені.

Якщо прогнозні показники доходів місцевого бюджету перевищують розрахунковий обсяг видатків, обчислений із застосуванням фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та коригуючих коефіцієнтів, для такого бюджету визначається обсяг коштів, що підлягають передачу до вищестоящого бюджету.

Параметри, які враховує формула розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів:

- фінансові нормативи бюджетної забезпеченості та коригуючі коефіцієнти до них;
- кількість мешканців та споживачів соціальних послуг;
- індекс відносної податкостроможності;
- прогнозний показник кошика доходу;
- коефіцієнт вирівнювання.

Кошик доходів бюджетів місцевого самоврядування – це сукупність податків і зборів, що закріплені Бюджетним кодексом на постійній основі за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначення обсягів міжбюджетних трансфертів. Обсяг кошика доходів відповідного бюджету визначається із застосуванням індексу відносної податкостроможності бюджету на основі даних про фактичне виконання відповідного бюджету за три останні бюджетні періоди.

Базовим чинником при розрахунку мінімальної кількості видатків, необхідних для фінансування з місцевих бюджетів, став фінансовий норматив бюджетної забезпеченості, що використовується для визначення міжбюджетних трансфертів. Він визначається шляхом ділення загального обсягу фінансових ресурсів, що спрямовуються на реалізацію бюджетних програм, на кількість мешканців чи споживачів соціальних послуг та коригується коефіцієнтами.

Тема 6. БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

1. Поняття, зміст та стадії бюджетного процесу

Згідно Бюджетного кодексу України, бюджетний процес – це регламентована нормами права діяльність, пов'язана з складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів.

Риси норм бюджетного процесу:

- визначення складу учасників тієї чи іншої діяльності;
- перелік видів необхідних дій та їх обов'язкова послідовність;
- передбачення організаційної форми кожної дії;
- визначення обов'язкового порядку прийняття рішень.

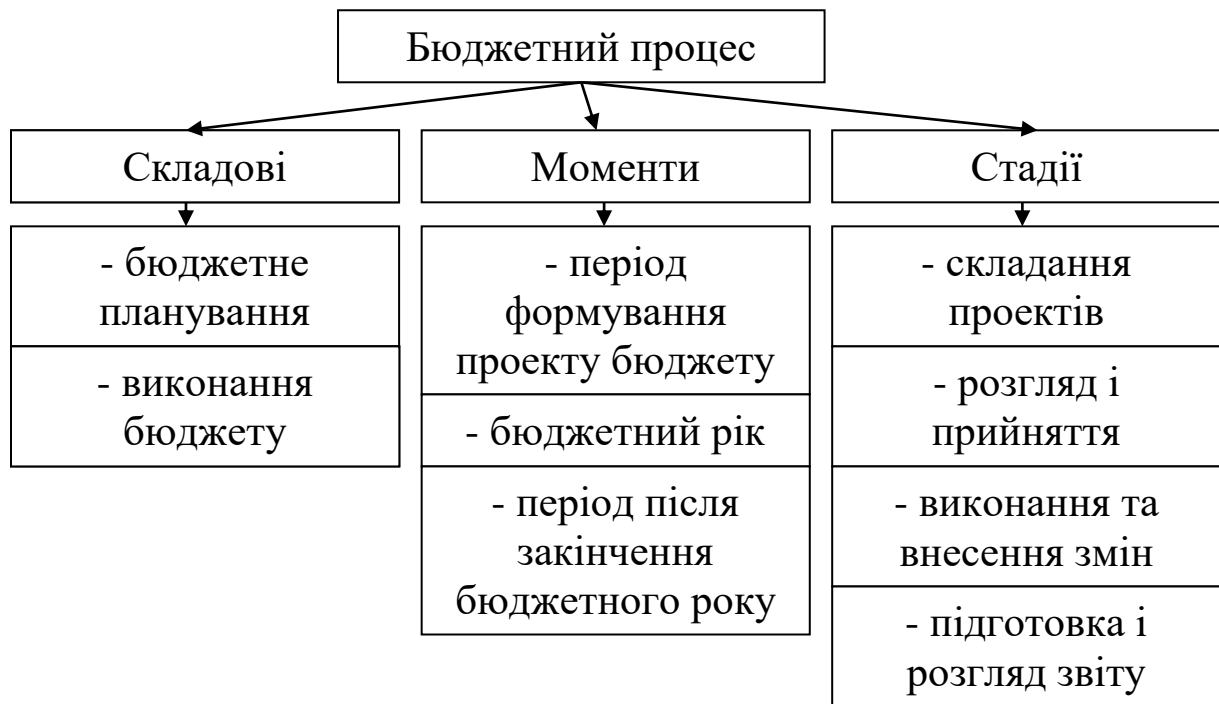
Недодержання процесуальних вимог створює значні перешкоди для проведення фінансової політики держави.

Завдання бюджетного процесу:

- максимальне виявлення всіх матеріальних і фінансових резервів з метою створення збалансованого ринку;
- визначення доходів бюджету;
- узгодження бюджету із загальною фінансовою політикою;
- здійснення бюджетного регулювання з метою збалансування всіх бюджетів;
- скорочення та ліквідація бюджетного дефіциту за рахунок економічно виправданих джерел;
- посилення контролю за фінансовою діяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб.

Основні принципи бюджетного процесу:

- розподілу повноважень між органами влади;
- реальності включення показників доходів і видатків;
- гласності;
- наочності – використання засобів максимальної інформативності;
- порівняльності – систематизація показників для зіставлення;
- повноти;
- застосування балансового методу.

Стадії бюджетного процесу – це порядок заходів, які охоплюють розробку, виконання і оцінку ефективності використаних грошових коштів. Стадії взаємопов'язані за змістом та взаємообумовлені, їх послідовність встановлена законодавчими актами, визначена логікою та історичною природою самого процесу.

На всіх стадіях бюджетного процесу здійснюється фінансовий контроль і аудит, а також оцінка ефективності використання бюджетних коштів.

Бюджетний цикл охоплює діяльність органів державної влади починаючи з першої і до останньої стадії бюджетного процесу, триває більше двох років.

2. Порядок складання проекту бюджету, його розгляду і прийняття

Бюджетне планування охоплює складання проекту бюджету, його розгляд і затвердження.

Завдання формування бюджету:

1) достовірне визначення обсягу та джерел формування бюджету;

2) оптимальний розподіл видатків за окремим групами й галузями;

3) збалансування бюджету.

Принципи бюджетного планування:

- регулювання бюджетних питань єдиними правовими нормами;

- адресний і цільовий характер спрямування бюджетних коштів;
- безперервність планування;
- стабільність фінансових показників;
- балансовий метод.

Зміст бюджетного планування:

- визначення бюджетної політики;
- розробку управлінських стратегій;
- оцінку потреби, пріоритетів і можливостей бюджету;
- розробку проекту бюджету;
- оцінку ефективності проекту.

Кабінет Міністрів України розробляє проект закону про Державний бюджет України. Він встановлює порядок і строки складання проекту Державного бюджету України, відповідає за складання проекту.

Міністр фінансів України на основі макропоказників економічного та соціального розвитку України на наступний бюджетний період визначає загальний рівень доходів витрат бюджет і дає оцінку обсягу фінансування бюджету для складання пропозицій до розробки проекту Державного бюджету України. Він також розробляє і доводить до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції по підготовці бюджетних запитів, які включають організаційні, фінансові і інші обмеження, яких зобов'язані дотримуватись всі розпорядники.

Головні розпорядники бюджетних коштів несуть відповідальність за своєчасність, достовірність і зміст поданих Міністерству фінансів України бюджетних даних, які містять всю необхідну інформацію для складання проекту бюджету.

На основі результатів аналізу Міністр фінансів України приймає рішення про включення бюджетного запиту в пропозиції проекту Державного бюджету України перед поданням його на розгляд Кабінету Міністрів України. На основі аналізу бюджетних запитів Міністерство фінансів України готує проект закону про Державний бюджету України.

Включення бюджетного запиту в пропозиції проекту Державного бюджету України і усунення розбіжностей з головними розпорядниками бюджетних коштів є першим етапом першої стадії бюджетного процесу.

Другим етапом першої стадії слід вважати прийняття до 1 липня спеціальної постанови Верховної Ради України – бюджетної

резолуції. Бюджетна резолюція – спеціальна постанова Верховної Ради України про основні напрямки бюджетної політики на наступний бюджетний рік. Відповідно до неї формується проект закону про Державний бюджет України.

Міністерство фінансів України подає проект закону про Державний бюджет України та проект зведеного бюджету Кабінету Міністрів України для розгляду до 15 серпня, а також вносить пропозиції про строки і порядок цього розгляду.

Матеріали, що додаються до проекту:

- 1) пояснювальна записка, яка повинна містити:
 - інформацію про економічне положення держави та основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку;
 - оцінку надходжень доходів і позик, які пропонуються для забезпечення фінансовими ресурсами витрат бюджету;
 - пояснення до основних положень проекту, включаючи аналіз пропонуємих обсягів витрат на виконання окремих функцій, програм;
 - інформацію про врахування пропозицій Верховною Радою України до Основних напрямків бюджетної політики;
 - обґрунтування особливостей міжбюджетних взаємовідносин;
 - інформацію про обсяг державного боргу, в тому числі по типу боргового зобов'язання, графік його погашення, обсяги і умови запозичення;
 - прогноз основних макропоказників економічного та соціального розвитку України, показників зведеного бюджету України по основним видам доходів, видатків і фінансування на наступні три бюджетних періоди;
- 2) прогностичні показники зведеного бюджету України;
- 3) перелік пільг по податкам, зборам з розрахунком втрат доходів бюджетів від їх надання;
- 4) показники витрат Державного бюджету, необхідних на наступні бюджетні періоди для завершення програм, які враховані в проекті;
- 5) відомості та структура фінансових зобов'язань з державного боргу і державних гарантій на поточний та наступні бюджетні періоди до повного погашення;
- 6) перелік інвестиційних програм на наступний бюджетний період, під які можуть надаватись гарантії Кабінету Міністрів України;
- 7) доповідь про хід виконання Державного бюджету в

поточному періоді;

8) проекти кошторисів всіх державних цільових фондів, які створюються за рахунок податків і зборів;

9) пояснення головних розпорядників бюджетних коштів;

10) інші матеріали за визначенням Кабінету Міністрів України.

Законом про Державний бюджет України визначаються:

- загальна сума доходів і витрат (з поділом на загальний і спеціальний фонд, а також з розподілом витрат на поточні і капітальні);

- граничний обсяг річного дефіциту (профіциту), повноваження по наданню державних гарантій та їх обсяг;

- бюджетні призначення головним розпорядникам коштів;

- доходи по бюджетній класифікації;

- бюджетні призначення міжбюджетних трансфертів;

- додаткові положення, які регламентують процес виконання бюджету.

Витрати проекту по головним розпорядникам повинні бути деталізовані за розділами бюджетної класифікації.

Кабінет Міністрів України приймає постанову про схвалення проекту закону про Державний бюджет і подає його з відповідними матеріалами Верховній Раді України до 15 вересня.

Не пізніше ніж через 5 днів після подання проекту, Міністр фінансів України представляє його на пленарному засіданні. Голова бюджетного комітету Верховної Ради України доповідає про відповідність проекту вимогам Бюджетного кодексу України, основним напрямкам бюджетної політики і пропозиціям Верховної Ради України до бюджетної резолюції. За результатами обговорення проекту Верховна Рада України може прийняти мотивоване рішення про його відхилення в випадку невідповідності. Тоді Кабінет Міністрів повинен подати проект повторно протягом тижня з внесеними змінами. Про це доповідає Міністр фінансів не пізніше, ніж через 3 дні з дня повторного представлення.

До всіх показників, вказаних в проекті, окремо додаються розрахунки і обґрунтування. Персональну відповідальність за це покладено на Міністра фінансів України.

Інформаційні матеріали, що додаються до проекту:

- прогноз доходів і витрат Державного бюджету на три наступні роки, розроблених виходячи із Основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку;

- перелік законів, окремих статей законів і інших нормативних актів, які суперечать проекту з визначенням причин розбіжностей;
- перелік податків, зборів, інших обов'язкових платежів з вказанням ставок і пільг;
- перелік загальнодержавних, міжгалузевих і інших програм, які фінансуються з бюджету в випадку, якщо розпорядниками коштів є два і більше суб'єктів; вказуються фінансові повноваження кожного суб'єкта і загальні витрати на програму.

До 1 жовтня (6 жовтня при потворному представленні) проект розглядається депутатами, в комітетах, фракціях, формується пропозиції і передаються в бюджетний комітет, визначаються представники для участі в роботі бюджетного комітету. В пропозиціях щодо збільшення витрат, необхідно запропонувати на цю суму збільшення доходів; а щодо зменшення доходів – скоротити витрати, при цьому обов'язково дати чітке обґрунтування кожної пропозиції.

Жодна з пропозицій не повинна приводити до збільшення державного боргу і гарантій. Не допускається внесення пропозицій до прогнозу податкових платежів, крім випадків, коли бюджетний комітет, Міністерство фінансів України і Рахункова палата виявили неточності в їх розрахунку.

Не пізніше 15 жовтня (20 жовтня) бюджетний комітет спільно з уповноваженими представниками розглядає пропозиції до проекту, готує висновки і пропозиції до проекту, таблиці пропозицій, які пропонується підтримати або відхилити, приймає з цього приводу відповідне рішення. Показники, які містяться в висновках і пропозиціях мають бути збалансованими.

Висновки і пропозиції до проекту закону та таблиці пропозицій розповсюджуються серед народних депутатів не пізніше, ніж за два дні до розгляду проекту на пленарному засіданні Верховної Ради України в першому читанні.

Перше читання проекту починається з доповіді голови бюджетного комітету відносно висновків і пропозицій до проекту. В обговоренні приймають участь представники комітетів Верховної Ради України, депутатських фракцій та груп, народні депутати, представники Рахункової палати і Кабінету Міністрів України.

Висновки і пропозиції до проекту голосуються в цілому. Якщо позитивне рішення не прийняте, відбувається постатейне голосування. При ньому розглядаються пропозиції, які бюджетний

комітет пропонує відхилити і на розгляді яких наполягають їх автори. Прийняття рішення стосовно висновків і пропозицій до проекту бюджету вважається прийняттям проекту закону про Державний бюджет в першому читанні. Схвалені Верховною Радою України висновки і пропозиції бюджетного комітету набувають статусу Бюджетних висновків Верховної Ради України.

Не пізніше 20 жовтня (25 жовтня) Верховна Рада України приймає проект закону в першому читанні.

Дороблений до другого читання проект повинен містити текстові статті і показники, які пропонувались Кабінетом Міністрів України в першому читанні, або схвалені Бюджетними висновками Верховної Ради України. Якщо Кабінет Міністрів України пропонує нові текстові статті, до них додається детальне обґрунтування їх необхідності. Цифрові показники можуть бути змінені лише в випадку, якщо за період розгляду більш ніж на два процента змінились основні прогностичні макропоказники.

Якщо ці положення порушені, проект повертається Кабінету Міністрів України на доробку і направляється на повторне друге читання в тижневий строк з дня прийняття Верховною Радою відповідного рішення.

Бюджетний комітет на протязі трьох днів після внесення проекту, підготовленого Кабінетом Міністрів України до другого читання, готує висновки до його розгляду в другому читанні. На цьому етапі пропозиції народних депутатів, депутатських фракцій та груп вже не розглядаються.

Друге читання починається з доповіді Міністра фінансів України відносно доробленого проекту, потім Голова бюджетного комітету Верховної Ради України доповідає відносно врахування Бюджетних висновків Верховної Ради України при підготовці проекту до другого читання.

Друге читання проекту передбачає, в першу чергу, затвердження загального обсягу дефіциту (профіциту), доходів і витрат, обсягу міжбюджетних трансфертів з подальшим постатейним голосування проекту. Завершується друге читання не пізніше 20 листопада. Всі положення, необхідні для формування місцевих бюджетів, мають бути прийняті в другому читанні в обов'язковому порядку.

Бюджетний комітет доробляє проект і вносить його на розгляд Верховною Радою України в третьому читанні не пізніше 25 листопада.

Третє читання проекту починається з доповіді Голови бюджетного комітету Верховної Ради України і доповіді Міністра фінансів України. Верховна Рада України проводить голосування по питанням бюджету стосовно статей проекту, які не були прийняті в другому читанні, та по проекту закону в цілому.

В випадку, якщо рішення про схвалення закону з пропозиціями бюджетного комітету в цілому не прийнято, проводиться голосування по кожній пропозиції.

Закон України "Про Державний бюджет України" приймається Верховною Радою до 1 грудня. Його підписує Голова Верховної Ради України і направляє його Президенту України.

Президент України протягом 15 днів підписує його, приймаючи до виконання і офіційно публікує або повертає з мотивованими та сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду.

В випадку, якщо Президент України на протязі встановленого терміну не повертає закон для повторного розгляду, він вважається схваленим і має бути підписаним та опублікованим.

Якщо під час повторного розгляду закон знову буде прийнято Верховною Радою України не менш як двома третинами її конституційного складу, Президент України зобов'язаний його підписати і офіційно опублікувати протягом 10 днів.

Закон про Державний бюджет України – це закон, який затверджує повноваження органам державної влади здійснювати виконання Державного бюджету України протягом бюджетного періоду.

Якщо закон не буде прийнято до 2 грудня, Верховна Рада України приймає постанову про порядок фінансування поточних витрат до прийняття закону. При цьому Кабінет Міністрів України має право здійснювати витрати Державного бюджету України з такими обмеженнями:

- 1) витрати здійснюються на цілі, які визначені на попередній період і передбачені в проекті;
- 2) щомісячні витрати не можуть перевищувати 1/12 обсягу витрат, визначених на попередній бюджетний період;
- 3) капітальні витрати не здійснюються, крім випадків, пов'язаних з введенням воєнного або надзвичайного стану, оголошенням окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації.

Місцеві бюджети затверджуються органами місцевого самоврядування не пізніше ніж у двотижневий термін після офіційного опублікування Закону про Державний бюджет України.

Рішенням про місцевий бюджет визначаються:

- загальна сума доходів і видатків з розподілом на загальний та спеціальний фонди, видатків на поточні і капітальні;
- граничний обсяг річного дефіциту (профіциту) і боргу; повноваження щодо надання гарантій та їх розміри;
- бюджетні призначення головним розпорядникам коштів;
- доходи бюджету за бюджетною класифікацією;
- бюджетні призначення міжбюджетних трансфертів;
- додаткові положення, що регламентують процес виконання бюджету.

3. Виконання Державного бюджету та бюджетів місцевого самоврядування

Виконання Державного бюджету України є основною третьою стадією бюджетного процесу і представляє собою практичну реалізацію бюджету по всім передбаченим показникам з його доходною та витратною частинами.

Виконати бюджет – це зібрати доходи, мінімальна сума яких встановлена в бюджетних законах.

Забезпечення виконання Державного бюджету (згідно Конституції) покладено на Кабінет Міністрів України, а місцевих – на виконавчі органи територій (державні адміністрації).

Міністерство фінансів України здійснює загальну організацію і управління виконання Державного бюджету України, координує діяльність учасників бюджетного процесу по питанням виконання бюджету.

Казначейська система виконання бюджету передбачає акумулювання всіх коштів на єдиному рахунку Державного казначейства. Воно оплачує всі рахунки, які виставляються розпорядниками бюджетних коштів, здійснює контроль за виконанням бюджетних повноважень, здійснює бухгалтерський облік, складання звітності про виконання бюджету.

Для касового виконання бюджету Казначейство укладає договори з комерційними банками, які одержують статус уповноважених, у яких відкриваються реєстраційні рахунки всім розпорядникам державних коштів.

Фактично виконання всіх бюджетів починається з початком бюджетного року, тобто 1 січня, і закінчується 31 грудня.

Виконання бюджету здійснюється (згідно бюджетного законодавства) відповідно бюджетного розпису, який є оперативним планом виконання державного бюджету, на підставі якого відкриваються асигнування, перераховуються кошти, зараховуються кошти на реєстраційні рахунки в установах казначейства, тобто здійснюється весь процес перерахування коштів та фінансування витрат шляхом оплати рахунків, що супроводжується фінансовим контролем. Його показники конкретизують показники бюджету.

Бюджетний розпис затверджується Міністерством фінансів України відповідно з бюджетними призначенням в місячний строк після того, як Закон "Про Державний бюджет України" вступає в силу. Екземпляр затвердженого бюджетного розпису передається в Бюджетний комітет з подальшим інформуванням про внесені зміни. Міністр фінансів України протягом бюджетного періоду забезпечує відповідність розпису встановленим бюджетним призначенням.

До затвердження бюджетного розпису Міністром фінансів затверджується тимчасовий розпис доходів і витрат бюджету.

У тижневий термін після опублікування Закону про Державний бюджет України, рішення про місцевий бюджет, місцеві фінансові органи доводять до головних розпорядників лімітні довідки про бюджетні асигнування – документи, які містять затвержені бюджетні призначення (встановлені бюджетні асигнування) та їх помісячний розподіл. Показники лімітної довідки доводяться до розпорядників бюджетних коштів для уточнення проектів кошторисів.

Лімітування витрат є обмеженням витрачання коштів, передбачених окремими статтями бюджетної класифікації; в останню чергу лімітуються статті захищених видатків, видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв.

Головні розпорядники у двотижневий термін після одержання лімітних довідок подають Мінфіну та місцевим фінансовим органам уточнені проекти зведених кошторисів та проекти зведених планів асигнувань для складання і затвердження річного розпису асигнувань відповідних бюджетів та помісячного розпису асигнувань загального фонду відповідних бюджетів.

Головний розпорядник передає казначейству за місяць до початку бюджетного року документи про розміщення мережі

бюджетних установ і організацій, яким виділятимуться кошти.

Витрачання бюджетних коштів здійснюється шляхом списання коштів з реєстраційного рахунку в розмірі підтвердженого бюджетного асигнування. Після отримання товарів, робіт та послуг відповідно до умов взятого бюджетного зобов'язання розпорядник бюджетних коштів приймає рішення про їх оплату та подає доручення на здійснення платежу органу Державного казначейства.

Бюджетні розрахунки, як правило, здійснюються в безготівковій формі. За потреби розрахунків готівкою розпорядник бюджетних коштів за 55 днів до початку кварталу подає касову заявку на отримання готівки до операційно-контрольного управління відділення Державного казначейства. Зведена касова заявка передається до установи банку не пізніше як за 45 днів до початку кварталу. Готівка видається за грошовим чеком і довіреністю розпорядника бюджетних коштів. Разом з грошовим чеком касир подає до банку платіжне доручення на перерахування сум податку на доходи фізичних осіб і внесків до цільових фондів.

31 грудня Державне казначейство закриває всі рахунки (в окремих випадках протягом 5 днів після закінчення бюджетного року). Усі невитрачені кошти переходять як залишки на наступний бюджетний період.

4. Облік та звітність про виконання Державного бюджету України

Облік усіх операцій по виконанню Державного бюджету здійснюють органи Державного казначейства (за правилами визначеними Мінфіном). Облік повинен відобразити всі активи та зобов'язання держави.

Розпорядники бюджетних коштів ведуть бухгалтерський облік за визначеними Державним казначейством правилами. Усі записи заносяться у хронологічному порядку і підтверджуються документально.

Зведення, складання і подання звітності про виконання Державного бюджету України здійснюється Державним казначейством України.

Форми і методика звітності встановлюється Державним казначейством України за погодженням з Рахунковою палатою і Міністерством фінансів України.

Розпорядники бюджетних коштів складають і подають звіти, які

містять бухгалтерський баланс, дані про виконання кошторисів, результати діяльності і іншу інформацію.

Види звітності про виконання Державного бюджету України:

- оперативна;
- місячна;
- квартальна;
- річна.

Місячна звітність подається Державним казначейством України Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, Рахунковій палаті і Міністерству фінансів України не пізніше 15 числа наступного за звітним місяця. Зведені показники звітів про виконання бюджетів, інформація про виконання захищених статей, про використання коштів резервного фонду – не пізніше 25 числа наступного за звітним місяця, а звіт про бюджетну (кредиторську) заборгованість – не пізніше 15 числа другого місяця, наступного за звітним.

Органи стягнення подають місячну звітність (тим же органам) не пізніше 12 числа наступного за звітним місяця:

- про фактичні надходження податків, зборів (обов'язкових платежів) і інших доходів в бюджет;
- про податкову заборгованість.

Державне казначейство України подає квартальний звіт (тим же) не пізніше 35 днів після закінчення звітного кварталу. Склад квартального звіту:

- звіт про фінансовий стан (баланс) Державного бюджету України;
- звіт про рух грошових коштів;
- звіт про виконання Державного бюджету України, в т.ч. по доходам, по витратам, про виконання місцевих бюджетів, зведеного бюджету, розподілу витрат, в розрізі загального і спеціального фонду по витратам;
- інформацію про стан державного боргу, в т.ч. фінансування Державного бюджету України по типу боргового зобов'язання і типу кредитора;
- зведені показники звітів про виконання бюджетів;
- звіт про кредити і операції, які стосуються державних гарантійних зобов'язань.

Органи стягнення подають квартальний звіт про втрати доходів бюджету внаслідок податкових пільг, про суми реструктуризованої і

списаної податкової заборгованості, суми відстрочених і розстрочених платежів не пізніше 35 днів після закінчення кварталу.

Постановою Кабінету Міністрів України "Про порядок подання фінансової звітності" (№419 від 28.02.2000) встановлено фінансову звітність відносно використання бюджетних асигнувань отриманих з Державного бюджету, яка складається розпорядниками бюджетних коштів і подається органам Державного казначейства по місцю їх обслуговування для узгодження звітних даних. Після цього розпорядники бюджетних коштів нижчих рівнів подають погоджені з органами Державного казначейства звіти про результати своєї діяльності органам, до сфери управління яких вони відносяться. Головні розпорядники бюджетних коштів формують зведену фінансову звітність про виконання кошторисів доходів і витрат розпорядниками бюджетних коштів і подають звітність Державному казначейству та Рахунковій палаті.

Всі підприємства, організації і установи, які отримують кошти з бюджету, подають органам Державного казначейства звітність про використання коштів.

Органи державного казначейства формують звіти про касове виконання Державного бюджету.

Міністерства, державні комітети і відомства подають Міністерству економіки і Міністерству фінансів України зведену фінансову звітність про фінансовий стан, результати діяльності і рух грошових коштів відносно всіх підприємств, які належать до сфери їх управління, а також зведену фінансову звітність про фінансове положення, результати діяльності і рух грошових коштів відносно господарських товариств, частка майна яких перебуває в державній власності.

Річний звіт подається не пізніше 1 травня наступного за звітним року. Склад річного звіту:

- звіт про фінансовий стан (баланс) Державного бюджету України;
- звіт про виконання Державного бюджету України;
- звіт про рух грошових коштів;
- інформацію про виконання захищених статей витрат;
- інформацію про стан державного боргу;
- звіт про кредити і операції, які стосуються державних гарантійних зобов'язань;
- зведені показники звітів про виконання бюджетів;

- інформацію про виконання місцевих бюджетів;
- іншу інформацію, визнану Кабінетом Міністрів України необхідною для пояснення звіту.

Державні цільові фонди подають Державному казначейству України зведену річну звітність про виконання кошторисів.

Рахункова палата на протязі двох тижнів з дня офіційного представлення Кабінетом Міністрів України річного звіту про виконання закону "Про Державний бюджет України" готує висновки з пропозиціями до цього звіту.

На вимогу Бюджетного комітету Верховної Ради України Рахункова палата подає необхідну інформацію, робить оцінку і готує висновки про виконання бюджетів.

Звіт Кабінету Міністрів України перед Верховною Радою України представляє Міністр фінансів України. Верховна Рада може заслухати головним розпорядників коштів про використання ними бюджетних коштів.

З доповіддю про виконання Закону виступає Прем'єр-міністр України, голова бюджетного комітету і голова Рахункової палати.

За результатами розгляду Верховна Рада України приймає рішення про виконання Закону про Державний бюджет України.

Модуль 3

Розділ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ

Тема 7. ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ. СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ

Державні доходи – це сукупність грошових відносин по формуванню фінансових ресурсів держави шляхом розподілу і перерозподілу валового суспільного продукту. Вони призначені для виконання державних завдань.

Сукупність фінансових ресурсів Державного бюджету, місцевих бюджетів, Пенсійного фонду України, соціальних фондів, фондів державних підприємств і організацій та частини коштів держави в власності спільних підприємств складають державні доходи.

Змістом державних доходів є грошові ресурси, які в процесі розподілу і перерозподілу державного доходу надходять державі і використовуються нею для здійснення своїх функцій і завдань.

За структурою державні доходи представляють собою сукупність окремих платежів і надходжень, об'єднаних в систему.

Класифікація державних доходів	
за територіальним принципом	- загальнодержавні; - місцеві
за методом акумуляції коштів	- обов'язкові надходження; - добровільні надходження
за суб'єктним складом	- від юридичних осіб; - від фізичних осіб
за характером і методом стягнення	- податкові платежі; - неподаткові платежі
за поворотністю руху коштів	- поворотні (позики); - неповоротні (платежі)
за платністю використання коштів	- платні (позики); - безплатні (платежі)
за цільовим призначенням коштів	- загальні (в бюджет); - цільові (в цільові фонди)
за порядком формування фондів державних доходів	- централізовані (бюджет, централізовані фонди); - децентралізовані

Класифікація доходів бюджетів відповідно Бюджетного кодексу України:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження:
 - доходи від власності і підприємницької діяльності;
 - адміністративні збори і платежі, доходи від некомерційного та супутнього продажу;
 - доходи від штрафів та фінансових санкцій;
 - інші неподаткові платежі;
- 3) доходи від операцій з капіталом;

4) трансферти.

Склад доходів Державного бюджету України, згідно Бюджетного кодексу України:

1) доходи, які надходять відповідного законодавства про податки, збори і обов'язкові платежі, а також від плати за послуги бюджетних установ, продажі державних активів, проценти і дивіденди на частку державного майна;

2) гранти і подарунки;

3) міжбюджетні трансферти з місцевих бюджетів.

Правове регулювання державних доходів здійснюється Конституцією України, Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", Бюджетним кодексом України.

Мобілізація доходів забезпечується набором фінансово-правових норм, що регулюють відносини, які виникають при:

- встановленні та введенні податків, неподаткових доходів до бюджетів та цільових фондів;
- визначенні принципів мобілізації доходів, їх структури в бюджетній системі;
- справлянні податків та обов'язкових платежів;
- здійсненні контролю за надходженням коштів до бюджету;
- застосуванні уповноваженими органами санкцій за порушення фінансового законодавства.

Тема 8. ПОДАТКОВЕ ПРАВО

1. Податкове право і податкові правовідносини

Відносини у сфері оподаткування є невід'ємною та ведучою частиною фінансового права, оскільки виникають у процесі і зумовлені діяльністю держави по планомірному формуванню цих централізованих та децентралізованих грошових фондів.

Інститут податкового права – це складна сукупність фінансово-правових норм, які встановлюють права і обов'язки держави та платників податків, порядок погашення податкових зобов'язань, процес податкового контролю та застосування мір відповідальності, регулюють громадське відношення до встановлення, збирання і стягнення податкових платежів.

Інститут податкового права регулює систему правовідносин, яка визначає предмет податкового права і характеризується рядом ознак,

які виділяють предмет податкового права в окрему категорію:

- державно-владний характер податкових правовідносин,
- їх матеріально-грошовий еквівалент,
- виражена у фіскальній функції одностороння направленість фінансових ресурсів.

Державно-владний характер податкових правовідносин носить безумовний та обов'язковий порядок їх виконання. Держава наділяє компетентні органи владними повноваженнями і контролює надходження грошових коштів до бюджету.

Матеріально-грошовий еквівалент полягає в тому, що будь-якій державі для виконання своїх функцій необхідні фонди грошових коштів. Одним із джерел цих фінансових ресурсів є кошти, які уряд збирає з фізичних та юридичних осіб.

Якщо предмет фінансового права охоплює відносини, пов'язані з різностороннім рухом грошових ресурсів, то податкове право виділяє тільки відносини по однонаправленому руху грошових коштів знизу вгору – від платників до бюджетів у формі податків та зборів. Процес перерозподілу і використання державних фінансових ресурсів не є предметом податкового права.

Таким чином, предмет податкового права – це сукупність визначених, однорідних, специфічних правовідносин, встановлених і контролюємих державою, що визначають правовий режим надходження грошових коштів від платників податків до держави для формування централізованих та децентралізованих грошових фондів.

Метод податкового права – це засіб організації практичного та теоретичного пізнання, зумовлений закономірностями визначеного предмета.

Метод податкового права являється фінансово-правовим, в основі якого лежить метод владних розпоряджень, він передбачає використання імперативних норм. При урегулюванні податкових відносин даний метод набуває свою специфіку, яка складається у змісті правовідносин, а також залежить від статусу суб'єкта держави, його повноважень.

Метод примусу (владних розпоряджень) обумовлений самим змістом податкових правовідносин – формування бюджетів відповідних рівнів. Яскравим прикладом методу податкового примусу є стаття 67 Конституції України, де сказано, що кожний "зобов'язаний сплачувати податки та збори в порядку і розмірах, встановлених законом".

Апріорі методу владних розпоряджень в податковому праві не виключається застосування і використання інших методів податкового права. Так, наприклад, можливість вибору ставки оподаткування дає можливість формувати податкову політику суб'єктам підприємницької діяльності на власний розсуд, шляхом використання рекомендацій, узгоджень, пропаганди, що обумовлює метод переконання. Але, деяка свобода дій, підпорядкованих державі суб'єктів, обмежена все ж тими владними розпорядженнями держави і можлива лише в межах делегованих суб'єкту прав.

Податкові правовідносини – це відносини, що виникають на підставі податкових норм, які встановлюють, змінюють чи скасовують податкові платежі, та у зв'язку з юридичними фактами, учасники яких наділені суб'єктивними правами та обов'язками, пов'язаними зі сплатою податків.

Однією із сторін податкових правовідносин завжди виступає держава. Специфіка податкових правовідносин:

- цільова системність – система податкових правовідносин підпорядкована встановленню податків;
- формальна визначеність – нормами регулюються чітко визначені зв'язки між суб'єктами правовідносин;
- забезпеченість державним примусом.

Податкові закони регулюють відносини між:

- державою і платниками – стосовно визначення основних елементів оподаткування, порядку обчислення і справляння податків;
- державою і органами місцевого самоврядування – щодо розмежування їх прав законодавчої компетенції у податковій сфері;
- між державою і органами, що забезпечують справляння податків – з приводу визначення правового статусу цих органів, порядку адміністрування податків, відповідальності за забезпечення своєчасного надходження податків;
- між органами податкової служби і платниками – стосовно взаємних прав і обов'язків і механізму їх реалізації.

2. Податки: поняття, значення та функції. Принципи оподаткування

Першим поняття "податок" визначив А.Сміт як тягар, що накладається державою у формі закону.

Риси податків:

- обов'язковість платежу;

- переважно перехід права власності при сплаті податку;
- індивідуальна безоплатність;
- регулярність стягнення.

В статті 2 Закону України “Про систему оподаткування в Україні” визначається поняття податку і збору (обов’язкового платежу), але окремих визначень податку або збору законодавець не дає ні в жодному акті, тим самим формально стирає принципові відмінності між податком та збором.

Справа в тому, що законодавець, визначаючи данні поняття – “податок”, “збір”, поставив між ними прийменник “і”, що має на увазі деяку еквівалентність, ідентичність або подібність характеристик.

Це може бути обумовлено змістом фіскальної функції, яке виражається в тому, що і податок, і збір, відповідно статті 2 наведеного Закону, слід розуміти який обов’язковий внесок, що здійснюється платниками.

Віднести той чи інший платіж до розряду податків або зборів можливо лише виходячи із його назви на підставі статті 14 вказаного Закону. В силу “традицій” платіж, що є податком, може бути названо митом, збором, і навпаки, хоча існують певні відмінності.

Так, при сплаті мита або збору, платник в той чи іншій мірі безпосередньо відчуває платність платежу, податки ніколи не бувають індивідуально платними.

Податки не мають характеру цільового призначення у відмінну від внесків та відрахувань в державні цільові фонди.

Таким чином, з юридичної точки зору, податок – встановлена законом безумовна форма відчуження власності фізичних та юридичних осіб на користь суб’єктів публічної влади. При цьому податок являється індивідуально безплатним, стягується на умовах безповоротності, законодавчо встановленими методами державного примушування в одноосібному порядку і не носить характер контрибуції або покарання.

Групи податків за Законом "Про систему оподаткування в Україні":

- загальнодержавні;
- місцеві.

Класифікація податків і зборів	
За регламентуванням платника та суб'єкта оподаткування	- прями: особисті та реальні; - непрямі
За механізмом побудови	- розкладні та окладні
За суб'єктом оподаткування	- податки з фізичних осіб, з юридичних осіб та змішані
За формою стягнення	- грошові та натуральні
За об'єктом оподаткування	- на майно та на доходи
За закріпленням в бюджеті	- регульовані та закріплені
За призначенням	- загальні та цільові

В теорії податкового права систему оподаткування прийнято називати податковою системою. Точніше, та сукупність податків та зборів (обов'язкових платежів) у бюджеті та в державні цільові фонди, які збираються у встановленому законами України порядку, складає, на підставі статті 2 Закону України “Про систему оподаткування”, систему оподаткування, і є податкова система.

Податкова система – це сукупність податків, зборів та інших платежів у бюджет та державні цільові фонди, платників податків та органів, які здійснюють контроль за правильністю нарахування, повною та своєчасною сплатою їх у визначеному законом порядку.

Система оподаткування тим ефективніше, чим вона більш зручна як для того, хто сплачує податки, так і для того, хто здійснює контролюючі функції.

Податкова система повинна забезпечувати раціональне співвідношення між інтересами держави в одержанні джерел для покриття державних витрат і інтересам платників у сплаті податку в такому розмірі, щоб це не суперечило їх особистим та виробничим інтересам та інтересам суспільства в цілому. Тобто, податкова система повинна відображати не тільки фіскальні інтереси держави, але й сприяти раціональному розподілу та використанню

національного доходу. Податкова система повинна мати логіку і закономірності, бути здатною самостійно реагувати на різні потреби, викликані реалізацією різноманітних та розчленованих соціально-економічних зв'язків у суспільстві.

Функції оподаткування – це дії інституту податкового права, направлені на досягнення певного результату. Іншими словами – це та роль, яку виконує інститут оподаткування в державі і суспільстві, як в правовому, так і в економічному аспекті.

Функції оподаткування за загальнофінансовою і сутнісною ознакою:	
- основні – запускають податковий механізм і забезпечують стабільність режиму надходження грошових коштів від платника податків до держави	- додаткові – деталізують головні цілі
1) фіскальна – вилучення частини доходів для утримання державного апарату, оборони країни і тієї частини невиробничої сфери, яка не має власних джерел, або недостатньо забезпечена для належного рівня розвитку; забезпечується централізоване стягнення податків для наповнення дохідної частини бюджетів; 2) регулююча – регулювання ринкових відносин (визначення "правил гри") та розвитку народного господарства, вплив держави на інтереси людей, підприємців з метою направлення їх діяльності в вигідному суспільству напрямку; 3) контрольна – виявлення тенденцій зміни в процесі оподаткування; регламентування діяльності підпорядкованих суб'єктів.	1) стимулююча – стимулюються науково-технічний прогрес, збільшується кількість робочих місць, капітальні вкладення в розширення виробництва через звільнення від оподаткування та пільги; 2) розподільча – перерозподіляється частина прибутку підприємства, підприємців, громадян на розвиток виробничої і соціальної інфраструктури, на інвестиції і капіталоємні галузі.

Концепції принципів оподаткування:	
1) еквівалентність – фізичні і юридичні особи повинні сплачувати податки, пропорційно тим вигодам, які вони отримують від держави	2) платоспроможність – залежність податку від отриманого доходу

Важливим є поєднання обох концепцій для досягнення певного оптимуму.

Принципи системи оподаткування за законодавством в Україні:

- стимулювання науково-технічного прогресу, технологічного оновлення виробництва, виходу вітчизняного виробника на світовий ринок високотехнологічної продукції;
- стимулювання підприємницької виробничої діяльності і інвестиційної активності;
- обов'язковість;
- рівнозначність і пропорційність;
- рівність, недопущення будь-яких проявів дискримінації, забезпечення однакового підходу до суб'єктам господарювання і громадян;
- соціальна справедливість;
- стабільність;
- економічна обґрунтованість;
- рівномірність сплати;
- компетенція;
- єдиний підхід;
- доступність.

3. Джерела податкового права

Методи податкового права мають обов'язкове законодавче закріплення, що передбачено статтею 92 Конституції України, відповідно якої “виключно законами України встановлюються система оподаткування, податки та збори”.

Основним актом, що закріплює основи побудови податкової системи України, порядок встановлення і введення в дію податків, види податків, права та обов'язки платників податків, порядок розподілення податків між бюджетами різних рівнів та контроль за виконанням податкового законодавства, є Закон України “Про систему оподаткування”, в редакції від 25 червня 1991 року, з послідовними змінами та доповненнями.

Податкове законодавство – це система законодавчих актів, що містять правові норми, які встановлюють правила поведінки сторін у податковій сфері. Податкове законодавство виступає формою реалізації податкового права та містить достатньо широке коло нормативних актів, які регулюють оподаткування.

Принципи податкового законодавства:

- об'єднання інтересів держави, органів місцевого самоврядування та платників;
- встановлення податків виключно законами;
- пріоритет податкового закону над неподатковим;
- захист від незаконного оподаткування платників;
- наявність усіх елементів податкового механізму в податковому законі.

Система податкового законодавства

- загальні нефінансові закони	- конституційні закони чи закони, що стосуються інших галузей права та містять податкові норми
- загальні фінансові закони	- бюджетні закони
- загальні податкові закони	- законодавчі акти, що містять положення, які регулюють податкову систему в цілому, її основні засади податкових важелів
- спеціальні податкові закони	- регулюють окремі групи та види податків

Податкове законодавство має персоніфікований та строковий характер.

Слід сказати, що важливою умовою створення якісно нової системи оподаткування України є усунення колізій і конкуренції норм законодавства, які регулюють податкові правовідносини, розробка податкових законів, які не містять двозначних положень, удосконалення правового механізму регулювання податкових правовідносин, а також взаємний контроль за виконанням покладених функцій в рамках встановлених принципів.

4. Елементи податкового закону

Закріплений в статті 3 Закону України “Про систему оподаткування в Україні” принцип єдиного підходу, який передбачає забезпечення єдиного підходу до розробки податкових законів з обов’язковим визначенням платника податку та збору, об’єкта оподаткування, джерела сплати податку та збору, податкового

періоду, ставок податку та збору, строків та порядку сплати податку, підстав для надання податкових пільг. Тобто податкові правовідносини виникають лише на підставі законодавчого акту, прийнятого у відповідності зі статтею 92 Конституції України і Закону України “Про систему оподаткування”, в якому обов’язково повинні бути визначені наведені вище елементи закону.

Елементи закону про податок	
Суттєві – ті, без яких податкове зобов’язання і порядок його виконання не можуть вважатись визначеними: платник податку (суб’єкт податку), об’єкт податку, предмет податку, метод обліку податкового бази, податковий період, одиниця оподаткування, податкова ставка і метод оподаткування, порядок розрахунку податку, звітний період, строки сплати податку, способи і порядок сплати, податкові пільги	Факультативні – ті, відсутність яких не впливає на міру визначеності податкового зобов’язання, однак суттєво знижує гарантії належного виконання цього зобов’язання. До них відносяться: порядок утримання і повернення неправильно утриманих сум податку, відповідальність за податкові правовідносини

Визначити елемент закону про податок – описати фактичну сторону елемента, виділити його із інших вихідних явищ на основі якихось ознак	Встановити елемент закону про податок – прийняти, затвердити, узаконити щось в якості одного з обґрунтувань виникнення податкового обов’язку або способу його виконання
--	---

Суб’єкт оподаткування. Закон України „Про систему оподаткування в Україні” встановлює, що платниками податків і зборів (обов’язкових платежів) є юридичні і фізичні особи, на яких згідно законів України покладено обов’язок сплачувати податки і збори.

Даний Закон не містить критерію розмежування суб’єктів оподаткування за принципом юридичного та фактичного обов’язку сплати податків і зборів. Розмежування це дається лише в літературі.

Суб’єкт оподаткування – це особа, на яку покладено обов’язок сплатити податок. Носій податку – це особа, яка несе тягар оподаткування.

Ці категорії можуть співпадати в одній особі в залежності від методу стягнення податків. Так, при прямому оподаткуванні суб'єкт і носій податку співпадають; при непрямому оподаткуванні формальний платник – суб'єкт перераховує реальні кошти носія податку, отримані першим при реалізації.

Платник податку може визнаватись суб'єктом оподаткування одним або декількома податками в залежності від діяльності, яку він здійснює, володіючи майном або інших обставин, в випадку наявності яких виникає податковий обов'язок.

Податковий агент – особа, інша ніж платник податку, на яку покладається обов'язок відносно нарахування податку, утримання його з платника і перерахування в бюджети сум податків.

Об'єкт оподаткування. Згідно статті 6 Закону України „Про систему оподаткування в Україні” об'єктами оподаткування є доходи (прибуток), додана вартість продукції (робіт, послуг), вартість продукції (робіт, послуг), в тому числі митна або її натуральні показники, спеціальне використання природних ресурсів, майно юридичних і фізичних осіб і інші об'єкти, визначені законами України про оподаткування.

З визначення видно, що законодавець виділяє найбільш розповсюджені із видів об'єктів оподаткування і не дає вичерпного переліку, залишаючи його відкритим з обов'язковим визначенням об'єктів законами України про оподаткування.

Таким чином, об'єкт оподаткування – це ті юридичні факти (дії, події, стани), які обумовлюють обов'язок суб'єкта сплатити податок.

Податки в залежності від характеру зв'язку „суб'єкт оподаткування” – „об'єкт оподаткування”:

- резидентські податки (побудовані за принципом президентства);
- територіальні податки (побудовані за принципом територіальності).

Перший критерій приймає до уваги виключно характер постійного місце перебування (резидентства) платника податку на національній території, другий – базується на національній належності джерела доходу. Платників податків поділяють на резидентів (таких, що мають постійне місцеперебування в певній державі) і нерезидентів (не маючих в ній постійного місцеперебування). У резидентів оподаткуванню підлягають доходи, отримані як на території даної країни, так і за її межами (повний

податковий обов'язок), у нерезидентів – тільки доходи, отримані із джерел в даній державі (обмежений податковий обов'язок).

Критерій територіальності встановлює, що оподаткуванню в даній країні підлягають доходи, що вилучаються тільки на її території. Відповідно, будь-які доходи, що отримуються за кордоном, звільняються від податків в цій країні.

Різниця полягає в тому, що в резидентських податках суб'єкт визначає об'єкт податку, а в територіальних – навпаки. На практиці використовується поєднання обох принципів.

Будь-який із цих критеріїв, при умові його однорідного використання, в принципі виключав би всяку можливість подвійного оподаткування, тобто оподаткування одного суб'єкта в один період часу аналогічними видами податків в двох і більше країнах.

Джерело податку – це кошти, за рахунок яких може бути сплачено податок. Виділяють всього два джерела податку – дохід (основне джерело) і капітал платника податку (резервне джерело).

Предмет оподаткування – риси фізичного характеру (а не юридичні), які обумовлюють стягнення відповідного податку.

Таким чином, юридичний зв'язок предмету оподаткування з платником податку обумовлює об'єкт оподаткування.

Масштаб податку – фізична характеристика предмету оподаткування, якийсь параметр виміру, вибраний із множини можливих для розрахунку податку. Масштаб податку встановлюється по кожному податку окремо і є єдиним для розрахунку і обліку податку.

Одиниця оподаткування – одиниця масштабу оподаткування, яка використовується для кількісного вираження податкової бази.

Податкова база за своїм змістом є об'єктом оподаткування, скоригованим і підготовленим до застосування податкової ставки, розрахунку суми податку, що підлягає сплаті в бюджет. Вона служить для того, щоб кількісно виразити об'єкт оподаткування. Податкова база може співпадати або не співпадати з об'єктом оподаткування.

Багатьом об'єктам оподаткування властива протяжність в часі, повторюваність. З метою визначення результату необхідно періодично підводити підсумки. Строк підведення підсумків (кінцевих або проміжних) є одним із елементів закону про податок. Податковий період – строк, на протязі якого завершується процес формування податкової бази, визначається розмір податкового

зобов'язання.

Податкові періоди класифікують:

- за процесом формування податкової бази – початковий, триваючий, останній,
- за строками – місячний, квартальний, річний і інші.

Звітний період – це строк подання в податковий орган звітності.

Ставка податку – це розмір податку на одиницю оподаткування.

Ставки в залежності від методу встановлення:

- тверді – встановлюються в абсолютних одиницях;
- процентні – встановлюються в процентах від одиниці оподаткування.

Ставки за змістом:

- маргінальні – вказують безпосередньо в відповідному законі про податок,
- фактичні – визначаються як відношення сплаченого податку до податкової бази,
- економічні – це відношення сплаченого податку до всього отриманого доходу.

Порівняння економічних і фактичних ставок найбільш рельєфно характеризує наслідки оподаткування.

Ставки за показником впливу податків на суспільні процеси (податковим тиском):

- базова;
- підвищена;
- понижена.

Податкові пільги – це повне або часткове звільнення платника податку від сплати податків, зборів.

Метою запровадження податкових пільг є пряме або непряме скорочення розміру податкового зобов'язання платника податку.

Законодавство при наданні податковий пільг виділяє однорідну категорію платників, як характеризуються певними ознаками, і обумовлює економічну доцільність формування пільгового податкового тиску.

Групи податкових пільг:

- вилучення – це податкова пільга, направлена на виведення з-під оподаткування окремих предметів оподаткування;
- ставки – це пільги, які направлені на скорочення податкової бази.;
- податкові кредити – це пільги, направлені на зменшення

податкової ставки або загальної суми.

Види пільг в залежності від форми надання:

- зниження ставки податку,
- скорочення загальної суми,
- відстрочення або розстрочення сплати податку,
- повернення раніше сплаченого податку,
- залік раніше сплаченого податку,
- заміна сплати податку натуральним виконанням.

Методи обліку доходів і витрат платника податку. Ведення обліку доходів і витрат обумовлено метою здійснення податкового контролю, а також розрахунком та сплатою податків і зборів платниками податків.

Податковий облік доходів і витрат ведеться платником податків або його законним, уповноваженим представником на протязі всього податкового періоду з застосування встановлених норм і правил обліку, на основі документально підтверджених даних.

Методи обліку доходів витрат	
Касовий метод – враховує момент отримання коштів і здійснення виплат в натурі; пов'язаний з моментом реального отримання платником податку права власності на доходи і моментом відчуження цього права при витратах	Накопичувальний метод – враховує момент виникнення майнових прав і обов'язків незалежно від того, чи отримані кошти і здійснені виплати насправді
Метод „першої події” – облік доходів і витрат платника податків здійснюється по першій із подій	

В конкретних законах про податки використовуються різні методи оподаткування.

Метод оподаткування – це порядок зміни ставки податку в залежності від росту податкової бази.

Методи оподаткування:

- рівний – для кожного платника податку встановлюється рівна сума податку;
- пропорційний – для кожного платника податку рівна ставка (а не сума) податку, яка не залежить від величини бази оподаткування і з ростом бази податок зростає пропорційно;
- прогресивний – з ростом податкової бази зростає ставка податку:
 - проста розрядна прогресія – податкова база розбивається

на окремі розряди, для кожного розрядку податок визначається в вигляді абсолютної суми;

- проста відносна прогресія – до загального розміру податкової бази також встановлюються розряди, але для кожного розряду визначаються різні ставки (як тверді, так і процентні);
- складна прогресія – податкова база розподілена на податкові розряди, але кожний розряд існує самостійно, обкладається окремо по своїй ставці;
- приховані системи прогресії – фактична прогресія досягається не шляхом встановлення прогресивних ставок податку, а встановленням неоднаковим вирахуваннями з податкової бази для доходів, що входять в різні розряди, тобто використанням системи пільг для доходів;
- регресивний – з ростом податкової бази відбувається скорочення розміру ставки.

Використання різних методів оподаткування шляхом поєднання їх окремих елементів передбачає метод змішаного оподаткування.

Суб'єкти розрахунку і сплати податку:

- платник податку,
- податковий орган,
- третя особа (представник, збирач податку, податковий агент).

Способи розрахунку і сплати податку:

- некумулятивна система – обкладання податкової бази частинами, без врахування зв'язку з іншими джерелами доходів; по закінченню податкового періоду все одно необхідний перерахунок сумарного доходу, а також, можливо, доплата податку;

- кумулятивна система – податок розраховують з загальної суми доходу, з врахуванням суми пільг, розрахованих також наростаючим підсумком.

Стадії процесу розрахунку податку:

- визначення об'єкту оподаткування,
- визначення бази оподаткування,
- вибір ставки податку,
- можливість застосування податкових пільг,
- розрахунок суми податку.

Способи сплати податку:

- за декларацією – платник зобов'язаний надавати в установленний строк в податковий орган офіційну заяву (декларацію)

про свої податкові зобов'язання; на її основі податковий орган розраховує податок і вручає платнику повідомлення про сплату або платник сплачує податок самостійно в установлений строк;

- біля джерела доходу - платник отримує частину доходу за вирахуванням податку, розрахованого і утриманого органом, який здійснює виплату; для платника цей спосіб сплати податку діє як автоматичне утримання, що передуює отриманню доходу;

- кадастровий спосіб сплати – момент сплати податку не пов'язаний з моментом отримання доходу. Кадастр – це реєстр, який встановлює перелік типових об'єктів, які класифікуються за зовнішніми ознаками і встановлює середню дохідність об'єкту оподаткування. Для сплати таких податків встановлюються фіксовані строки їх внесення.

Строки сплати податків – це визначені в законі про податок події або дати, які тісно пов'язані з моментом виникнення і припинення податкового обов'язку, а в випадку його невиконання, з витікаючими із обов'язку наслідками.

Податковий обов'язок, не виконаний в повному обсязі і у встановлений строк, породжує податковий борг. Для повного погашення податкового обов'язку в випадку необхідності закон передбачає застосування додатковий процедур: податковий борг, податкова застава і арешт активів, розстрочення і відстрочення сплати, а також фінансову відповідальність і інші.

5. Кваліфікаційні ознаки податкового правопорушення

Ненадходження запланованих податків є підставою для неможливості виконання видаткової частини бюджету.

Бюджети позбавляються надходжень за рахунок двох процесів:

- правомірного обходу податку;
- ухилення від сплати податків.

В основі правомірного обходу податку лежать шляхи і можливості несплати податку, надані законодавцем, тобто обумовлені недосконалістю законодавства. В даному випадку платник використовує прогалини законодавства, що пов'язані як із недосконалістю податкових норм, їх закріпленням, так і з ситуаціями, коли законодавець надає платнику право вибору або межі, в рамках яких останній може обрати найбільш вигідний для себе варіант.

Ухилення від сплати податку – це правопорушення, що складається із невиконання або неналежного виконання платником

своїх обов'язків по сплаті податку.

Іноді при характеристиці ухилення від податків законодавець Неправомірним в системі податкового права є також стягнення надлишкових сум податків – умисні дії робітників податкових органів по необґрунтованому стягненню сум податкових платежів із платників.

Ознаки правопорушень:

- суспільна небезпека;
- протиправність – порушення норм права;
- винність;
- караність.

Отже, податкове правопорушення – це протиправне винне діяння (дія чи бездіяльність), що виражається у невиконанні або неналежному виконанні платниками податків фінансових обов'язків перед бюджетом, державними цільовими фондами або в порушенні органом (посадовою особою) державної податкової служби прав і законних інтересів платників податків, за яке встановлено юридичну відповідальність.

Об'єкт податкового правопорушення	Суб'єкт податкового правопорушення
податкові правовідносини	платник податку або орган (посадова особа) державної податкової служби, тобто учасники податкових правовідносин

Види податкових правопорушень:

1) залежно від об'єкта:

- ухилення від сплати податку, іншого обов'язкового платежу – найчастіше трапляється і є найнебезпечнішим; суспільна небезпека полягає в тому, що воно ставить правопорушника у вигідніше становище порівняно з добросовісним платником; завдаються фінансові збитки державі; недоплата має покриватися за рахунок інших платників, інших і нових податків;

- зниження об'єкта оподаткування;

- несвоєчасна сплата податку, іншого обов'язкового платежу;

- неподання (несвоєчасне подання) податкових декларацій, розрахунків, інших документів, необхідних для обчислення податків, обов'язкових платежів до податкових органів;

- неподання (несвоєчасне подання) до банку платіжних доручень на сплату податків, інших обов'язкових платежів;

- недопущення перевіряючих для обстеження приміщень, що використовується для отримання доходів.

2) залежно від направленості дій:

- проти системи податків,
- проти прав і свобод платників податку,
- проти порядку проведення бухобліку та звітності,
- проти контрольних функцій податкових органів;

3) залежно від міри суспільної небезпеки:

- податкові злочини;
- податкові правопорушення.

Податки, інші обов'язкові платежі, не сплачені у встановлені строки, а також пеня та штрафи, застосовані до платника, визнаються податковою заборгованістю. За наявності податкової заборгованості платник не притягується до юридичної відповідальності у разі:

1) надання йому відстрочення (розстрочки) на умовах податкового кредиту;

2) списання податкової заборгованості, яке проводиться у випадках, передбачених законодавством;

3) реструктуризації заборгованості, яке проводиться відповідно до законодавства.

6. Інститут податкового примусу

Примус у галузі оподаткування являє собою систему заходів, що застосовується уповноваженими органами по відношенню до осіб при порушенні ними обов'язку по сплаті податку і притягнення до відповідальності при вчиненні податкового правопорушення.

Соціальне призначення правового примусу полягає головним чином в тому, що йому призначено грати правоохоронну роль, тобто забезпечувати її реальне функціонування, досягнення "ефекту гарантованого результату".

Правовий примус існує в межах правоохоронних відносин і виражає реакцію держави на неправомірну поведінку учасників відносин, на перешкоди, що виникають у функціонуванні правової системи.

Ознаки заходів податкового примусу:

1) регулюються нормами фінансового права, а також адміністративно-процесуальними (інколи і нормами кримінального права);

2) застосовуються по відношенню до фізичних і юридичних

осіб;

3) використовуються для забезпечення надходжень податкових платежів;

4) припускають застосування фінансових санкцій, заходів адміністративного і кримінального покарання;

5) припускають позасудове застосування заходів податкового примусу;

б) податковий примус поєднує стягнення податкових платежів (в розмірах, що зумовлені певними податковими обов'язками платників) і додатковими стягненнями (з урахуванням санкцій за прострочення, відхилення від виконання податкових обов'язків).

Заходи реалізації примусу в сфері оподаткування		
- попереджувальні – здійснюється державними органами, що контролюють правильність обчислення і внесення податків;	- припиняючі – вплив на платників, що здійснюється юридично владними органами;	- відновлюючі – відшкодування збитків, причинених податковим правопорушенням; стягнення враховують суми, які були б одержані бюджетом при своєчасному надходженні та використанні податків і платежів.

Види санкцій за податкові правопорушення	
1) за характером впливу:	2) за галузевим характером:
- безпосереднє покарання – санкції, які впливають на платника, його майновий стан (позбавлення волі, штраф, конфіскація об'єктів оподаткування); - опосередковане покарання – санкції, що безпосередньо не завдають майнових втрат платнику, але зменшують його доходи в перспективі чи обмежують його діяльність (арешт рахунка, припинення діяльності).	- кримінальна відповідальність; - адміністративна відповідальність; - фінансові санкції.

Принципи податкової відповідальності:

- невідворотності – у разі вчинення податкового правопорушення платник податку неминуче повинен зазнати заходів податкової відповідальності;

- законності – застосування податкових санкцій у суворій відповідності до закону;

- справедливість – встановлення точної міри покарання, адекватного мірі податкового правопорушення.

7. Фінансові санкції за порушення податкового законодавства

Санкції фінансово-правових норм		
- стягнення донарахованих сум податків, інших обов'язкових платежів;	- штрафи;	- пеня.

В даному разі йдеться саме про перелік санкцій, які визначаються у фінансово-правових нормах (у даному разі податкових), однак ці санкції не є в чистому вигляді фінансовими.

Рішення про застосування фінансових санкцій приймається на підставі акту перевірки.

З 1 січня 2001 року в Україні діє спеціальний закон, який встановлює перелік санкцій за порушення податкового законодавства – "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами".

У ньому податковий борг (недоїмка) визначається як податкове зобов'язання (з урахування штрафних санкцій за їх наявності), узгоджене з платником податків або встановлене судом, але не сплачене у встановлений строк, а також пеня, нарахована на суму такого податкового зобов'язання.

Примусове стягнення – звернення стягнення на активи платника податків у рахунок погашення його податкового боргу, без попереднього узгодження його суми таким платником податків. Активи можуть бути примусово стягнені виключно за рішенням суду.

Штраф – плата у фіксованій сумі у вигляді процентів від суми податкового зобов'язання (без урахування пені та штрафних санкцій), яка справляється з платника податків у зв'язку з порушенням ним правил оподаткування, визначених законодавством.

Пеня – плата у вигляді процентів, нарахованих на суму податкового боргу (без урахування пені), що справляється з платника податків у зв'язку з несвоєчасним погашенням податкового зобов'язання. Пеня нараховується на суму податкового боргу (включаючи суму штрафних санкцій за їх наявності) з розрахунку 120% річних облікової ставки НБУ, діючої на день виникнення такого податкового боргу чи на день його (або його частини) погашення, залежно від того, яка з величин таких ставок є більшою, за кожний календарний день прострочення у його сплаті.

Якщо банк є безпосереднім порушником термінів зарахування податків на бюджетні рахунки від платників податків, він нестиме відповідальність, сплачуючи пеню за кожний день прострочення, включаючи день сплати.

Платники податків мають право на оскарження дій представників податкової служби щодо застосування фінансових санкцій.

8. Адміністративна відповідальність за порушення податкового законодавства

Керівники та інші посадові особи підприємств, установ, організацій в разі порушення норм податкового права можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності. Під посадовими особами розуміються особи, які здійснюють функції представників влади, а також обіймають на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності посади, пов'язані з виконанням організаційно розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків, чи виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням.

Особливості адміністративних санкцій:		
- відсутність тяжких правових наслідків;	- застосування щодо менш тяжких податкових правопорушень (проступків);	- адміністративні санкції не тягнуть за собою судимості.

Накладається адміністративна відповідальність відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Підставою для адміністративної відповідальності за порушення податкового законодавства є наявність складу адміністративного правопорушення – винного умисного або необережного діяння або бездіяльності, що посягає на суспільні відносини, що охороняються законом.

Адміністративна відповідальність передбачена у таких випадках (КпАП):

- порушення законодавства у фінансових питаннях;
- ухилення від подачі декларації про доходи;
- ухилення від реєстрації в органах Пенсійного фонду України, Фонду соціального страхування України та порушення порядку обчислення та сплати внесків по соціальне страхування.

Для ухвалення постанови про накладання адміністративного стягнення обов'язковою умовою є протокол про адміністративне правопорушення. Його підписують працівник податкового органу та порушник. Протокол протягом 15 днів розглядає керівник податкового органу. Потім призначається час і місце розгляду справи. За його результатами виносять постанову про накладання адміністративного штрафу або про припинення справи.

Адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а за тривалого правопорушення – через два місяці з дня його виявлення.

Платники податків мають право на оскарження дій представників податкової служби щодо застосування адміністративної відповідальності. Можливі варіанти рішень податкової адміністрації:

- залишити постанову без змін;
- скасувати постанову і надіслати справу на новий розгляд;
- скасувати постанову і закрити справу;
- зменшити розмір штрафу.

В податкових правовідносинах суб'єктом, який допустив порушення податкового законодавства, може бути посадова особа органу державної податкової служби. В такому разі застосовують заходи дисциплінарної відповідальності.

Якщо неправомірними діями посадових осіб органів державної податкової служби платнику податків завдано збитків, податкові органи притягуються до цивільно-правової відповідальності. Збитки відшкодовуються за рахунок коштів Державного бюджету України. Спори розв'язуються в судовому порядку.

9. Кримінальна відповідальність за порушення податкового законодавства

За ухилення від сплати податків, інших обов'язкових платежів у значних розмірах платники можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності.

Об'єкт злочину – встановлений законодавством порядок оподаткування.

Предмет злочину – податки, збори, інші обов'язкові платежі, що входять до системи оподаткування.

Суб'єкти злочину:

- службова особа підприємства, установи, організації незалежно

від форми власності;

- особа, яка займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи;

- будь-яка інша особа, яка зобов'язана сплачувати податки, збори, інші обов'язкові платежі.

Неподання податкових декларацій або приховування (заниження) об'єктів оподаткування не є закінченим злочином. Злочин – дії, які призвели до ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних, великих та особливо великих розмірах.

У разі коли мали місце ненавмисні дії, недбале виконання службових обов'язків можна говорити про застосування кримінальної справи за ознаками такого вчинку, як службова недбалість.

Особа, яка вперше вчинила діяння, передбачене цією статтею, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції).

Тяжкість покарання залежить від розміру завданих державі збитків: значного, великого, особливо великого.

Тема 9. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ

1. Поняття, функції та види державного кредиту

Якщо в країні розвинута економіка і надходження до державного бюджету мають стабільний характер, то така країна не потребує запозичень для фінансування своїх функцій.

Проте для фінансування соціальних заходів, реконструкції економіки необхідне залучення зовнішніх запозичень, одержати які з внутрішніх джерел часто неможливо.

Державний кредит – це метод добровільної мобілізації державою додаткових грошових коштів в дохід держави. В найзагальнішому розумінні державний кредит – це відносини позики, в яких однією із сторін завжди виступає держава. Вона може бути кредитором, позичальником або гарантом, хоча в більшості випадків переважає запозичення.

В тих випадках, коли держава бере на себе відповідальність за погашення позик або інших зобов'язань, взятих фізичними або

юридичними особами, воно є гарантом. На відміну від відносин, в яких держава виступає позичальником або кредитором, що зразу впливають на величину централізованих грошових фондів, гарантування не обов'язково приводить до зміни цих фондів.

Особливості державного кредиту:	
- в якості одного із суб'єктів кредитних правовідносин обов'язково виступає держава;	- даний спосіб залучення грошових коштів здійснюється за загальними принципами кредитування.

Державний кредит є складним явищем. Цей процес супроводжується певним ризиком як на стадії виникнення даних правовідносин (чи зацікавляться кредитори можливістю вкладати кошти в державні цінні папери), так і з точки зору доцільності використання запозичених коштів та можливості їх повернення, включаючи винагороду за використання. Наслідком і показником ефективності таких операцій є державний борг.

Економічний зміст та юридична природа державного кредиту водночас передбачають надходження до державного бюджету, оскільки суми державних позик становлять його доходну частину, та разом з тим ці кошти не дають нових прибутків і повинні погашатися. Коштами державних позик держава може вільно використовувати, але на відміну від інших доходів, одержані суми державних позик тягнуть за собою видатки з державного бюджету на погашення державного боргу. Характерні ознаки добровільності, терміновості, платності і поворотності відділяють кошти державного кредиту від інших доходів держави.

Отже, державний кредит – це сукупність суспільних відносин, що виникають з приводу надання і залучення грошових коштів відповідно з та в державний бюджет.

Так як обов'язковим суб'єктом правовідносин державного кредиту є держава, ці відносини носять владно-майновий характер. Тобто природа цих відносин фінансово-правова.

При отриманні державних позик забезпеченням виступає державне майно, під кредити МВФ – валютні резерви.

Цільовим призначенням державного кредиту часто є покриття дефіциту державного бюджету.

З досвіду відомо, що найкраще запозичені кошти спрямовувати до виробничої сфери. Залежно від того, які галузі народного господарства фінансуватимуться за рахунок запозичених коштів,

визначаються терміни запозичень, з тим щоб сплата процентів та повернення здійснювалося за рахунок одержаних доходів від проінвестованих галузей.

Використання позик на погашення заборгованості з заробітної плати, погашення раніше випущених позик не вирішує проблему боргу, і навіть збільшує її.

Функції державного кредиту:		
- розподільча – здійснюється формування централізованих грошових фондів держави і їх використання;	- регулююча – держава впливає на стан грошового обігу, рівень процентних ставок, на виробництво та зайнятість;	- контрольна – контроль за рухом вартості в обидві сторони здійснюється фінансовими структурами та кредитними інститутами.

Види державного кредиту:

1) в залежності від статусу позичальника:

- централізований кредит – цінні папери випускає уряд;
- децентралізований кредит – місцеві органи влади.

2) в залежності від сфери розміщення боргових зобов'язань:

- внутрішні позики – розміщуються в державі;
- зовнішні позики – розміщуються за кордоном.

3) в залежності від строків погашення державою боргових зобов'язань:

- короткострокові позики – поточні, до 1 року;
- середньострокові – 1-5 років;
- довгострокові – більше 5 років. З одного боку, є недоцільними, бо обтяжуються наступні покоління. Але, з іншого боку, чим коротше термін позики, тим складніше систематизувати управління і досягнення економічного і соціального ефекту від позики.

4) по видам дохідності:

- процентні – власники цінних паперів отримують дохід, як правило, з розрахунку фіксованих процентів;
- безпроцентні (дисконтні) – цінні папери реалізуються по ціні нижче їх номіналу, різниця між ціною придбання і номінальною відшкодовується в момент погашення, складаючи дохід;
- виграшні – власники цінних паперів отримують дохід при умові включення даного номеру цінного паперу в виграшний тираж погашення.

Найпоширенішим способом реалізації державного кредиту є державні облигації. Це цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання емітента відшкодувати йому номінальну вартість цінного паперу в передбачений в ньому строк з виплатою фіксованого процента (якщо інше не передбачено умовами випуску). Розповсюджуються на добровільних засадах.

Рішення про випуск облигацій внутрішніх і місцевих позик приймають відповідно Кабінет Міністрів України і місцеві ради. Емітентом облигацій зовнішніх державних позик України є держава в особі Міністерства фінансів України. Рішення про їх випуск приймає Кабінет Міністрів України.

Іншим видом оформлення державного кредиту виступають казначейські зобов'язання. Їх ознаки аналогічні облигації. Рішення про випуск приймає Кабінет міністрів України, про випуск короткострокових – Міністерство фінансів України. Кошти від реалізації казначейських зобов'язань спрямовуються на покриття поточних видатків державного бюджету.

Рух державних цінних паперів формує відповідний сегмент фондового ринку. Проведення операцій з державними цінними паперами на відкритому ринку здійснює Національний банк. Він виступає генеральним агентом з організації функціонування ринку державних цінних паперів. Можуть здійснювати продаж і комерційні банки, отримуючи в розпорядженні високоліквідні та надійні активи.

2. Державний борг

Обслуговування і погашення державного боргу – одна з найвагоміших статей державного бюджету.

Державний кредит дістає своє відображення у сумах державного боргу, який виникає у держави перед позичальниками. Державний борг – це загальний розмір, накопиченої заборгованості держави. Він складається з зовнішнього та внутрішнього боргу. Борг класифікується також за типом кредитора та за типом боргового зобов'язання.

Граничний обсяг державного боргу, надання гарантій встановлюється на кожний бюджетний період згідно з Законом про Державний бюджет України чи рішенням про місцевий бюджет. Величина основної суми державного боргу не повинна перевищувати 60% фактичного річного обсягу валового внутрішнього продукту

України. У разі перевищення цієї величини Кабінет Міністрів України зобов'язаний вжити заходів для приведення цієї величини у відповідність з законодавством.

Структура державного боргу згідно із законодавством повинна визначатися щорічно Верховною Радою України одночасно із затвердженням Державного бюджету на наступний рік.

Внутрішній державний борг – заборгованість держави перед домогосподарствами і фірмами даної країни.

До внутрішнього боргу України належить також заборгованість, що утворилася в результаті компенсації гарантованих заощаджень громадян чи інших державних боргових сертифікатів Радянського Союзу, розміщених свого часу серед населення. В Україні виник специфічний державний борг перед населенням через несвоєчасну виплату заробітної плати, пенсій, стипендій, виплат по іншим соціальним програмам.

Структура внутрішнього боргу згідно Закону України "Про державний внутрішній борг України" та Постанови Верховної Ради України "Про структуру бюджетної класифікації":

1. Заборгованість перед юридичними особами.
2. Заборгованість перед банківськими установами:
 - перед Національним банком України;
 - за позиками, одержаними для фінансування дефіциту бюджету поточного року;
 - за позиками, одержаними для фінансування дефіциту бюджету минулих років;
 - за іншими позиками та зобов'язаннями;
 - за компенсаційними виплатами населенню в установах Ощадного банку України та колишнього Укрдержстраху;
 - за залишками вкладів населення, централізованими колишнім Ощадним банком СРСР, та компенсаціями за ними;
 - заборгованість перед іншими банками.
3. Заборгованість сільськогосподарських підприємств за позиками, віднесена на державний борг.
4. За сумами, спрямованими на індексацію оборотних коштів державних підприємств та організацій.
5. Інша внутрішня заборгованість.
6. Заборгованість перед фізичними особами за цінними паперами та компенсаціями за ними.

Зовнішній державний борг – це заборгованість держави перед

іноземними громадянами, фірмами, урядами та міжнародними фінансовими організаціями.

Основні причини створення і збільшення державного боргу:

- збільшення державних видатків без відповідного зростання державних доходів;
- циклічні спади й автоматичні стабілізатори економіки;
- скорочення податків з метою стимулювання економіки без відповідного коригування державних витрат;
- вплив політичних бізнес-циклів (надмірне збільшення видатків напередодні виборів для завоювання популярності та збереження влади).

3. Правовідносини України з іноземними державними і міжнародними фінансово-кредитними установами в області державного кредиту

Інституційна система міжнародних і валютно-фінансових відносин включає численні міжнародні організації. Ці організації об'єднує спільна мета – розвиток співробітництва і забезпечення цілісності та стабілізації складного і суперечливого всесвітнього господарства. До організацій, що мають всесвітнє значення, відносять спеціалізовані інститути ООН:

- Міжнародний валютний фонд,
- Міжнародний банк реконструкції та розвитку,
- Міжнародна асоціація розвитку,
- Міжнародна фінансова корпорація – Світовий банк.

Відносини України з міжнародними фінансовими організаціями юридично опосередковуються Законом України "Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій" і угодами між Україною та вказаними організаціями.

Програми кредитування Світового банку передбачаються ряд операцій, кожна з яких стосується конкретних вимог, пов'язаних з перебудовою і капіталовкладеннями.

З Європейським банком реконструкції і розвитку Україна співробітничала по таким напрямкам, як енергетика і телекомунікації.

Співробітництво з Міжнародним валютним фондом пов'язане з регулюванням валютно-кредитних відносин і наданням Україні

допомоги при валютних ускладненнях, шляхом надання коротко- і середньострокових кредитів.

Головним призначенням кредитів "стенд-бай" є кредитування макроекономічних програм країнам-членам МВФ. Кошти надаються певними порціями (траншами) через встановлені проміжки часу. Хід виконання кредитної угоди контролюється з допомогою цільових критеріїв. По їх досягненню позичальник отримує наступну порцію кредиту.

Стабілізаційні програми розробляє МВФ спільно з країною-позичальником. Програми направлені на використання переважно ринкового регулювання економіки, носять дефляційний характер. Вони включають: скорочення державних витрат, особливо на соціальні потреби; збільшення податків на особисті доходи; відміну або зменшення державних субсидій на продовольство і товари широкого вжитку; підвищення облікових ставок, обмеження обсягу кредиту; девальвацію національної валюти, запровадження єдиного валютного курсу, регулювання зовнішньої заборгованості.

Для успішного функціонування бюджетної системи держави, погашення бюджетного дефіциту, втілення в життя програм розвитку економіки України, необхідно вдосконалити юридичну базу, що регламентує бюджетний процес, розробляти гнучку систему оподаткування, юридичні та економічні концепції і програми з врахуванням світового досвіду, що дозволить вирішити проблему дефіциту державного бюджету, відшукати належні шляхи та способи правового регулювання в області державного кредиту з врахуванням національних довгострокових інтересів і безпеки країни.

4. Порядок здійснення запозичень до місцевих бюджетів України

Ринок місцевих запозичень перетворився на істотний сектор національного ринку капіталів, боргові зобов'язання деяких муніципалітетів також котируються на міжнародному фондовому ринку. Проекти, які реалізуються за рахунок залучених коштів, позитивно впливають на місцеві громади, розвиваючи їх інфраструктуру.

З досвіду інших країн, кошти для фінансування місцевої інфраструктури мобілізуються із внутрішніх джерел, іноземні запозичення виступають доповненням.

Чинне законодавство закріплює право на здійснення запозичень

місцевими органами влади. Водночас Бюджетний кодекс України містить ряд обмежень на здійснення таких запозичень. Місцеві органи влади мають право здійснювати тільки внутрішні запозичення. Зовнішні запозичення можуть здійснювати лише міські ради міст з чисельністю населення понад 800 тис. мешканців (6 міст).

Запозичення до місцевих бюджетів повинні мати цільове призначення. Здійснюються лише до бюджетів розвитку, крім випадку взяття позики на покриття тимчасового касового розриву. В цьому випадку місцеві ради можуть отримати короткотермінові позички на термін до трьох місяців, але у межах поточного бюджетного періоду. Порядок отримання таких позичок визначається Мінфіном України. Надання міжбюджетних позичок забороняється.

Видатки на обслуговування боргу здійснюються за рахунок коштів загального фонду бюджету і не можуть перевищувати 10% цього фонду. Якщо мало місце порушення графіка погашення, відповідна рада не має права здійснювати запозичення протягом 5 наступних років.

Держава не несе відповідальності по зобов'язанням за запозиченнями місцевих бюджетів.

Порядок здійснення запозичень до місцевих бюджетів встановлює Кабінет Міністрів України, відповідно умов Бюджетного кодексу. Уряд України 24 лютого 2003 року затвердив постанову "Про затвердження Порядку здійснення запозичень до місцевих бюджетів" №207. Тепер кожен місцевий бюджет може виходити на ринок запозичень.

Форми запозичення муніципального органу:

- випуск облігацій внутрішніх позик;
- укладення угод про отримання позик, кредитів, кредитних ліній у фінансових установах.

Про наміри здійснити запозичення або реструктуризацію боргових зобов'язань місцева рада надсилає Мінфіну письмове повідомлення. За результатами розгляду повідомлення та перевірок робиться висновок про відповідність проекту рішення вимогам, встановленим бюджетним законодавством.

Передбачається гласний характер здійснення діяльності у сфері місцевих запозичень. Інформацію про здійснення запозичення місцеві ради подають Мінфіну щокварталу до 15 числа місяця, наступного за звітним. Ці відомості вносяться до загального реєстру запозичень до місцевих бюджетів.

Тема 10. ПРАВОВІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ

1. Поняття і функції страхування

Економіка – це господарська система, яка забезпечує задоволення індивідуальних і суспільних потреб людей шляхом створення та споживання життєвих благ. Як будь-яка система, економіка вимагає для успішного свого розвитку неперервності цього процесу. Але суспільне виробництво постійно стикається з протиріччями між елементами цієї системи, що обумовлює появу несприятливих подій, наслідком яких є майнові збитки. Необхідність попередження і відшкодування збитків, завданих несприятливими подіями, породжує в суспільстві відносини, які формують зміст економічної категорії "страховий захист". Сутність страхового захисту полягає в направленні частини валового продукту на створення страхового фонду для здійснення попереджувальних заходів по негативному впливу ризиків і відшкодуванню пов'язаних з ними витрат. До фондів страхового захисту відносяться централізовані резервні фонди держави, децентралізовані фонди (при самострахуванні), а також фонди, створювані методом страхування.

Страховання служить для компенсації випадково виникаючих матеріальних збитків шляхом взаємних внесків багатьох осіб. Змістом страхування є система замкнених відносин між її учасниками по перерозподілу збитків від настання страхових подій, як по територіальному розміщенню, так і в часі. Об'єктом страхування є формування цільових страхових фондів за рахунок грошових внесків і відшкодування з фонду можливого збитку застрахованих.

Функції страхування:

- ризикова – перерозподіл грошової маси серед учасників страхування в зв'язку з настанням наслідків страхових випадків;
- попереджувальна – фінансування за рахунок страхового фонду заходів по зменшенню вірогідності настання події або зменшенню можливих негативних наслідків при настанні страхових випадків (превентивні заходи);
- накопичувальна – утворення страхових резервів як умова акумуляції грошових коштів; здійснення інвестиційної діяльності страховими компаніями;
- контрольна – контроль за цільовим формуванням і використання грошових коштів із страхового фонду.

2. Основні галузі і види страхування

Види страхування в залежності від об'єктів страхування (згідно Закону України "Про страхування"):

- особисте – об'єктом є майнові інтереси, пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю або з додатковою пенсією;
- майнове – об'єктом є майнові інтереси, пов'язані з володінням, використанням і розпорядженням майна;
- відповідальності – об'єктом є майнові інтереси, пов'язані з необхідністю здійснити відшкодування завданого збитку третім особам.

Галузі страхування	
- загальнообов'язкове державне соціальне страхування	- приватне страхування

Риси правовідносин, що виникають при здійсненні обов'язкового державного соціального страхування, як фінансовими правовідносинами:

- ці відносини завжди мають грошовий характер;
- одна із сторін правовідносин (страховик) наділений державою владними повноваженнями по відношенню до інших учасників відносин, тобто відсутня рівність сторін;
- відносини по здійсненню обов'язкового державного соціального страхування виникають, змінюються і призупиняються на основі закону, а не волевиявлення сторін.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування		
Страховики – цільові страхові фонди – це органи, які здійснюють управління окремим видами страхування, здійснюють збирання і накопичення страхових внесків, контроль за використанням коштів, забезпечують фінансування виплат	Страхувальники – роботодавці	Об'єкт – страховий випадок, при настанні якого у застрахованої особи (члена його сім'ї) виникає право на отримання матеріального забезпечення і соціальних послуг

Види загальнообов'язкового державного соціального

страхування в Україні в залежності від страхового випадку:

- пенсійне страхування;
- страхування в зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і витратами, зумовленими народженням і похованням;
- медичне страхування;
- страхування від нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання, які тягнуть за собою втрату працездатності;
- страхування на випадок безробіття.

Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян України:

- законодавче визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного страхування;
- обов'язкове страхування осіб, які працюють на умовах трудового договору і інших умовах, передбачених законодавством про працю, і осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, громадян – суб'єктів підприємницької діяльності;
- надання права отримання виплат по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню особам, зайнятих підприємницькою, творчою діяльністю;
- обов'язковості фінансування страховими фондами витрат, пов'язаних з наданням матеріального забезпечення і соціальних послуг, в обсягах, передбачених законодавством за окремими видами загальнообов'язкового соціального страхування;
- солідарності і субсидування;
- державних гарантій реалізації застрахованими громадянами своїх прав;
- забезпечення рівня життя, не нижче прожиткового, встановленого законом, шляхом надання пенсій, інших видів соціальних виплат і допомоги, які є основним джерелом існування;
- цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- паритетності представників всіх суб'єктів загальнообов'язкового державного соціального страхування в управлінні загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.

Правовідносини, які виникають при приватному страхуванні, - це цивільно-правові відносини. Для цих відносин характерна рівність сторін, яка зберігається навіть при здійсненні обов'язкових видів

страхування, передбачених Законом України “Про страхування”.

Приватне страхування	
Страховики – юридичні особи, створені в формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю	Страховальники – юридичні особи та дієздатні фізичні особи, які уклали договір страхування, сплатили відповідні платежі і мають право в випадку настання страхового випадку отримати відшкодування в межах страхової суми

Види страхування по формі проведення:

- добровільне;
- обов'язкове.

Добровільне страхування – це страхування, яке здійснюється на основі угоди між страховиком і страхувальником. Загальні умови та порядок проведення добровільного страхування визначаються правилами страхування, які розробляються страховиком самостійно і підлягають обов'язковій реєстрації. Конкретні умови страхування визначаються при укладанні договору страхування.

Види добровільного страхування:

- страхування життя;
- страхування від нещасних випадків;
- медичне страхування (неперервне страхування здоров'я);
- страхування здоров'я на випадок хвороби;
- страхування залізничного, наземного, повітряного, водного транспорту;
- страхування вантажів і багажу;
- страхування від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ;
- страхування майна;
- страхування громадянської відповідальності власників наземного транспорту; відповідальності власників повітряного. водного транспорту;
- страхування відповідальності перед третіми особами;
- страхування інвестицій;
- страхування фінансових ризиків;
- страхування виданих гаранті (поручительств) і прийнятих гарантій;
- страхування медичних витрат.

Обов'язкове страхування – це страхування, яке здійснюється на основі законодавства, яким визначаються загальні умови і порядок проведення обов'язкового страхування. Порядок і правила проведення обов'язкового приватного страхування встановлюється Кабінетом Міністрів України. Обов'язковість страхування встановлюється державою, як правило, коли надання грошової допомоги стосується інтересів не тільки конкретної особи, яка постраждала, але і суспільних інтересів.

Слід сказати, що якщо обов'язковість страхування відповідальності не викликає сумнівів, то доцільність обов'язковості майнового страхування сумнівна.

Особливим видом обов'язкового приватного страхування є державне обов'язкове особисте страхування певних видів державних службовців. Особливість даного виду страхування полягає в порядку проведення та в тому, що страхувальником є держава (страхові платежі сплачуються за рахунок Державного бюджету).

Види державного обов'язкового особистого страхування:

- військовослужбовців і військовозобов'язаних, викликаних на збори;
- осіб рядового, начальницького і вільнонайманого складу органів і підрозділів внутрішніх справ;
- медичних і фармацевтичних працівників на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків;
- працівників митних органів;
- працівників прокуратури;
- посадових осіб державної контрольно-ревізійної служби;
- посадових осіб податкових інспекцій;
- посадових осіб державних органів в справах захисту прав споживачів;
- посадових осіб інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю;
- працівників лісової охорони;
- життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини;
- життя і здоров'я судів.

3. Відносини в сфері страхування, що регулюються фінансовим правом

Відносини в сфері страхування регулюються правовими

нормами різних галузей права. Здійснення соціального страхування в значній мірі урегульовується нормами трудового права. Відносини приватного страхування регулюються в першу чергу правовими нормами цивільного права. Державне управління в страхуванні регулюється правовими нормами адміністративного права.

Зараз в Україні в сфері страхування фінансово-правовими нормами регулюються відносини між:

- Страхувальниками і фондами соціального страхування з приводу здійснення обов'язкового державного соціального страхування.
- Страховиками і державою в особі податкових інспекцій, з приводу внесення ними податків, зборів і інших обов'язкових платежів в Державний бюджет України, а також внесків в державні цільові фонди, передбачені нормативними актами держави.
- Страховиками і державою в особі центральних органів виконавчої влади, з приводу придбання страховиком цінних паперів, що емітуються державою. В них страхові компанії можуть розміщувати страхові резерви.
- Національною акціонерною страховою компанією "Оранта" і державою з приводу обов'язкового особистого державного страхування працівників службовців Верховної Ради України, прокуратури України, Митного комітету України, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Державного управління казначейства України, державної Контрольно-ревізійної служби України.

Законом України "Про страхування" регламентуються умови діяльності страхових компаній. Вони можуть бути створеними у формі акціонерних, повних, командитних товариств чи товариств з додатковою відповідальністю. Для них визначається мінімальний розмір статутного фонду.

Для здійснення страхової діяльності необхідним є отримання ліцензії. В подальшому обов'язковим є створення резервних фондів, регламентується порядок здійснення інвестиційної та фондової діяльності.

Слід сказати, що відносини в галузі страхування регулюються нормами цілого ряду інших галузей права, насамперед цивільного права, тому страхування як юридичний інститут вивчається не лише у фінансовому праві.

Модуль 4

Розділ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ ТА БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Тема 12. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ

1. Поняття державних видатків, їх особливості і принципи фінансування

Видатки – це безперервне використання державою коштів бюджету та позабюджетних фондів та власних коштів підприємств і організацій на потреби, що визначені державними завданнями.

Видатки бюджету – це прямі цільові витрати держави, що забезпечують її безперебійне функціонування та відображають економічні відносини, що пов'язані з розподілом і перерозподілом частини валового внутрішнього продукту, що концентрується в бюджеті.

Згідно Бюджетного кодексу України, видатки бюджету – це кошти, які спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум. Витрати бюджету – це видатки бюджету та кошти на погашення основної суми боргу.

Групи державних видатків		
за предметною ознакою: - на державне управління; - на соціальні потреби; - на народне господарство і підтримання економіки; - на національну оборону;	за роллю в відтворювальному процесі: - на сферу матеріального виробництва; - на невиробничу сферу; - на створення державних резервів;	за економічним змістом: заробітна плата; стипендія; пенсії і допомоги; медикаменти; харчування; канцелярські витрати; витрати на поточний і капітальний ремонт.

Критерії бюджетних асигнувань:

- пріоритети витрат;
- загальний обсяг фінансування;
- цільове використання коштів;
- норми витрат.

Режими бюджетного фінансування:	
1) кошторисно-бюджетний режим;	2) режим фінансування підприємств і організацій, які мають свої доходи, а бюджетні асигнування одержують як фінансову допомогу.

Принципи фінансування:

- плановість;
- безоплатність;
- безповоротність;
- цільове спрямування коштів;
- ефективність використання коштів;
- фінансування в міру виконання плану;
- оптимальне поєднання власних, бюджетних та кредитних джерел;
- додержання режиму економії;
- здійснення контролю за використанням коштів.

Види фінансових планів			
1) індивідуальні	2) зведені:		
підприємств, установ	загальнодержавні	територіальні	галузеві

Усі фінансові плани пов'язані між собою внаслідок юридичної та економічної природи бюджету.

Акти, що регулюють відносини в галузі видатків	
акти, норми яких регламентують фінансові відносини: Закон про Державний бюджет України, рішення про місцеві бюджети, постанови Кабінету Міністрів України, інструкції Мінфіну та Держказначейства;	акти додержання і виконання правових норм, за допомогою яких реалізуються права та обов'язки учасників видаткових відносин: кошториси, бюджетні доручення, ордери, грошові чеки, лімітні довідки тощо

Отже, фінансування державних видатків – це плановий, цільовий, безповоротний та безоплатний відпуск коштів, що здійснюється з урахуванням оптимального поєднання власних, кредитних та бюджетних джерел фінансування, проводиться в міру здійснення планового використання коштів для забезпечення виконання загальнодержавних функцій, а також для утримання соціально-культурної сфери, створення соціальних гарантій населення та виконання зобов'язань держави, з додержанням режиму економії при всебічному постійному контролі.

2. Поняття та принципи бюджетного фінансування

Бюджетне фінансування – це безповоротний та безоплатний відпуск коштів з державного та місцевих бюджетів на виконання загальнодержавних функцій і функцій муніципальних органів та забезпечення діяльності бюджетних установ та організацій.

Принципи бюджетного фінансування:

1) Кожне бюджетне підприємство, організація або установа отримує асигнування лише з одного бюджету. Винятком є фінансування незапланованих заходів, пов'язаних з стихійним лихом, епідеміями, ліквідацією втрат від катастроф.

2) Фінансування бюджетних установ на основі встановлених економічно і науково обґрунтованих нормативів, що встановлюються для кожної сфери діяльності держави.

3) Розподіл установ на ті, що фінансуються з державного бюджету, і ті, що отримують асигнування з місцевих бюджетів, здійснюється в залежності від значимості та підпорядкування. Так, з державного бюджету отримують фінансування національні установи; підприємства, організації та заклади, що підпорядковані міністерствам, державним комітетам та відомствам.

4) Згідно Бюджетного кодексу України розмежування видів видатків між бюджетами здійснюється на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання послуги та наближення її безпосередньо до споживача.

З бюджетів сіл, селищ, міст здійснюються видатки на фінансування бюджетних установ та заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання соціальних послуг і які розташовані найближче до споживачів.

З бюджетів міст республіканського та обласного значення, а також районних бюджетів здійснюються видатки на фінансування установ та заходів, які забезпечують надання соціальних послуг, гарантованих для всіх громадян України. Видатки на фінансування установ та заходів, які забезпечують соціальні послуги окремих категорій громадян, або фінансування регіональних програм здійснюється з республіканського та обласних бюджетів. Через бюджети міст Києва та Севастополя фінансуються усі три види передбачених груп видатків.

Суб'єкти видаткових відносин		
- владна сторона – Міністерство фінансів України (складає розпис видатків) і Державне казначейство (дозволяє користуватися бюджетними асигнуваннями);	- посередники – уповноважені банки, де відкрито рахунок бюджетної установи (здійснюють контроль за витрачанням готівки, порядком сплати податків і зборів, порядком списання коштів з рахунку);	- розпорядник бюджетних коштів або безпосередній отримувач бюджетних коштів

Розпорядники бюджетних коштів:

- головні;
- нижчого рівня.

Головні розпорядники коштів Державного бюджету України затверджуються Законом про Державний бюджету України шляхом встановлення бюджетних призначень; місцевого бюджету – рішенням про місцевий бюджет.

Головні розпорядники бюджетних коштів:

1) за бюджетними призначеннями, передбаченими Законом про Державний бюджет України, - органи, уповноважені Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України забезпечувати їх діяльність, в особі їх керівників, а також міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Конституційний Суд України, Верховний Суд України та інші спеціалізовані суди; установи та організації, які визначені Конституцією України або входять до складу Кабінету Міністрів України, в особі їх керівників;

2) за бюджетними призначеннями, передбаченими бюджетом Автономної Республіки Крим, - уповноважені юридичні особи, що забезпечують діяльність Верховної Ради та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, а також міністерства та інші органи влади Автономної Республіки Крим в особі їх керівників;

3) за бюджетними призначеннями, передбаченими іншими місцевими бюджетами, – керівники місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад та їх секретаріатів, керівники головних управлінь, управлінь, відділів та інших самостійних структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад.

Функції головного розпорядника бюджетних коштів:

1) розробляє план своєї діяльності, відповідно визначених функцій, виходячи з необхідності досягнення конкретних результатів за рахунок бюджетних коштів;

2) розробляє на підставі плану діяльності проект кошторису та бюджетні запити і подає їх Міністерству фінансів України чи місцевому фінансовому органу;

3) отримує бюджетні призначення шляхом їх затвердження в Законі про Державний бюджет України чи рішенні про місцевий бюджет, доводить до розпорядників коштів нижчого рівня відомості про обсяги асигнувань, забезпечує управління бюджетними асигнуваннями;

4) затверджує кошториси розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня;

5) здійснює внутрішній контроль за повнотою надходжень, отриманих розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачами бюджетних коштів, і витрачанням ними бюджетних коштів;

6) одержує звіти про використання коштів від розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів коштів і аналізує ефективність використання ними бюджетних коштів.

У межах встановлених бюджетних призначень головний розпорядник має можливість перерозподіляти свої видатки з метою забезпечення їх пріоритетності як на стадії формування проекту бюджету при підготовці бюджетного запиту, так і на стадії виконання бюджету при складанні бюджетного розпису та у процесі поточного виділення коштів.

Розпорядник коштів бюджету нижчого рівня – це розпорядник, який у своїй діяльності підпорядкований відповідному головному розпоряднику, розпоряднику вищого рівня, та діяльність якого координується через нього.

Розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня:

1) Розпорядники бюджетних коштів 2-го ступеня – бюджетні установи в особі їх керівників, які уповноважені на отримання асигнувань, прийняття зобов'язань та здійснення виплат з бюджету, на виконання функцій самої установи, яку вони очолюють, і на розподіл коштів для переказу розпорядникам 3-го ступеня та безпосередньо підпорядкованим одержувачам.

2) Розпорядники бюджетних коштів 3-го ступеня – бюджетні

установи в особі їх керівників, які уповноважені на отримання асигнувань, прийняття зобов'язань та здійснення виплат з бюджету, на виконання функцій самої установи, яку вони очолюють, і на розподіл коштів безпосередньо підпорядкованим одержувачам.

Одержувачі бюджетних коштів – це підприємства і госпрозрахункові організації, громадські та інші організації, що не мають статусу бюджетної установи, які одержують кошти з бюджету як фінансову підтримку, або уповноважені органами державної влади на виконання загальнодержавних програм, надання послуг безпосередньо через розпорядників.

По бюджетах міст районного підпорядкування, сільських та селищних бюджетах фінансування здійснюють відповідні виконавчі комітети органів місцевого самоврядування.

Після отримання коштів із бюджету на свої рахунки головні розпорядники у встановленому порядку перераховують кошти на поточні рахунки підвідомчих підприємств, організацій та закладів – на рахунки розпорядників нижчого ступеня.

Здійснення видатків розпорядників та одержувачів бюджетних коштів проводиться через реєстраційні, спеціальні реєстраційні розпорядників бюджетних коштів. Такі рахунки відкриваються для одержання коштів з бюджету, для обліку бюджетних коштів та контролю за їх використанням в органах Державного казначейства на кожний бюджетний рік. Кількість реєстраційних рахунків для розпорядника бюджетних коштів залежить від ступеня деталізації контролю казначейства за використанням бюджетних коштів відповідно до бюджетної класифікації. По закінченню року рахунки закриваються, за винятком тих випадків, коли окремим законом передбачені багаторічні бюджетні призначення.

Органи Державного казначейства укладають з розпорядниками коштів договори на здійснення розрахунків і обслуговування таких осіб відповідно до встановлених лімітів.

Підставою для здійснення видатків розпорядників бюджетних коштів є платіжні доручення, підготовлені власниками рахунків, та документи, які підтверджують цільове спрямування коштів (рахунки-фактури, накладні, товарно-транспортні накладні, трудові угоди, акти виконаних робіт і т.д.).

Тема 12. ПРАВОВІ ОСНОВИ КОШТОРИСНО-БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ

1. Кошторис як індивідуальний фінансово-плановий акт. Порядок кошторисно-бюджетного фінансування

Кошторисно-бюджетне фінансування – це метод безповоротного, безоплатного відпуску грошових коштів на утримання установ, що перебувають на повному фінансуванні з бюджету, на основі відповідних фінансових планів – кошторисів бюджетних установ.

Згідно Бюджетного кодексу України, бюджетна установа – це орган, установа, організація, яка повністю утримується за рахунок відповідного державного або місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими.

Склад бюджетної сфери:

- державне управління,
- міжнародна діяльність,
- національна оборона, правоохоронна діяльність та безпека держави,
- соціально-культурна сфера (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культура та мистецтво, фізична культура та спорт), житлово-комунальне господарство (з місцевих бюджетів).

Забезпечення бюджетних установ грошовими ресурсами називається кошторисно-бюджетним фінансуванням, що являє собою систему науково та економічно обґрунтованих заходів щодо визначення критеріїв розподілу коштів і напрямів використання фінансових ресурсів, а також визначення оптимальних обсягів для кожного суб'єкта, що утримується за рахунок бюджетних коштів.

Кошторис бюджетних установ є основним плановим документом, який надає повноваження бюджетній установі щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг та спрямування коштів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення цілей, визначених на рік відповідно до бюджетних призначень.

Такі призначення визначають обсяг повноважень головного розпорядника бюджетних коштів, наданих йому відповідно законодавства. Бюджетне призначення має кількісні і часові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування.

Фінансово-правові відносини за кошторисно-бюджетного фінансування виникають з моменту затвердження кошторису бюджетної установи розпорядником бюджетних коштів вищого рівня. В цьому полягає правове значення кошторису як індивідуального фінансово-планового акта, який спрямований на виконання правових норм та конкретизує їх в розрізі конкретних правовідносин.

Правові основи складання, затвердження та виконання кошторису бюджетних установ визначені Кабінетом Міністрів України.

Види кошторисів: індивідуальні та зведені. Вони відрізняються рівнем узагальнення інформації про доходи та видатки бюджетних установ.

Бюджетна установа незалежно від того, чи веде вона облік самостійно, чи обслуговується централізованою бухгалтерією, для забезпечення своєї діяльності складає індивідуальні кошториси і плани асигнувань за кожною виконуваною нею бюджетною програмою (функцією).

План асигнувань являє собою помісячний розподіл асигнувань, затверджених у кошторисі, за скороченою формою економічної класифікації, який регламентує взяття установою зобов'язань протягом року. Він є невід'ємною частиною кошторису, затверджується разом з ним.

Форми кошторису і плану затверджує Міністерство фінансів України.

Зведені кошториси і зведені плани асигнувань містять узагальнену інформацію щодо всіх розпорядників бюджетних коштів, які фінансуються через головного розпорядника і використовуються для здійснення контролю формування планових показників і витрачання коштів. Зведені кошториси не затверджуються.

Складові кошторису:

- загальний фонд – містить обсяг надходжень із загального фонду бюджету та розподіл видатків на виконання бюджетною установою основних функцій;

- спеціальний фонд – містить обсяг надходжень із спеціального фонду бюджету на конкретну мету та їх розподіл на здійснення відповідних видатків, згідно із законодавством, а також на реалізацією пріоритетних заходів, пов'язаних з виконанням установою основних функцій.

Видатки спеціального фонду кошторису за рахунок власних надходжень плануються у такій послідовності: за визначеною метою, на погашення заборгованості установи та на проведення заходів, пов'язаних з виконанням основних функцій, які не забезпечені (не повністю забезпечені) видатками загального фонду.

Кошториси, плани асигнувань і штатні розписи затверджуються керівником відповідної вищестоящої установи.

Кошториси і плани асигнувань, передбачені на проведення централізованих заходів, затверджуються окремо на кожний захід керівниками міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, держадміністрацій та виконавчих органів місцевих рад, що запланували ці заходи.

Одночасно з кошторисом затверджуються плани асигнувань і штатний розпис установи. До їх затвердження здійснення видатків проводиться згідно проектів.

У тижневий термін після затвердження штатних розписів головні розпорядники подають Мінфіну України, Міністерству фінансів Автономної Республіки Крим, місцевим фінансовим органам зведені показники за мережею, штатними розписами і контингентами установ та одержувачами за формами, встановленими Мінфіном.

По закінченні 30-денного терміну органи Державного казначейства здійснюють операції з розрахунково-касового обслуговування розпорядників коштів тільки відповідно до затверджених кошторисів та планів асигнувань.

Для здійснення контролю за асигнуваннями, органи Державного казначейства проводять реєстрацію та ведуть облік зведених кошторисів та планів асигнувань розпорядників вищого рівня у розрізі розпорядників нижчого рівня та одержувачів.

Бюджетна установа не має права здійснювати запозичення або надавати за рахунок бюджетних коштів позички.

Звітуючи про виконання загального фонду кошторису бюджетної установи, розпорядники бюджетних коштів повинні відобразити показники видатків за економічною класифікацією. На підставі цих показників визначається сума доходів на наступний рік за кожним джерелом надходження з урахуванням умов роботи установи. При цьому враховується рівень фактичного виконання доходів, очікуване виконання.

Видатки спеціального фонду бюджету провадяться виключно в межах і за рахунок відповідних надходжень до цього фонду на

підставі кошторисів. Одночасно установи мають право використовувати протягом поточного року залишки коштів на рахунках спеціального фонду на початок року.

2. Додержання фінансової дисципліни

До повноважень Рахункової палати України (згідно Бюджетного кодексу України) з контролю за додержанням бюджетного законодавства належить здійснення контролю за використанням коштів Державного бюджету України, ефективністю використання та управління цими коштами, за відповідністю платежів узятим зобов'язанням та бюджетним асигнуванням.

Органи Державної контрольно-ревізійної служби України забезпечують контроль за цільовим та ефективним використанням коштів Державного бюджету та місцевих бюджетів.

Бюджетне правопорушення – це недодержання учасником бюджетного процесу встановленого чинним законодавством порядку складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджету чи звіту про виконання бюджету. З боку розпорядників бюджетних коштів порушення бюджетної дисципліни можуть допускатись як на стадії виконання бюджету, так і на стадії складання проекту бюджету.

У межах встановлених повноважень Мінфін України, Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим, місцеві фінансові органи щороку протягом трьох місяців після прийняття відповідних бюджетів перевіряють правильність складення і затвердження кошторисів і планів асигнувань.

Нецільове використання коштів, виділених бюджетним асигнуванням чи кошторисом, має наслідком зменшення асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на суму коштів, що витрачені не за цільовим призначенням, і притягненням відповідних посадових осіб до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності у порядку, визначеному законами України. Зазначені кошти підлягають обов'язковому поверненню до відповідного бюджету.

Міністерство фінансів України, Державне казначейство України, Державна контрольно-ревізійна служба України, місцеві фінансові органи, голови виконавчих органів міст районного значення, селищних та сільських рад, головні розпорядники бюджетних коштів можуть призупиняти бюджетні асигнування у разі:

- несвоєчасного і неповного подання звітності про виконання бюджету;
- невиконання вимог щодо бухгалтерського обліку, складання звітності та внутрішнього фінансового контролю за бюджетними коштами і недодержання порядку перерахування цих коштів;
- подання недостовірних звітів та інформації про виконання бюджету;
- порушення розпорядниками бюджетних коштів вимог щодо прийняття ними бюджетних зобов'язань;
- нецільового використання бюджетних коштів.

У разі виявлення бюджетного правопорушення відповідні органи в межах своєї компетенції можуть вчиняти такі дії щодо розпорядників бюджетних коштів та одержувачів, яким вони довели бюджетні асигнування:

- застосування адміністративних стягнень до осіб, винних у бюджетних правопорушеннях відповідно до законодавства;
- зупинення операцій з бюджетними коштами.

При цьому використовується загальноправовий принцип юридичної відповідальності, згідно з яким накладення на особу заходу стягнення за правопорушення не звільняє від відшкодування заподіяної матеріальної шкоди.

Призупинення операцій з бюджетними коштами полягає у призупиненні будь-яких операцій зі здійснення платежів з рахунку порушника і може здійснюватися на термін до тридцяти днів. Механізм призупинення операцій з бюджетними коштами визначає Кабінет Міністрів України. Порядок призупинення бюджетних асигнувань регламентується наказом Міністерства фінансів України.

Рішення про призупинення бюджетних асигнувань приймає Міністр фінансів України, Міністр фінансів Автономної Республіки Крим, керівник місцевого фінансового органу, голова виконавчого органу міста районного значення, селищної та сільської ради на підставі протоколу про бюджетне правопорушення або акта ревізії та доданих до нього документів. Рішення оформляється у вигляді розпорядження про призупинення бюджетних асигнувань.

Бюджетні асигнування призупиняються з 1-го числа місяця, наступного за датою прийняття розпорядження. При цьому наказ конкретизує, що бюджетні асигнування призупиняються на термін від одного місяця до трьох у межах поточного бюджетного періоду в обсязі, що дорівнює 50% асигнувань, затверджених у плані

асигнувань розпорядника бюджетних коштів, за винятком асигнувань на оплату праці, нарахувань на заробітну плату та трансфертів населенню.

Розпорядження про призупинення бюджетних асигнувань є підставою для внесення змін до помісячного розпису асигнувань загального фонду бюджету шляхом перенесення бюджетних асигнувань на наступні періоди.

Розпорядник або одержувач бюджетних коштів у встановлені терміни подає інформацію відповідному органу про усунення бюджетного правопорушення та копії документів, що це підтверджують. За результатами перевірки компетентні органи, що прийняли рішення про призупинення асигнувань, приймають рішення про відновлення дії бюджетних асигнувань. Розпорядження про відновлення бюджетних асигнувань є підставою для внесення з 1-го числа місяця, наступного за датою прийняття цього розпорядження змін до помісячного розпису асигнувань та наступного взяття зобов'язань.

3. Порядок фінансування соціально-культурних заходів

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість соціальної діяльності держави.

Фінансування соціально-культурних заходів є найбільшим напрямом кошторисно-бюджетного фінансування порівняно з усіма іншими бюджетними витратами.

Фінансування цих видатків відіграє велику соціальну та політичну роль, формуючи в суспільстві відчуття "благополуччя" або "розчарування" тими процесами, що відбуваються в країні. Разом з тим в умовах існування бюджетного дефіциту соціально-культурна сфера є найвразливішою, тому що велика кількість цих видатків фінансується за "залишковим принципом", тобто в останню чергу або ж за дуже скороченими нормативами та нормами.

Склад соціально-культурних видатків держави:

- на соціальний захист населення і соціальне забезпечення;
- на освіту;
- на науку;
- на культуру;
- на засоби масової інформації;
- на охорону здоров'я;
- на фізичну культуру і спорт;

- на заходи у сфері молодіжної політики.

Видатки на соціальний захист населення.

З другої половини ХХ ст. соціальні видатки почали розглядатись не як непродуктивні витрати, а як інвестиції в сьогоднішню та майбутню діяльність. У розвинутих країнах видатки на соціальне забезпечення становлять 14-15% ВВП.

В Конституції України, Основах законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, інших законах, актах Президента України визначено основні форми й методи соціального захисту населення.

Підрозділи розділ видатків "Соціальний захист та соціальне забезпечення" (код 1000) згідно з функціональною структурою видатків бюджетів України:

- соціальний захист у разі непрацездатності;
- соціальний захист пенсіонерів;
- соціальний захист ветеранів війни та праці;
- соціальний захист сім'ї, дітей та молоді;
- соціальний захист безробітних;
- допомога у розв'язанні житлового питання;
- допомога на утримання житла;
- допомога на забезпечення житлом;
- соціальний захист інших категорій населення;
- дослідження і розробки у сфері соціального захисту;
- інша діяльність у сфері соціального захисту.

З Державного бюджету України фінансуються:

- 1) державні спеціальні пенсійні програми;
- 2) державні програми соціального захисту;
- 3) державна підтримка громадських організацій інвалідів і ветеранів;
- 4) державні програми і заходи стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї;
- 5) державна підтримка молодіжних громадських організацій на виконання загальнодержавних програм і заходів стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї;
- 6) державні програми підтримки будівництва житла для окремих категорій громадян.

З місцевих бюджетів фінансуються:

- 1) притулки для неповнолітніх;
- 2) територіальні центри і відділення соціальної допомоги на

дому;

3) пільги ветеранам війни і праці;

4) допомога сім'ям з дітьми;

5) додаткові виплати населенню на покриття витрат з оплати житлово-комунальних послуг;

6) компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян;

7) будівництво житла для окремих категорій громадян.

З метою реформування видатків на соціальний захист запроваджено персоніфікований облік отримувачів пільг.

Порядок фінансування освіти.

У розвинутих країнах видатки на освіту становлять 4,5-7% ВВП.

Фінансування державних закладів освіти, установ та організацій, підприємств системи освіти здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів, коштів галузей народного господарства, державних підприємств і організацій, а також додаткових джерел фінансування.

Відповідно Закону України "Про освіту" держава забезпечує бюджетні асигнування на освіту в розмірі не меншому 10% національного доходу. При цьому кошти закладів і установ освіти і науки, які повністю або частково фінансуються з бюджету, одержані від здійснення або на здійснення статутної діяльності, не вважаються прибутком і не оподатковуються.

Функціональна структура видатків бюджету на освіту (код 0900):

1) на дошкільну освіту;

2) на загальну середню школу;

3) на професійно-технічну освіту;

4) на вищу освіту;

5) на післядипломну освіту;

6) на позашкільну освіту та заходи з позашкільної роботи з дітьми;

7) на програми матеріального забезпечення навчальних закладів;

8) на дослідження і розробки у сфері освіти;

9) на інші заклади та заходи у сфері освіти.

За рахунок коштів Державного бюджету України фінансуються видатки на:

- загальну середню освіту;

- професійно-технічну освіту;

- вищі навчальні заклади державної форми власності;
- післядипломну освіту;
- позашкільні навчальні заклади та заходи позашкільної роботи;
- інші заклади та заходи в галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій.

За рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються дошкільна та загальна середня освіта. На фінансуванні міських та районних бюджетів перебувають заклади освіти для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації. За рахунок коштів обласних та республіканського бюджетів фінансуються заклади професійно-технічної освіти, що виконують державне замовлення, а також вищі заклади освіти, що перебувають у власності АР Крим та спільній власності територіальних громад.

Порядок фінансування науки.

Держава забезпечує бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% ВВП України.

З бюджету виділяються кошти на:

- фундаментальні дослідження, пошукові та прикладні розробки;
- державні та міждержавні науково-технічні програми;
- державні премії України у галузі науки і техніки;
- фінансування наукових розробок з проблем стандартизації, сертифікації та еталонної бази, державних контрактів;
- фінансування наукової частини національних, міжгалузевих та галузевих програм.

З Державного бюджету фінансуються наукові дослідження фундаментального й пошукового характеру або виконання наукових програм державного значення. Відповідно до Закону України "Про освіту" виконання їх здійснюється на конкурсній основі при відборі найбільш наукомістких та високоефективних досліджень.

Фінансуються науково-дослідні інститути, що виконують фундаментальні дослідження на державне замовлення, а також науково-дослідні організації, що перебувають на господарському розрахунку, але виконують державне замовлення з оплатою за рахунок державно-бюджетних асигнувань.

За рахунок коштів державного бюджету здійснюється фінансування фундаментальних та прикладних досліджень і сприяння науково-технічному прогресу державного значення, міжнародним науковим та інформаційним зв'язкам державного значення.

Відповідно до законодавства бюджетне фінансування наукових

досліджень здійснюється шляхом базового та програмно-цільового фінансування (Закон України "Про наукові і науково-технічну діяльність").

Базове фінансування надається для забезпечення:

- фундаментальних наукових досліджень;
- найважливіших для держави напрямів досліджень;
- розвитку інфраструктури наукової і науково-технічної діяльності;
- збереження наукових об'єктів, що становлять національне надбання;
- підготовки наукових кадрів.

Перелік наукових установ та вищих навчальних закладів, яким надається базове фінансування для здійснення наукової і науково-технічної діяльності, затверджує Кабінет Міністрів України.

Програмно-цільове фінансування здійснюється на конкурсній основі для:

- науково-технічних програм і окремих розробок, спрямованих на реалізацію пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки;
- забезпечення проведення найважливіших прикладних науково-технічних розробок, які виконуються за державним замовленням;
- проектів, що виконуються у межах міжнародного науково-технічного співробітництва.

Видатки на культуру і мистецтво.

Функціональна структура видатків на культуру та мистецтво (розділ "Духовний та фізичний розвиток" (код 0800) та підрозділ "Культура та мистецтво" (код 0821)):

- фінансування театрів;
- фінансування художніх колективів, концертних і циркових організацій;
- фінансування кінематографії;
- творчих спілок;
- фінансування бібліотек;
- фінансування музеїв та виставок;
- фінансування заповідників;
- фінансування клубних закладів;
- фінансування інших заходів і закладів у галузі культури та мистецтва.

При фінансуванні культури головними розпорядниками бюджетних коштів є Міністр культури України, міністри та керівники

державних комітетів та відомств України, а також АР Крим, у підпорядкуванні яких перебувають підприємства, організації, заклади культури.

За рахунок коштів державного бюджету фінансуються заклади та заходи:

- державні культурно-освітні програми;
- державні театральні-видовищні програми;
- державна підтримка громадських організацій культури і мистецтва, що мають статус національних;
- державні програми розвитку кінематографії;
- державна архівна справа.

За ознакою підпорядкування з державного бюджету фінансуються також усі підприємства, організації та заклади культури, що безпосередньо підпорядковані Міністерству культури та іншим міністерствам, державним комітетам та відомствам.

Інші бюджетні культурно-мистецькі заклади фінансуються із відповідних місцевих бюджетів.

До видатків, що здійснюються з районних бюджетів та бюджетів міст республіканського значення АР Крим і міст обласного значення, належать державні культурно-освітні (бібліотеки, музеї та виставки) та театральні-видовищні програми (філармонії, музичні колективи і ансамблі, театри, палаци і будинки культури республіканського і обласного значення, школи естетичного виховання дітей, інші заклади та заходи).

За рахунок держави фінансуються державні програми підтримки телебачення, радіомовлення, преси, книговидавництва, інформаційних агентств. Відповідно до функціональної класифікації видатків до них відносять витрати на утримання засобів масової інформації, а також на дослідження і розробки у сфері духовного та фізичного розвитку.

В сучасних умовах фінансування засобів масової інформації здійснюється на змішаних умовах, основним чинником діяльності цих установ є самоокупність. Державні програми телебачення, радіомовлення та преса, які одержують бюджетні асигнування, також фінансують значну частину своїх видатків за рахунок власних коштів, отриманих переважно від надання рекламних послуг. Редакції газет та журналів, що належать органам місцевого самоврядування, частково фінансуються з місцевих бюджетів. Право на заснування власних засобів масової інформації закріплено в Законі України "Про місцеве самоврядування".

Фінансування охорони здоров'я і фізичної культури

Право на охорону здоров'я гарантується Конституцією України. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних та оздоровчо-профілактичних програм.

Конституцією закріплено, що медична допомога у державних і комунальних закладах охорони здоров'я надається безплатно, а держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності, дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Функціональна структура видатків на охорону здоров'я (код 0700 "Охорона здоров'я"):

- медична продукція та обладнання;
- поліклініки і амбулаторії, швидка та невідкладна допомога;
- стоматологічні поліклініки;
- станції швидкої допомоги та невідкладної допомоги;
- фельдшерсько-акушерські пункти;
- лікарні та санітарно-курортні заклади;
- санітарно-профілактичні та протиепідемічні заходи і заклади;
- дослідження і розробки у сфері охорони здоров'я;
- інша діяльність у сфері охорони здоров'я;
- інші заклади та заходи у сфері охорони здоров'я.

За рахунок державного бюджету здійснюються видатки на:

- первинну медико-санітарну, амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу;
- спеціалізовану амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу;
- санаторно-реабілітаційну допомогу;
- санітарно-епідеміологічний нагляд;
- інші програми у галузі охорони здоров'я, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій.

Обсяги бюджетного фінансування визначаються на підставі науково обґрунтованих нормативів з розрахунку на одного жителя. Обсяг фінансування на утримання лікарень визначається за економічними нормами та нормативами, виходячи з чисельності розгорнутих ліжок за профілями захворювань. За цими нормативами визначається необхідна кількість лікарів, середнього та молодшого обслуговуючого персоналу, фонди заробітної плати, витрати на медикаменти та харчування. У поліклініках кількість медичного

персоналу встановлюється на основі даних про чисельність населення на території, яка обслуговується, у сільській місцевості – на кожний населений пункт.

За рахунок бюджету Автономної республіки Крим та обласних бюджетів, бюджетів місцевого самоврядування фінансуються загальнодоступні для населення заклади охорони здоров'я. Так, за рахунок коштів сільських, селищних і міських бюджетів фінансується первинна медико-санітарна, амбулаторно-поліклінічна та стаціонарна допомога.

Районні та обласні бюджети беруть участь у фінансуванні лікарень широкого профілю, пологових будинків, станцій швидкої та невідкладної допомоги, поліклінік і амбулаторній, загальних стоматологічних поліклінік. За рахунок їх коштів фінансуються також видатки на забезпечення програм медико-санітарної освіти.

При цьому кошти, не використані закладом охорони здоров'я, не вилучаються і відповідне зменшення фінансування на наступний період не проводиться.

Відомчі та особливі заклади охорони здоров'я, фінансуються за рахунок підприємств, установ та організацій, які вони обслуговують. Допускається фінансова підтримка таких закладів за рахунок державного та місцевого бюджетів, якщо відповідні категорії громадян становлять значну частину населення даної місцевості.

Підрозділи видатків на фізкультуру і спорт (розділ "Духовний та фізичний розвиток" (код 0800)):

- фізичні культура і спорт (код 0810);
- дослідження і розробки у сфері духовного та фізичного розвитку (код 0840);
- інша діяльність у сфері духовного та фізичного розвитку (код 1850).

За рахунок коштів державного бюджету фінансуються:

- державні програми підготовки резерву та складу національних команд та забезпечення їх участі у змаганнях державного та міжнародного значення;
- державні програми з інвалідного спорту та реабілітації;
- державні програми фізкультурно-спортивної спрямованості.

За рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються видатки державних програм у розвитку фізичної культури і спорту:

- утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл;

- заходи з фізичної культури і спорту;
- фінансова підтримка організацій фізкультурно-спортивної спрямованості і спортивних споруд місцевого значення.

Обласні бюджети та бюджет Автономної республіки Крим беруть участь у фінансуванні державних програм з інвалідного спорту і реабілітації, а також забезпечують навчально-тренувальну роботу дитячо-юнацьких спортивних шкіл (республіканського та обласного значення) та проводить заходи з фізичної культури.

4. Порядок фінансування видатків на національну оборону

Правовою основою оборони держави є Конституція України, закони України "Про оборону України", "Про Збройні Сили України", "Про Раду національної безпеки і оборони України", інші законодавчі акти та відповідні міжнародні договори.

Фінансування потреб оборони здійснюється виключно за рахунок Державного бюджету України, що визначається Бюджетним кодексом України та спеціальним законодавством. Чинне законодавство визначає також мінімальну суму коштів, які мають бути спрямовані на фінансування потреб національної оборони – не менше 3% запланованого обсягу ВВП (Закон України "Про оборону України").

Функціональна структура видатків на національну оборону (код 0200) включає видатки на військову оборону, цивільну оборону, військову допомогу зарубіжним країнам, військову освіту, дослідження і розробки, іншу діяльність у сфері оборони.

Витрати Міністерства оборони України на виконання визначених йому завдань, фінансуються Кабінетом Міністрів України за рахунок виділених на ці завдання коштів, або додаткових коштів.

За рахунок коштів державного бюджету утримуються органи військового управління – Міністерство оборони України, інші центральні органи виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями, Генеральний штаб Збройних Сил України, штаби, командування, управління, постійні і тимчасово утворені органи у Збройних Силах України та інших військових формувань, призначені для виконання функцій з управління військами, об'єднання, з'єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації, які належать до сфери управління зазначених центральних органів виконавчої влади, а також військові комісаріати, що забезпечують виконання

законодавства з питань загального військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації.

Чинне законодавство передбачає, що Збройні Сили України можуть здійснювати господарську діяльність. Так, земля, води, інші природні ресурси, а також майно, закріплені за військовими частинами, військовими навчальними закладами, установами та організаціями Збройних Сил України, є державною власністю, що належить їм на праві оперативного управління, та звільняється від сплати всіх видів податків. Отже, законодавство передбачає можливість національних Збройних Сил отримувати доходи від господарської діяльності, що витрачатимуться на їх власні потреби.

5. Видатки на утримання органів державного управління, органів місцевої влади та місцевого самоврядування

За рахунок коштів Державного бюджету України фінансуються видатки на державне управління, у тому числі на законодавчу і виконавчу владу та Президента України; судову владу; правоохоронну діяльність та забезпечення безпеки держави; проведення виборів та референдумів тощо.

Згідно з функціональною класифікацією видатків фінансування зазначених органів та заходів підпадає під розділ "Загальнодержавні функції" (код 0100).

На кошторисно-бюджетному фінансуванні перебувають вищі органи державного управління, органи місцевої влади та місцевого самоврядування (код 0111). З Державного бюджету фінансується утримання апаратів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та Адміністрації Президента України, Державного управління справами та органів, що входять до його системи; апарату Верховної Ради АР Крим. З державного бюджету фінансується діяльність народних депутатів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; забезпечується здійснення загальнодержавних повноважень Президентом України та Кабінетом Міністрів України. Держава бере на себе фінансування видатків на утримання місцевих державних адміністрацій.

Діяльність органів місцевого самоврядування та їх виконавчих комітетів фінансується за рахунок місцевих бюджетів, крім виконання тих функцій, які делегуються їм з загальнодержавного рівня. В цьому випадку держава фінансує здійснення таких делегованих повноважень за рахунок коштів державного бюджету

або шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності.

Органи місцевого самоврядування у межах своєї компетенції затверджують плани й програми економічного та соціального розвитку відповідної території, місцеві екологічні програми, плани приватизації об'єктів комунальної власності. Витрати на утримання апарату органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів також визначаються кошторисами витрат.

Відповідно до функціональної класифікації видатків відбувається фінансування фінансової та фіскальної діяльності (код 0112), зокрема утримуються апарати Рахункової палати України, Рахункової палати Верховної Ради АР Крим, а також органи зі спеціальною фінансовою компетенцією – Державна податкова служби, Державна контрольно-ревізійна служба, Державне казначейство, Митна служба тощо.

Витрати на утримання судової влади також проводяться за рахунок державного бюджету відповідно до правил кошторисно-бюджетного фінансування. На бюджетному фінансуванні перебувають Конституційний Суд України, Верховний Суд України, апеляційні суди, Вищий господарський суд України, господарські суди, військові суди. Вища рада юстиції.

З Державного бюджету фінансуються заходи, спрямовані на підтримання громадського порядку та безпеки держави, та органи, на які чинним законодавством покладено функції щодо їх забезпечення. На кошторисно-бюджетному фінансуванні перебувають органи, що проводять діяльність із забезпечення громадського порядку, боротьби зі злочинністю та охорони державного кордону (органи внутрішніх справ, дорожньо-патрульна служба, Прикордонні війська України, Національне бюро розслідування). Обсяг видатків на утримання Прокуратури України, органів безпеки та органів внутрішніх справ також визначається штатними розписами та кошторисами витрат цих органів.

З бюджетів відповідного рівня здійснюється фінансування протипожежного захисту та рятування. Видатки на місцеву пожежну охорону фінансуються з місцевих бюджетів і не враховуються при розрахунку міжбюджетних трансфертів.

Враховуючи загальнодержавне значення, за рахунок коштів

державного бюджету фінансуються державні програми з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, охорони навколишнього середовища та ядерної безпеки, а також із запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха.

Модуль 5

Розділ 4. ПРАВОВІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ГРОШОВОГО ОБОРОТУ І ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Тема 13. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ В ПРОЦЕСІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Поняття банківської системи та банківської діяльності

Банки є одними з найстаріших і найбільших за активами фінансовими посередниками. Вважають, що перші банки вирости з контор міняйл і з'явилися в епоху відродження в італійських містах.

Законодавство (Закон України "Про банки і банківську діяльність") визначає банк як юридичну особу, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати в сукупності такі операції:

- залучення до вкладів грошових коштів фізичних та юридичних осіб;
- розміщення цих коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик;
- відкриття та обслуговування банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

Зазначені операції є базовими і утворюють первинну сферу банківської діяльності.

Види банків:

- універсальні, що виконують усі базові операції на грошовому ринку та будь-які інші;
- спеціалізовані, що виконують лише частину базових операцій на грошовому ринку.

Відповідно до Закону "Про банки і банківську діяльність" банки в Україні можуть функціонувати як спеціалізовані, тобто ощадні, іпотечні, інвестиційні, розрахункові (клірингові). Законом також закріплено право самостійно визначати напрями своєї діяльності і спеціалізацію за видами операцій.

На відміну від інших небанківських установ, створюють фінансові активи та керують їх переміщенням.

Банківська діяльність, яка є досить широким поняттям повинна розглядатись як один з елементів фінансової діяльності держави.

Правовий зміст банківської діяльності закріплений в ст.2 Закону України “Про банки і банківську діяльність”.

Аналіз законодавства дає можливість вважати, що про банківську діяльність можна і слід говорити тоді, коли банки здійснюють ті чи інші дії з фінансовими інструментами, в якості яких виступають гроші, цінні папери і валютні цінності. Тобто, банківська діяльність – це сукупність дій банківської системи, з приводу обороту грошей, цінних паперів і валютних цінностей як засобів платежу, збереження і як товару.

У правовому розумінні банківська діяльність – це сукупність правових дій, що здійснюється певними суб'єктами в формі, яку вимагає закон або договір. В даному аспекті банківська діяльність становить систему постійно здійснюваних угод і операцій, що спрямовані на отримання прибутку.

Банківська діяльність може мати лише професійний характер і є виключною. Водночас її слід розглядати як підприємницьку діяльність, що має певну специфіку і особливі риси.

Банки також слід розглядати як особливого виду підприємство. Якщо в діяльності звичайного підприємства гроші виконують роль засобу платежу, то в банківській діяльності самі гроші виступають в ролі товару. Ця особливість банківського підприємства робить його настільки своєрідним, що вона потребує спеціального правового регулювання, яке відрізняється від загального законодавства про підприємства.

Види угод, які мають право здійснювати комерційні банки:

- банківські операції, які становлять безпосередній предмет діяльності;
- угоди, які мають допоміжне значення та служать для забезпечення організаційних і матеріальних передумов роботи банку;
- ряд інших небанківських угод, не заборонених законодавством.

Види банківських операцій:

- активні – спрямовані на використання ресурсів банку (надання кредитів);
- пасивні – спрямовані на залучення коштів (депозити);
- комісійні – посередницька діяльність банку (обслуговування

платежів, інкасація, зберігання цінностей).

Банківська система – складові фінансової системи країни, що підпадає під дію загальних економічних законів, які діють в суспільстві. Вона є внутрішньо організованою, взаємопов'язаною, має загальну мету та завдання.

Банківська система – це складові фінансової системи держави, що являє собою сукупність різних за організаційно-правовою формою та спеціалізацією національних банківських установ, що існують в межах єдиної фінансової системи та єдиного грошово-кредитного механізму в певний проміжок часу.

В Україні побудовано дворівневу банківську систему. Виділяють дві площини взаємовідносин між:

- по вертикалі – відносини підлеглості між центральним банком, як таким, що керує і низовими ланками – комерційними банками;
- по горизонталі – відносини рівного партнерства між банками.

Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, що створені і діють на території України відповідно до положень Закону України "Про банки і банківську діяльність".

Порядок створення, реєстрації та ліцензування банківських установ визначається нормативними актами Національного банку України: Положенням про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень; Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків; Положенням про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих банківських операцій.

2. Банківське право: предмет, метод, банківські правовідносини та банківське законодавство

Банківське право – це сукупність норм встановлених або санкціонованих державою, що регулюють відносини, які виникають в процесі банківської діяльності шляхом встановлення прав, обов'язків і відповідальності учасників цих відносин.

Об'єктивне обґрунтування і умови формування банківського права в Україні:

- створення соціально-економічних умов для банків,
- становлення дворівневої банківської системи з необхідною мірою самостійності комерційних банків, діяльність яких регулюється правом,

- розвиток грошового, фондового ринків.

Специфічні ознаки банківських правовідносин:

- наявність спеціального суб'єкта банку і кредитної організації,
- наявність спеціального об'єкта фінансових інструментів.

Суб'єкти банківських правовідносин:

- органи влади, що здійснюють функції державного регулювання банківською діяльністю і взаємодії з банківською системою,
- Національний банк України, що виступає центром банківської системи і як орган державної виконавчої влади,
- банки і похідні банківські утворення: банківські корпорації, холдінгові групи, банківські союзи,
- клієнти банків – фізичні і юридичні особи.

Обставини виникнення банківських правовідносин – юридичні факти:

- адміністративний акт (видача ліцензії),
- угода,
- завдання збитку (є суперечливим і потребує обґрунтування),
- норма закону (встановлення обов'язкових резервів).

Методи правового регулювання діяльності банків	
- імперативний	- диспозитивний

Імперативний метод обумовлений необхідністю проведення державної грошово-кредитної політики. Учасники імперативного регулювання банківської діяльності:

- Президент України (створює укази),
- Верховна Рада України (приймає закони, постанови),
- Кабінет Міністрів України (приймає постанови),
- Національний банк України (приймає спеціальні акти банківського законодавства).

Диспозитивний метод правового регулювання банківської діяльності реалізований ч.2 ст.2 Закону України “Про банки і банківську діяльність”, де визначено, що банки є економічно самостійними і повністю незалежними від виконавчих і розпорядчих органів державної влади в рішеннях, пов'язаних з оперативною діяльністю.

Банківські відносини, що регулюються нормами права, слід розглядати як комплексний правовий інститут. Адже він містить різноманітними методами правового регулювання, поєднує комплекс елементів норм права, як фінансового, так і господарського та

цивільного.

Банківське законодавство – це система всіх упорядкованих певним чином нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері банківської діяльності.

Банківські закони	
- загальні	- спеціальні

Враховуючи те, що банки є суб'єктами підприємницької діяльності, вони підпадають під діяння загальних правових принципів. В якості загальних законів слід розглядати, Конституцію, Цивільний кодекс, Господарський кодекс, Закон “Про цінні папери і фондову біржу”, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів України, міжнародні правові акти. Ці закони повинні застосовуватись до банків і банківської діяльності, якщо спеціальні банківські норми не встановлюють якихось обмежень або правил. Ці закони встановлюють:

- загальні вимоги до організаційно-правових форм підприємницької діяльності,
- загальні правила про угоди, їх форми, умови і порядок їх укладання,
- загальні норми і обставини відповідальності.

В якості спеціальних банківських законів виступає Закон “Про банки і банківську діяльність” і Закон “Про Національний банк України”, інші нормативні акти Національного банку України, акти фінансово-кредитних установ. Ці закони, з одного боку, повинні відповідати загальним вимогам правового регулювання господарського обороту і конституційним принципам і гарантіям, а з іншого – запроваджують публічно-правові правила і вимоги, які суттєво відрізняються від правил і вимог приватного правового регулювання (норми формування статутного капіталу).

Особливості банківського законодавства: міжгалузевий та комплексний характер (публічне та приватне право).

Причини вдосконалення системи банківського права в Україні:

- становлення і розвиток дворівневої банківської системи тягне за собою виникнення нового правового механізму, адаптованого до міжнародних правил банківського права,
- зростання ролі безготівкових розрахунків,
- запровадження нових платіжних засобів,
- визначення більш чітких класифікацій, розмежування і впорядкування правових норм,

- забезпечення безпеки і надійності вкладів клієнтів.

Розвиток банківської системи, ускладнення її структури, вимагає відповідного банківського законодавства, тому повинні бути прийняті нові нормативні акти, що регламентують діяльність банківської системи, це створить передумови для становлення класичної дворівневої банківської системи, яка відповідає вимогам ринкової економіки.

Тема 16. ПРАВОВЕ РЕГЛАМЕНТУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РАХУНКІВ І РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ОБОРОТУ

1. Правове регулювання грошового обігу в Україні

Держава планує та законодавчо регулює грошовий обіг. У законодавчому порядку закріплюються основні умови грошового обігу на території країни:

- найменування національної грошової одиниці;
- види грошових знаків, порядок їх випуску в обіг і вилучення з обігу;
- встановлення межі використання готівки і проведення безготівкових розрахунків;
- порядок здійснення контролю за дотриманням правил зберігання, витрачання і обігу коштів.

Конституція закріплює засади створення і функціонування грошового ринку, статус національної та іноземних валют на території України. Конституцією закріплено, що єдиним платіжним засобом в Україні, який приймається усіма юридичними та фізичними особами без будь-яких обмежень на території країни для проведення грошових розрахунків у готівковому та безготівковому вигляді є гривня.

Гроші існують у вигляді готівки (грошові знаки) або у безготівковому вигляді (записи на рахунках у банках). Грошові знаки випускають у вигляді банкнот і монет, що мають зазначену на них номінальну вартість. Вони обертаються через відповідні платіжні системи, що узаконені на території держави.

Платіжна система – це набір платіжних інструментів, банківських процедур і міжбанківських систем переказування коштів, поєднання яких, разом з інституційними та організаційними правилами та процедурами, регламентують використання цих

інструментів та механізмів, забезпечує грошовий обіг. Згідно з чинним законодавством платіжна система є платіжною організацією її членів та сукупністю відносин, що виникають між членами при переказуванні грошей. Обов'язковою функцією платіжної системи є переказування грошей для забезпечення розвитку виробництва товарів і послуг.

На платіжну систему покладається завдання здійснювати грошовий обіг між операторами. Фактично будь-яка платіжна система складається з посередників, інструментів, процедур та мереж, метою яких є переказування грошей від одного оператора економіки до іншого.

Засади функціонування платіжних систем в Україні, відносини переказу грошей регулюються Конституцією України, законами України "Про Національний банк України", "Про банки і банківську діяльність", "Про зв'язок", "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні", іншими актами законодавства України та нормативно-правовими актами НБУ, а також Уніфікованими правилами та звичаями для акредитивів, з інкасо та по договірних гарантіях міжнародної торгової палати та іншими міжнародно-правовими актами.

Правила, які визначають діяльність платіжної системи (за винятком внутрішньобанківської):

- організаційну структуру платіжної системи;
- умови членства;
- порядок вступу і виходу із системи;
- принципи виконання документів на переказ;
- принципи відкликання документів на переказ;
- порядок розв'язання спорів;
- управління ризиками в системі;
- систему страхування;
- систему захисту інформації тощо.

Види платіжних систем:	
- державні: за правовою ознакою засновника – банківські та небанківські;	- міжнародні

Державні банківські платіжні системи включають:

- системи міжбанківських розрахунків;
- системи масових платежів;

- внутрішньобанківські платіжні системи.

Функціонування грошових потоків, наявність закономірності руху грошової маси забезпечується організаційною єдністю системи учасників грошового обороту. Ця організаційна єдність проявляється в професійності суб'єктів банківської системи, які забезпечують грошовий оборот.

Важливим є визнання рівнозначного характеру готівкових і безготівкових грошей. Тому безготівкові гроші повинні легко і вільно, але з дотримання визначених правил, трансформуватись в готівкові і навпаки.

2. Правове регулювання інституту банківського рахунку

Правове регламентування банківського рахунку здійснюється на основі значної кількості нормативно-правових актів, які належать до різних галузей законодавства України.

Інститут банківського рахунку включає:

- сукупність правових норм, які регламентують зміст, мету банківського рахунку, пов'язані з ним права і обов'язки різних осіб, систему відносин, що виникають в зв'язку з банківським рахунком,
- договір банківського рахунку, що укладається відповідно норм цивільного права як угода про встановлення цивільних прав і обов'язків клієнта і банку,
- реальні правовідносини між сторонами договору банківського рахунку, а також здійснювані по рахунку операції.

Теорія банківського права розмежовує поняття банківського вкладу та банківського рахунку, хоч останній є по суті вкладом, що оформлений банківською установою у відповідний вид банківського рахунку. Критерії розмежування базується на підставах добровільності чи обов'язковості відкриття, мети та порядку функціонування, режиму використання коштів.

Регулюються банківські рахунки загальними нормативними актами держави – Конституцією України, Цивільним кодексом і спеціальними актами банківського законодавства.

На рівні норм спеціальних банківських законів слід вказати ст. 47, 51 і 55 Закону України “Про банки і банківську діяльність”.

Так, в ст.51 визначено, що для здійснення банківської діяльності банки відкривають і ведуть банківські рахунки для фізичних осіб в гривні і іноземній валюті.

Правова основа банківського рахунку:

1) Банківський рахунок слід розуміти, як один із факторів підприємницької діяльності, реалізація якого вимагає своїх нормативів і правил здійснення. В цьому розумінні банківський рахунок розглядається законодавством як один із компонентів виключної банківської діяльності, що означає неприпустимість ведення банківських рахунків іншими суб'єктами. Належність рахунку до банківської діяльності визначити публічний характер самого договору банківського рахунку, який для банку є обов'язковим.

Згідно з діючим законодавством коло осіб – потенціальних клієнтів банку – не обмежене. Одна і та ж особа звертається в банк з проханням відкрити не один, а декілька рахунків, крім того, вона має право відкривати рахунки і в інших банках.

Належність банківського рахунку до підприємницької діяльності означає стандартизацію умов банківських рахунків, які розробляються на рівні банку в межах діючих нормативних вимог. Ці правила є обов'язковими, при умові їх договірною визнання.

В цьому з розумінні банки зобов'язані відкривати рахунки фізичним і юридичним особам за визначеними правилами, з дотриманням, встановлених Національним банком України, вимог. Ці вимоги відображають режим рахунку і диференціюється в залежності від виду рахунку. Не контролюючи операції клієнтів, банк здійснює по рахункам операції.

Крім того, в відношенні банківських рахунків у комерційних банків існує публічно-правовий обов'язок повідомляти податковим органам про відкриття рахунку клієнта, а також відсилати повідомлення про відкриття (закриття) рахунку Національного банку України для включення в зведений електронний реєстр власників рахунків.

2) Банківський рахунок можна розглядати як юридичний факт, що породжує правовідносини з великою кількістю учасників з приводу зберігання і руху грошей. В цій множині виділяються публічно-правові суб'єкти в особі податкових органів держави і НБУ, і тільки потім приватно-правові суб'єкти в особі конкретного банку і клієнтів, що укладають договір. При відкритті банківського рахунку, перш за все, виникають правовідносини між комерційним банком і НБУ, і між комерційним банком і податковими органами. Потім другий ряд правовідносин – між клієнтами банку і правовими

органами.

3) **Обов'язок суб'єктів господарської діяльності зберігати грошові кошти в банку має складну правову природу.** Складність полягає в тому, що, з одного боку, цей обов'язок є публічно-правовий і його встановлення обумовлене необхідністю забезпечення єдності руху грошових потоків в державі і контролі за цим процесом. З іншого боку, цей обов'язок реалізується через приватно-правову інструкцію – договір банківського рахунку, який в цьому розумінні визначається публічно-правовим регулюванням. Банк – сторона в договорі банківського рахунку. Він виконує свої обов'язки по договору, представляє клієнта і реалізує його інтереси в відношеннях з іншими кредитними організаціями і навіть з їх клієнтами.

Види рахунків, що можуть відкривати клієнти в установ банків:

- поточні – для зберігання грошових коштів та здійснення всіх видів банківських операцій;

- вкладні фізичних осіб – для обліку, одержання готівки, зберігання коштів та здійснення розрахунків;

- поточні бюджетні – для підприємств, яким виділяють кошти з державного або місцевого бюджету для їх цільового використання;

- рахунки із спеціальними режимами – для представництв нерезидентів:

- типу "Н" – для таких, що не займаються підприємницькою діяльністю, використовуються згідно з кошторисом;	- типу "П" – через них здійснюється підприємницька діяльність.
--	--

Кореспондентські рахунки відкриваються банку Національним банком України або іншим банком для здійснення розрахунків	
- лоро – відкривають банком своїм банкам-кореспондентам, на які вносяться усі суми, що отримуються чи видаються за їх дорученням;	- ностро – рахунки даної банківської установи у банків-кореспондентів, на яких відображаються взаємні платежі.

3. Організація готівкового обігу та регулювання касових правил

Будь-яка держава намагається мінімізувати розрахунки за готівкою. Це не вигідно з економічних позицій, оскільки передбачає емісію для заміни пошкоджених банкнот та є досить дорогою за

вартістю операцією для центрального банку.

Готівковий обіг – це обіг законних платіжних засобів, які обслуговують потреби економіки країни.

Готівкові розрахунки – платежі готівкою підприємств, підприємців і фізичних осіб між собою за реалізовану продукцію і за операціями, які не пов'язані з реалізацією продукції та іншого майна.

Організація і здійснення готівкового грошового обороту реалізується великою кількістю нормативних актів. До основних із них відносяться: Конституція України, Закон України “Про банки і банківську діяльність”, “Про Національний банк України”, Закон України “Про використання електронно-касових апаратів і товарно-касових книг для розрахунків в сфері торгівлі, громадського харчування і послуг”.

Крім основних законів, готівковий грошовий оборот регулюється великою кількістю нормативних актів Національного банку України. Основні з них: Інструкції “Про організацію роботи по готівковому обігу установами банків України”, “Положення про ведення касових операцій в національній валюті в Україні”.

Основні завдання установ банків в організації готівки:

- повне і своєчасне забезпечення потреб економіки в готівці;
- забезпечення своєчасної видачі готівки підприємствам і підприємцям на оплату праці, пенсій, допомоги та на інші цілі;
- створення умов для залучення готівки до кас банків;
- сприяння скороченню використання готівки в розрахунках за товари і послуги шляхом впровадження прогресивних форм безготівкових розрахунків.

4. Правове регулювання безготівкових розрахунків

Застосування безготівкового обігу збільшує можливості проведення всебічного контролю у сфері обігу грошей та мінімізацію правопорушень.

Правові основи організації безготівкових розрахунків в економіці України визначені Законом України “Про банки і банківську діяльність”, “Про Національний банк України”, “Про підприємництво в Україні”, в Постанові Верховної Ради України “Про використанні векселів в господарському обороті”, а також в нормативних актах Національного банку України.

Основним нормативним актом Національного банку України, що визначає принципи і методи організації безготівкових

розрахунків, є “Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті”. Вимоги цієї інструкції розповсюджуються на підприємства і установи всіх форм власності, банки і їх відділення, підприємців без створення юридичної особи і на фізичні особи.

Порядок використання банківських платіжних карток регулюється “Положенням про порядок здійснення бухгалтерських операцій з банківськими платіжними картками національної системи”, “Положенням про впровадження платіжних карток міжнародних платіжних систем в розрахунках за товари, наданні послуги і при видачі готівки”, “Положенням про емісію платіжних карток і здійсненням операцій з їх використанням”.

Організація міжбанківських розрахунків регулюється Положенням НБУ “Про міжбанківські розрахунки в Україні”. Відповідно цього положення міжбанківські розрахунки – це система безготівкових розрахунків по грошовим вимогам і зобов’язанням, що виникають між банківськими установами або їх клієнтами в процесі їх діяльності.

Тема 15. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття валюти та валютних операцій

Валютний ринок належить до однієї з найважливіших складових грошового ринку держави і тому потребує проведення державного регулювання. За роки незалежності України та формування її валютного ринку було розроблено законодавчу та нормативно-правову базу, створено інституційні форми організації валютних відносин, створена національна валютна система тощо. Водночас динамізм валютних відносин, їх інтернаціоналізація потребують постійного вдосконалення чинного законодавства, приведення його у відповідність із сучасними економічними реаліями, що впливає на підтримання стабільності національної грошової одиниці України та підвищення авторитету країни на міжнародному ринку.

Чинне законодавство визначає валюту України як грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти на рахунках, у вкладах у банківських та інших кредитно-

фінансових установах на території України.

Відповідно, іноземна валюта – це іноземні грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що перебувають на рахунках або вносяться до банківських та інших кредитно-фінансових установ за межами України.

Як інструмент обігу використовуються також платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), виражені в національній чи іноземній валюті або банківських металах.

Банківські метали – це золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Валютні цінності: іноземна валюта, платіжні документи та фондові цінності в іноземній валюті, дорогоцінні метали та дорогоцінне каміння, за винятком ювелірних та побутових виробів.

Валютними операціями називають певні банківські та фінансові операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності.

Види валютних операцій:

- пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;
- пов'язані з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;
- пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

Учасники валютних операцій:

- центральний банк держави;
- валютні біржі;
- банківські установи;

- підприємства та кредитно-фінансові установи, що здійснюють зовнішньоекономічні операції;
- підприємства, міжнародні корпорації та фінансові установи, що здійснюють іноземні вкладення активів;
- фізичні особи;
- валютні брокерські фірми.

Всі вони виступають агентами валютного ринку. Валютний ринок як економічна категорія відображає певну сукупність відносин, пов'язаних зі здійсненням операцій з купівлі-продажу валютних цінностей та руху іноземних капіталів.

Відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання та валютного контролю" та Закону України "Про банки і банківську діяльність" валютні операції здійснюються банками та іншими фінансовими установами на основі ліцензії Національного банку.

Види ліцензій залежно від тривалості дії, характеру та тривалості валютних операцій:	
- індивідуальні – видаються резидентам і нерезидентам на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для здійснення такої операції;	- генеральні – видаються комерційним банкам та іншим кредитно-фінансовим установам України на здійснення валютних операцій, що не потребують індивідуальної ліцензії, на весь період дії режиму валютного регулювання.

Здійснюючи державне регулювання відносин у сфері обігу валюти, органи державної влади втілюють валютну політику. Валютна політика – це сукупність заходів, що здійснюються у сфері міжнародних економічних відносин відповідно до поточних та стратегічних цілей економічної політики країни. Завдання валютної політики:

- забезпечення стабільності економічного зростання,
- стримування зростання безробіття та інфляції,
- підтримка рівноваги платіжного балансу.

Основою валютної політики країни є вибір режиму валютних курсів, який відповідає економічному стану держав та її зовнішньоекономічним відносинам. Функції валютних курсів:

- сприяння інтернаціоналізації грошових відносин;

- сприяння об'єднанню та стабільному розвитку фінансових ринків;
- порівняння рівнів та структури цін, а також результатів виробничої діяльності в окремих країнах;
- порівняння національної та інтернаціональної вартості на національних та світових ринках;
- перерозподіл національного продукту між окремими країнами;
- інтернаціоналізації господарських зв'язків тощо.

Валютний курс є своєрідною формою ціни, яка сплачується в національній грошовій одиниці за одиницю іноземної валюти, і визначається співвідношенням між національною грошовою одиницею та відповідно іноземною валютою виходячи насамперед з їх купівельної спроможності. При встановленні валютного курсу значну роль відіграє конвертованість валюти, за якою здійснюється операція, оскільки вона впливає на купівельну спроможність валюти.

Під конвертованістю валюти розуміють її здатність обмінюватися на валюти інших країн та міжнародні платіжні засоби. Розрізняють повну та часткову конвертованість. Головний критерій такого розмежування полягає у відсутності або наявності валютних обмежень у законодавстві країн, що здійснюють емісію цих валют.

Умови та порядок конвертації (обміну) гривні на іноземну валюту встановлюються Національним банком відповідно до законодавства України про валютне регулювання. Види валют залежно від рівня їх конвертованості відповідно до Класифікатор іноземних валют НБУ:

- 1) вільно конвертовані валюти, які без обмежень обмінюються на інші валюти;
- 2) валюти з обмеженою конвертованістю;
- 3) неконвертовані валюти, які не обмінюються на інші валюти і курси яких НБУ не визначає.

Фактори, що визначають форми й методи проведення валютної політики:

- конкретні умов розвитку економіки,
- стан платіжних балансів,
- стан міжнародних відносин,
- внутрішня та зовнішня політики держави.

Форми та методи валютної політики:

- валютні обмеження – система нормативних правил, що встановлені в адміністративному або законодавчому порядку та

спрямовані на обмеження операцій з іноземною валютою та іншими валютними цінностями (зокрема, державний контроль над операціями, обмеження переказів за кордон, блокування валютної виручки),

- зміна паритетів валют (девальвацію – зменшення офіційного золотого змісту грошової одиниці країни або зниження її курсу щодо валют інших країн, яке здійснюється у законодавчому порядку та ревальвацію – збільшення золотого змісту грошової одиниці або підвищенні її курсу щодо валют інших країн, яке здійснюється державою в офіційному порядку),

- регулювання ступеня конвертованості валюти,

- режим валютного курсу,

- дисконтна та девізна політику, в тому числі валютні інтервенції – втручання центральних банків у валютні операції з метою підвищити або знизити курс валюти своєї країни або іноземної валюти.

У тих випадках, коли країна зацікавлена у підвищенні курсу своєї валюти, центральний банк вдається до масового продажу іноземної та купівлі національної валюти. Якщо ж ставиться протилежна мета – зниження курсу національної валюти, - здійснюється масова купівля іноземної та продаж національної валюти.

Аналізуючи положення теорії фінансового та господарського права, можна зробити висновок, що валютна система становить державно-правову форму організації міжнародних валютних (грошових) відносин держав.

Національна валютна система складається з таких елементів:

- 1) національна валюта;
- 2) умови обрання «мостів» валюти держави;
- 3) паритет національної валюти;
- 4) режим курсу національної валюти;
- 5) наявність або відсутність валютних обмежень у країні;
- 6) національне регулювання міжнародної валютної ліквідності країни;
- 7) регламентація використання міжнародних кредитних коштів обігу;
- 8) режим національного валютного ринку і ринку золота;
- 9) державні органи, що обслуговують та регулюють валютні відносини країни.

Національний банк забезпечує управління золотовалютними резервами держави, здійснюючи валютні інтервенції шляхом купівлі-продажу валютних цінностей на валютних ринках з метою впливу на курс національної валюти щодо іноземних валют і на загальний попит та пропозицію грошей в Україні. Економічну суть золотовалютних резервів становить фонди коштів, що створюються для забезпечення стабільності власної грошової одиниці та платоспроможності держави.

2. Організація валютного регулювання

Валютне регулювання – це сукупність законодавчих норм і економічних заходів, що реалізуються державними органами з метою формування і вдосконалення національної валютної системи країни з врахування структури принципів світової валютної системи, забезпечення валютної стабільності і ефективного формування механізму валютно-фінансових взаємовідносин з іншими країнами.

Під валютним регулюванням розуміється діяльність держави та уповноважених нею органів, спрямована на регламентацію міжнародних розрахунків та порядок здійснення операцій з валютними цінностями. Ринкове і державне валютне регулювання доповнюють одне одного: при цьому ринкове регулювання основане на конкуренції й породжує стимули розвитку; відповідно валютне регулювання спрямоване на визначення негативних наслідків ринкового регулювання валютних відносин. Здійснення валютного регулювання покладається чинним законодавством на органи державної влади, що проводять економічну та грошово-кредитну політику.

Напрямки валютного регулювання:

- формування і оновлення законодавчої і нормативної бази зовнішніх валютно-фінансових відносин,
- формування механізму щоденного валютного контролю, перед яким поставлено завдання забезпечувати дотримання учасниками зовнішньоекономічної діяльності при виконанні валютних операцій валютного законодавства,
- Національний банк України, а також уряд України, керуючись поставленими цілями макроекономічної політики, здійснюють в межах своєї компетенції поточний оперативний вплив на функціонування валютного механізму: визначають режим валютного курсу гривні по відношенню до іноземних валют,

регулюють динаміку ринкового валютного курсу, приймають міри, направлені на забезпечення достатнього рівня і найбільш ефективної структури офіційних золотовалютних резервів, проводять погашення державних зовнішніх боргових зобов'язань, здійснюють вплив на основні види зовнішньоекономічної діяльності, а також на стан платіжного балансу.

Особливості правового регулювання обігу і використання валютних цінностей на території України:

1) це регулювання є комплексною галуззю законодавства і в такій якості включає в себе публічно-правові і приватно-правові норми, норми, що регулюють діяльність громадян, банків, органів держави, здійснюючих валютний контроль;

2) постійно змінюють вказані норми і окремі правові пункти;

3) правове регулювання здійснюється різними відомствами окремо, хоча в деяких випадках застосовуються спільні правові акти.

Етапи законодавчого регулювання валютних операцій в Україні:

- етап адміністративного регулювання, на якому регулювання здійснювалось державними органами в вигляді нормативів або довгострокових валютних коефіцієнтів,
- етап аукціонного регулювання, що почався проведенням валютних аукціонів і встановленням біржового курсу валюти,
- етап продажу валютної виручки і створення валютного резерву України, який в банківському обслуговуванні клієнтів поділяється на два етапи:

- період продажу виручки в цей резерв по офіційному курсу,
- період добровільного продажу 50% виручки на валютній біржі або уповноваженим банком по комерційному курсу.

Функції Кабінету Міністрів України у сфері валютного регулювання:

- участь у складанні платіжного балансу України;
- забезпечення формування Державного валютного фонду України і розпорядження ним;
- визначення порядку використання надходжень у міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, які використовуються у торговельному обороті з іноземними державами, а також у неконвертованих іноземних валютах, які використовуються у неторговельному обороті з іноземними державами на підставі положень міжнародних договорів України.

Функції Національного банку України у сфері валютного

регулювання:

- здійснює валютну політику виходячи з принципів загальної економічної політики України;
- складає разом з Кабінетом Міністрів України платіжний баланс України;
- контролює додержання затвердженого Верховною Радою України ліміту зовнішнього державного боргу України;
- визначає у разі потреби ліміти заборгованості в іноземній валюті уповноважених банків нерезидентам;
- видає обов'язкові для виконання нормативні акти щодо здійснення операцій на валютному ринку України;
- нагромаджує, зберігає й використовує резерви валютних цінностей для здійснення державної валютної політики;
- видає ліцензії на здійснення валютних операцій та приймає рішення про їх скасування;
- встановлює способи визначення і використання валютних (обмінних) курсів іноземних валют, курсів валютних цінностей;
- встановлює за погодженням з Міністерством статистики України єдині форми обліку, звітності та документації про валютні операції, порядок контролю за їх достовірністю та своєчасним поданням;
- забезпечує публікацію банківських звітів про власні операції та операції уповноважених банків.

Правові акти, що регулюють валютні відносини, пов'язані з заборонаю, обмеженням і регламентування операцій з валютою і валютними цінностями, містять норми адміністративного, конституційного, фінансового і цивільного права, які в більшості носять імперативний характер, не допускають ніяких відступів від правил поведінки суб'єктів правовідносин, базуються на владному методі регулювання відносин і, таким чином, є нормами публічного права.

В Україні валютне регулювання базується на Конституції України та Законі України "Про Національний банк України", Декреті Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю", Митному кодексі України, Законі України "Про зовнішньоекономічну діяльність", а також нормативних актах Національного банку України, що визначають правові засади організації валютного регулювання й контролю.

Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" містить

визначення таких понять як “валюта України”, “іноземна валюта”, “валютні операції”, “монетарні метали”. Він визначає основні принципи здійснення валютних операцій і валютного регулювання, визначає повноваження державних органів і функції банків України в регулювання валютних операцій, права і обов'язки юридичних і фізичних осіб в відносин володіння, користування і розпорядження валютними цінностями, відповідальність за порушення валютного законодавства.

Основними правовими актами Національного банку України, що регулюють валютні операції, є: інструкції “Про переміщення валюти України, іноземної валюти, банківських документів і платіжних карток через митний кордон України”, “Про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон”, положення “Про валютний контроль”, “Про відкриття і функціонування кореспондентських рахунків банків-резидентів в іноземній валюті і кореспондентських рахунків банків-нерезидентів в гривні”, “Правила використання готівкової іноземної валюти”, “Правила здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України”.

В області валютних відносин можуть застосовуватись міжнародні угоди, учасниками яких є Україна. Україна приєдналась до статті 8 Статуту Міжнародного валютного фонду, так як створила керований валютний ринок і стабільну національну валюту. Гривня отримала міжнародне визнання як конвертована по поточним операціям валюта.

Свого часу Україна як незалежна держава заявила про прагнення забезпечити конвертованість національної валюти, підписавши ще в 1992 р. статті Угоди Міжнародного валютного фонду (Статут МВФ) та взявши на себе зобов'язання щодо організації власної валютної системи, передбачені статтею XIV Статуту МВФ. 24 вересня 1996 р. Україна заявила про прийняття зобов'язань за статтею VIII Статуту МВФ, що свідчило про офіційне міжнародне визнання гривні конвертованою за поточними операціями.

3. Правовий режим валютного контролю

Валютний контроль в Україні здійснюється Кабінетом Міністрів України, Національним банком України, уповноваженими банками, Державною податковою інспекцією, Державним митним комітетом, Міністерством зв'язку.

Метою валютного контролю є забезпечення дотримання валютного законодавства при здійсненні валютних операцій. Основні напрямки валютного контролю:

- визначення відповідності валютних операцій діючому законодавству і наявності необхідних для них ліцензій і дозволів,
- перевірка виконання резидентами зобов'язань в іноземній валюті перед державою,
- перевірка обґрунтованості платежів в іноземній валюті,
- перевірка повноти і об'єктивності обліку і звітності по валютним операціям, а також по операціям нерезидентів в валюті України.

Повноваження державних органів і банківської системи в сфері валютного регулювання визначені Декретом Кабінету Міністрів “Про систему валютного регулювання і валютного контролю”.

Контроль за валютними операціями резидентів і нерезидентів виконують банки, що здійснюють ці операції.

Фінансовий контроль валютних операцій проводить також Державна податкова інспекція.

Контроль за дотриманням правил поштових переказів і пересиланням валютних цінностей через митний кордон України здійснює Міністерство зв'язку України, а переміщення цінностей через митний кордон здійснює Державний митний комітет України.

Валютному контролю підлягають операції, що проводяться резидентами і нерезидентами, а також зобов'язання по декларуванню валютних цінностей і іншого майна резидентів, що знаходиться за межами України. Органи, що здійснюють валютний контроль, наділені повноваженнями вимагати і отримувати від резидентів і нерезидентів повну інформацію про їх валютні операції, а в випадках виявлення порушень – застосовувати фінансові санкції.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ ТА ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

Модуль 1 ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1. ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ

План:

1. Фінанси як економічна та юридична категорія
2. Фінансова діяльність держави як предмет фінансового права
3. Фінансова система України та її складові
4. Система і правове положення органів влади, що здійснюють фінансову діяльність держави

Дайте відповідь на запитання:

1. В чому полягає сутність фінансів як історичної та економічної категорії?
2. В чому відмінність між фінансами, приватними фінансами та державними фінансами?
3. Що розуміють під централізованими та децентралізованими фінансами?
4. Як трансформуються фінанси в якості предмету фінансового права?
5. Що таке фінансова діяльність? Назвіть її об'єкт та визначте коло суб'єктів?
6. В чому полягають відмінності фінансової діяльності економічного та юридичного характеру?
7. Яка юридична норма застосовується стосовно організації фінансової діяльності держави? В чому її зміст?
8. Охарактеризуйте принципи фінансової діяльності. Поясніть, як ви розумієте окремі з них.
9. Дайте визначення методів фінансової діяльності. Які групи методів фінансової діяльності існують? Охарактеризуйте їх.
10. Що таке фінансова ланка та фінансова система?
11. В чому відмінність визначення фінансової системи в організаційному та матеріальному вираженні?
12. Які фонди та правові інститути виділяють у фінансовій системі України?
13. Обґрунтуйте необхідність та сферу регулюючої дії органів

управління фінансовою діяльністю.

14. Які повноваження в сфері фінансового управління має Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України? Що спільного в цих суб'єктів фінансового управління?

15. Які повноваження в сфері фінансового управління має Міністерство фінансів України, Державне казначейство України, Державна податкова служба України, Державна контрольно-ревізійна служба України, Національний банк України, Державна комісія з регулювання ринку фінансових послуг? Що спільного в цих суб'єктів фінансового управління?

16. Які повноваження в сфері фінансового управління мають місцеві органи влади?

Виконайте завдання:

1. Користуючись Конституцією України, визначте права органів державної влади у галузі фінансової діяльності.

2. Зобразіть схематично систему органів, які здійснюють управління державними фінансами в Україні.

**Тема 2. ПРЕДМЕТ, МЕТОД, ДЖЕРЕЛА ТА СИСТЕМА
ФІНАНСОВОГО ПРАВА**

План:

1. Поняття фінансового права та методи фінансово-правового регулювання
2. Фінансове право в системі права України
3. Система і джерела фінансового права
4. Фінансове право і наука фінансового права
5. Фінансово-правові норми: зміст, особливості та види
6. Фінансово-правові відносини: зміст, особливості, види та суб'єкти

Дайте відповідь на запитання:

1. Що таке фінансове право?
2. Що є предметом фінансового права? Яка специфіка та ознаки предмету фінансового права?
3. Що таке метод правового регулювання? Який основний метод правового регулювання фінансового права? В чому його особливості?
4. З якими галузями тісно пов'язане фінансове право? Поясніть свою думку щодо кожного такого зв'язку.

5. Що таке система фінансового права і які основні складові вона має?
6. Що таке джерело фінансового права в формальному та змістовному розумінні?
7. Що таке фінансове законодавство?
8. Дайте визначення фінансово-правового акту.
9. Як класифікуються фінансово-правові акти за юридичними властивостями та органами створення?
10. Що таке систематизація законодавства та яка її мета? В чому сутність основних методів систематизації законодавства?
11. Що таке наука фінансового права? В чому її відмінність від фінансового права? Що спільного в них?
12. Що є предметом науки фінансового права та які, виходячи з цього, особливості вона має?
13. Які методи дослідження використовує наука фінансового права?
14. Які основні функції науки фінансового права? В чому полягає її призначення?
15. Що таке фінансово-правова норма? Які вона має загальні риси як правова норма? Які вона має особливості?
16. Які компоненти має норма фінансового права? В чому вони полягають?
17. Як класифікуються фінансово-правові норми за різними критеріями?
18. Що таке фінансові правовідносини? Які є їх ознаки як різновиду правовідносин? Які вони мають особливі риси та який характер, виходячи з цих особливостей?
19. Що є матеріальним та юридичним змістом фінансових правовідносин?
20. Які компоненти структури мають фінансові правовідносини?
21. Що таке суб'єкти фінансових правовідносин та які їх основні групи виділяють?
22. Що таке правосуб'єктність і які складові вона включає?
23. Що є об'єктом фінансових правовідносин?
24. Що становить зміст фінансових правовідносин? В чому різниця та які основні типи зв'язку між суб'єктивними правами та обов'язками?
25. На які складові класифікують фінансові правовідносини за різними ознаками?

26. Що таке юридичний факт, яке його значення та основні складові?

Виконайте завдання:

1. Користуючись нормативно-правовими актами визначте предмет та особливості окремих галузей права: конституційного, адміністративного, цивільного, господарського, кримінального.

2. Схематично покажіть ієрархію фінансового законодавства.

3. Наведіть по 2 приклади нормативно-правових актів, на підставі яких виникають, змінюються чи припиняються фінансово-правові відносини.

4. Підберіть по 2 приклади джерел фінансового права таких форм: закон, кодекс, указ, постанова, наказ, інструкція. Зазначте, які державні органи мають право видавати акти у цих формах.

5. У наведених нижче правових нормах визначте їх гіпотезу, диспозицію та санкцію:

- "У разі виявлення бюджетного правопорушення Міністерство фінансів України, Державне казначейство України, органи Державної контрольно-ревізійної служби України, місцеві фінансові органи, голови виконавчих органів міст районного значення, селищних та сільських рад і головні розпорядники бюджетних коштів у межах своєї компетенції можуть щодо тих розпорядників бюджетних коштів та одержувачів, яким вони довели відповідні бюджетні асигнування, - зупинити операції з бюджетними коштами";

- У разі порушення банками вимог банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку Національний банк застосовує до банків захід впливу попереднього реагування у вигляді письмового попередження".

6. Визначте суб'єкти та об'єкти таких фінансових правовідносин:

- сплата податку;
- отримання банківського кредиту юридичною особою;
- отримання бюджетних асигнувань розпорядником бюджетних коштів;

- сплата страхових внесків юридичною особою до Фонду соціального страхування.

Тема 3. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

План:

1. Суть і призначення фінансового контролю
2. Форми і методи фінансового контролю
3. Організація та органи фінансового контролю

Дайте відповідь на запитання:

1. Що таке фінансовий контроль? Що є його об'єктом та предметом?
2. Які завдання виконує фінансовий контроль?
3. В чому полягає фінансова дисципліна?
4. Що таке фінансове правопорушення?
5. Назвіть принципи фінансового контролю.
6. Що таке форма фінансового контролю? На які форми фінансовий контроль поділяється в залежності від часу дії, від характеру взаємовідносин і суб'єкта контролю, від форми проведення, від цільової спрямованості, від місця здійснення?
7. Що таке метод фінансового контролю? Назвіть та охарактеризуйте їх.
8. В чому особливості ревізій та які їх основні види використовуються як методи фінансового контролю?
9. Що таке органи фінансового контролю?
10. Які види фінансового контролю існують в залежності від суб'єктів?
11. Які повноваження по фінансовому контролю має Верховна Рада України, Рахункова палата України, Президент України, Міністерство фінансів України, Державна контрольно-ревізійна служба України, Державне казначейство України, Державна податкова служба України?
12. Що таке аудит і які його види існують?

Виконайте завдання:

1. У яких видах фінансового контролю (попередній, поточний та наступний) застосовуються такі методи і способи фінансового контролю та чому:
 - аналіз проведеного аудиту;
 - ревізія;
 - аналіз фінансово-господарської діяльності;

- інвентаризація;
- контроль за складанням кошторису;
- обстеження;
- контроль за виконанням кошторису.

2. Визначте, до компетенції яких органів фінансового контролю належить перевірка таких суб'єктів:

- недержавний страховий фонд;
- Адміністрація Президента України;
- акціонерне товариство "Горизонт";
- Міністерство фінансів України;
- Національний банк України.

Підсумкові тести по модулю 1

Вкажіть правильну відповідь:

1. Фінанси – це:

- 1) усі види доходів держави і підприємств;
- 2) еквівалент коштів;
- 3) економічні відносини, що складаються при утворенні, розподілі і використанні грошових коштів;
- 4) формування і використання засобів державного бюджету.

2. До централізованих фондів грошових коштів належать:

- 1) фонди некомерційних організацій;
- 2) фонди комерційних підприємств; амортизаційний фонд;
- 3) Пенсійний фонд; місцеві бюджети; Державний бюджет України;

3. До децентралізованих фондів грошових коштів належать:

- 1) форми міністерств;
- 2) фонд економічного стимулювання; амортизаційний фонд; фонд оплати праці;
- 3) фонд соціального страхування на випадок безробіття; фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві.

4. До методів здійснення фінансової діяльності відносять:

- 1) комерційного розрахунку, кошторисного фінансування;
- 2) мобілізації, розподілу та використання фондів коштів;
- 3) фінансування і кредитування.

5. Фінансова система – це:

- 1) сукупність методів організації фінансових відносин;
- 2) сукупність сфер фінансових відносин;
- 3) сукупність заходів держави з метою мобілізації фінансових ресурсів;

4) сукупність економічних відносин з приводу залучення фінансових ресурсів.

6. До сфери загальнодержавних фінансів відносять такі ланки:

- 1) зведений бюджет України;
- 2) фінанси громадських організацій; добродійні фонди;
- 3) державний кредит; державні цільові фонди; Державний бюджет України;
- 4) фінанси домогосподарств.

7. Назвіть ланки державних фінансів України:

- 1) фінанси підприємств різних форм власності, державний бюджет, фінансовий ринок;
- 2) державний бюджет, страхування, фінанси державних підприємств;
- 3) державний бюджет, державний кредит, місцеві фінанси;
- 4) державні централізовані фонди цільового призначення, фінансовий ринок, страхування.

8. Фінансове право – це:

- 1) галузь права, яка містить юридичні норми, що регулюють відносини, які виникають при здійсненні державного управління;
- 2) галузь права, яка містить юридичні норми, що регулюють відносини, які виникають у процесі створення, розподілу й використання фондів коштів держави та органів місцевого самоврядування, необхідних для реалізації їх завдань та функцій;
- 3) галузь права, яка містить юридичні норми, що регулюють відносини, які виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання.

9. Фінансове право пов'язане з такими іншими галузями права:

- 1) конституційним;
- 2) адміністративним;
- 3) цивільним і господарським;
- 4) кримінальним, трудовим, пенсійним;
- 5) усіма переліченими галузями права.

10. Фінансове право, як навчальна дисципліна, вивчає:

- 1) фінанси та фінансові відносини;
- 2) майнові та вартісні відносини;
- 3) правові норми, які регулюють фінансову діяльність держави та інших суб'єктів фінансової системи.

11. Фінансове законодавство включає:

- 1) Конституцію України, загальні закони, спеціальні закони, укази Президента та органів виконавчої влади, акти органів місцевого

самоврядування та місцевої влади, акти фінансово-кредитних установ, які містять фінансові норми;

2) загальні закони, спеціальні закони, акти органів місцевого самоврядування та місцевої влади, акти фінансово-кредитних установ, які містять фінансові норми;

3) Конституцію України, загальні закони, спеціальні закони, укази Президента та органів виконавчої влади, які містять фінансові норми;

12. Наука фінансового права вивчає:

1) фінанси та фінансові відносини;

2) грошові відносини та грошову систему;

3) фінансове право.

13. Фінансово-правові норми мають:

1) імперативний характер;

2) диспозитивний характер;

3) деструктивний характер.

14. Фінансово-правові норми залежно від способу впливу на учасників фінансових відносин поділяють на такі види:

1) уповноважуючі та дозволяючі;

2) зобов'язуючі, забороняючі та уповноважуючі;

3) наказуючі, заперечуючі, зобов'язуючі.

15. За змістом фінансово-правові норми можуть бути:

1) грошові та матеріальні;

2) вартісні та майнові;

3) матеріальні та процесуальні.

16. Структура фінансово-правової норми містить:

1) гіпотезу, диспозицію та санкцію;

2) теорію, гіпотезу та доказ;

3) диспозицію, санкцію та заохочення.

17. Об'єктом фінансових правовідносин є:

1) майно та грошові кошти суб'єктів фінансових відносин;

2) власність суб'єктів фінансових відносин;

3) фонди коштів, які формуються, розподіляються та використовуються учасниками фінансових відносин.

18. Суб'єктами фінансових правовідносин є:

1) лише держава та її органи влади;

2) фізичні, юридичні особи та держава, в особі її органів;

3) підприємства, організації, громадяни, бюджетні установи.

19. Юридичні факти поділяються на:

1) події та дії;

- 2) вчинки та наслідки;
- 3) дії, вчинки та стани;
- 4) дії, ситуації та вчинки.

20. Вкажіть найповніше і найточніше визначення фінансових правовідносин:

- 1) врегульовані юридичними нормами економічні відносини між учасниками мобілізації, розподілу й витрачання фондів грошових коштів;
- 2) суспільні відносини між учасниками фінансових відносин, які врегульовані фінансово-правовими нормами;
- 3) врегульовані фінансово-правовими нормами суспільні відносини, учасники яких виступають як носії юридичних прав та обов'язків у сфері мобілізації, розподілу й витрачання централізованих і децентралізованих фондів коштів.

21. Здатність бути носієм прав та обов'язків – це:

- 1) дієздатність;
- 2) правоздатність;
- 3) правосуб'єктність.

22. Здатність самостійно реалізовувати права та обов'язки – це:

- 1) дієздатність;
- 2) правоздатність;
- 3) правосуб'єктність.

23. Верховна Рада України у сфері управління фінансами має такі повноваження:

- 1) приймає закони з фінансових питань; затверджує Державний бюджет України; визначає засади внутрішньої і зовнішньої фінансової політики;
- 2) складає проект Державного бюджету України;
- 3) складає проекти місцевих бюджетів; затверджує місцеві бюджети.

24. Повноваження Президента України в сфері управління фінансами:

- 1) має право встановлювати місцеві податки;
- 2) підписує закони, прийняті Верховною Радою України; має право вето щодо прийнятих Верховною Радою законів;
- 3) розробляє пропозиції щодо вдосконалення податкової політики;
- 4) складає проект Державного бюджету України.

25. Функції Кабінету Міністрів у сфері фінансів:

- 1) організація розробки проекту Державного бюджету України;
- 2) забезпечення виконання Державного бюджету України;

- 3) забезпечення проведення економічної політики держави;
- 4) усі названі.

26. Функції Рахункової палати Верховної Ради України:

- 1) складання проекту Державного бюджету України;
- 2) контроль за діяльністю міністерств та відомств; контроль за виконанням дохідної та видаткової частин Державного бюджету;
- 3) фінансування видатків Державного бюджету України.

27. Міністерство фінансів України виконує наступні функції:

- 1) складає проект Державного бюджету України; здійснює управління державним зовнішнім і внутрішнім боргом; вивчає валютно-фінансові проблеми в галузі міжнародного співробітництва;
- 2) затверджує Державний бюджет України;
- 3) здійснює контроль за випуском і обігом цінних паперів.

28. Основними завданнями Державного казначейства України є:

- 1) складання і затвердження Державного бюджету України;
- 2) організація виконання Державного бюджету і здійснення контролю за ним;
- 3) контроль за правильністю обчислення податків та своєчасністю перерахувань;
- 4) фінансовий контроль суб'єктів підприємницької діяльності різних форм власності.

29. Основними завданнями Державної контрольно-ревізійної служби є:

- 1) управління державним боргом;
- 2) складання звіту про виконання Державного бюджету;
- 3) контроль за витрачанням коштів бюджетними установами; контроль за витрачанням коштів і матеріальних цінностей в установах, організаціях і підприємствах, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів.

30. Який орган здійснює роз'яснення законодавства з питань оподаткування серед платників податків:

- 1) податкова міліція;
- 2) Державна податкова адміністрації України;
- 3) Міністерство фінансів України;
- 4) Рахункова палата України.

31. Який орган здійснює управління державним внутрішнім та зовнішнім боргом відповідно до чинного законодавства:

- 1) Головне контрольно-ревізійне управління України;
- 2) Державне казначейство України;

- 3) Міністерство фінансів України;
- 4) Рахункова палата України.

32. Який орган організовує виконання Державного бюджету України і здійснює контроль за цим:

- 1) Головне контрольно-ревізійне управління України;
- 2) Державне казначейство України;
- 3) Міністерство фінансів України;
- 4) Рахункова палата України.

33. Основним завданням якого органу є розроблення та проведення єдиної державної фінансової, бюджетної, податкової політики:

- 1) Головне контрольно-ревізійне управління України;
- 2) податкова міліція;
- 3) Державна податкова адміністрація України;
- 4) Міністерство фінансів України.

34. Який орган забезпечує безпеку працівників органів державної податкової служби та їх захист від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням посадових обов'язків:

- 1) Головне контрольно-ревізійне управління України;
- 2) податкова міліція;
- 3) Державна податкова адміністрація України;
- 4) Міністерство фінансів України.

35. Який орган здійснює фінансування видатків державного бюджету:

- 1) Державне казначейство України;
- 2) Міністерство фінансів України;
- 3) Рахункова палата України;
- 4) Державна пробірна служба.

36. Основним завданням якого органу є розроблення стратегії щодо внутрішніх та зовнішніх запозичень держави і погашення та обслуговування державного боргу:

- 1) Головне контрольно-ревізійне управління України;
- 2) Державне казначейство України;
- 3) Міністерство фінансів України;
- 4) Рахункова палата України.

37. Завданням якого органу є аналіз встановлених відхилень від показників Державного бюджету України та підготування пропозицій щодо їх усунення, а також про вдосконалення бюджетного процесу в цілому:

- 1) Головне контрольно-ревізійне управління України;
- 2) Державне казначейство України;
- 3) Міністерство фінансів України;
- 4) Рахункова палата України.

38. Основним завданням якого органу є здійснення разом з іншими органами виконавчої влади аналізу сучасної економічної та фінансової ситуації в Україні, а також перспектив її розвитку:

- 1) Головне контрольно-ревізійне управління України;
- 2) Державна податкова служба;
- 3) Державне казначейство України;
- 4) Міністерство фінансів України.

39. Який орган збирає, аналізує, узагальнює інформацію щодо порушень податкового законодавства:

- 1) Головне контрольно-ревізійне управління України;
- 2) податкова міліція;
- 3) Державна податкова адміністрація України;
- 4) Рахункова палата.

40. Який орган веде облік касового виконання державного бюджету, складає звітність про стан виконання державного та зведеного бюджетів:

- 1) Державне казначейство України;
- 2) Міністерство фінансів України;
- 3) Рахункова палата;
- 4) Державна пробірна служба.

41. До принципів фінансового контролю належать:

- 1) гласність; превентивність; об'єктивність; незалежність;
- 2) превентивність; демократичний централізм; незалежність;
- 3) об'єктивність; демократичний централізм; єдність.

42. Залежно від суб'єктів, які здійснюють фінансовий контроль, існують такі його види:

- 1) державний; громадський; аудит;
- 2) поточний; наступний;
- 3) аудит; наступний; громадський.

43. Який орган здійснює контроль за утворенням і погашенням внутрішнього та зовнішнього боргу України, визначення ефективності та доцільності видатків державних коштів, валютних і кредитно-валютних ресурсів:

- 1) Головне контрольно-ревізійне управління України;
- 2) Державне казначейство України;

- 3) Міністерство фінансів України;
- 4) Рахункова палата України.

44. Головним завданням якого органу є здійснення державного контролю за витрачанням коштів і матеріальних цінностей, їх збереженням, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і звітності в міністерствах, відомствах, державних комітетах, державних фондах, бюджетних установах, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів:

- 1) Головне контрольно-ревізійне управління України;
- 2) Державна податкова адміністрація України;
- 3) Державне казначейство України;
- 4) Рахункова палата України.

45. Який орган здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджету та державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів), а також неподаткових доходів:

- 1) податкова міліція;
- 2) Державна податкова адміністрація України;
- 3) Міністерство фінансів України;
- 4) Рахункова палата України.

46. Завданням якого органу є контроль за дотриманням законності щодо надання Україною позик і економічної допомоги іншим державам, міжнародним організаціям, передбачених у Державному бюджету України:

- 1) Головне контрольно-ревізійне управління України;
- 2) Державне казначейство України;
- 3) Міністерство фінансів України;
- 4) Рахункова палата України.

Модуль 2

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Розділ 1. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДЕРЖАВНИХ І МІСЦЕВИХ ФОНДІВ КОШТІВ

Тема 4. БЮДЖЕТНЕ ПРАВО І БЮДЖЕТНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ

План:

1. Поняття і роль бюджету

2. Бюджетне право та бюджетні правовідносини
3. Бюджетний устрій та бюджетна система України
4. Бюджетна класифікація

Дайте відповідь на запитання:

1. Розкрийте етимологію терміну "бюджет" та його історичне походження.
2. Що таке бюджет за матеріальним змістом, за економічним змістом та за формою прояву?
3. Що є джерелом формування бюджету та якими чинниками визначаються права держави в його розподілі?
4. В чому полягає юридичне значення бюджету? Обґрунтуйте свою думку.
5. Який зміст та структур бюджетних актів?
6. В чому полягає політичне значення бюджету? Обґрунтуйте свою думку.
7. В чому полягає взаємозв'язок бюджету та економіки країни?
8. Що таке бюджетне право України і що є його предметом?
9. Які специфічні риси має бюджетне право?
10. Що є бюджетними правовідносинами і хто є їх суб'єктом?
11. Поясніть взаємозв'язок бюджетних правовідносин і бюджетно-правових норм.
12. Яке призначення бюджетно-правових норм?
13. Як класифікуються бюджетно-правові норми за змістом та за часом дії?
14. Що відносять до джерел бюджетного права?
15. Як поділяють бюджетні документи?
16. Що таке бюджетний устрій та якими факторами він визначається?
17. Що таке бюджетна система та який її склад в Україні? Які бюджети існують в бюджетній системі України?
18. Назвіть принципи бюджетного устрою в Україні та розкрийте їх зміст.
19. Що таке бюджетна класифікація та яке її призначення?
20. Які основні складові містить бюджетна класифікація? Розкрийте зміст цих складових.
21. Що таке доходи бюджету та як вони класифікуються?
22. Що таке видатки бюджету та як вони класифікуються?
23. Що таке класифікація фінансування бюджету класифікація

боргу та які складові в цих виділяють?

24. В чому особливість спеціального та резервного фондів бюджету?

25. Що таке дефіцит бюджету, які є причини його виникнення? Що таке профіцит бюджету, коли його передбачають?

Виконайте завдання:

1. Складіть класифікацію нормативно-правових актів, які регулюють бюджетні правовідносини.

2. Наведіть приклади матеріальних і процесуальних норм, постійних і тимчасових бюджетно-правових актів.

3. Посилаючись на бюджетне законодавство, визначте коло суб'єктів бюджетних правовідносин і наведіть приклади.

4. Зобразіть схематично бюджетну систему України. Представте в цій схемі склад всіх зведених бюджетів України.

5. Встановіть різницю між бюджетним устроєм та бюджетною системою України.

Тема 5. БЮДЖЕТНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕРЖАВИ

План:

1. Поняття бюджетних повноважень
2. Розпорядники бюджетних коштів і бюджетні призначення.
3. Правові засади організації міжбюджетних відносин.

Дайте відповідь на запитання:

1. Що таке бюджетні повноваження? Як їх поділяють?

2. Які рівні та групи бюджетних прав виділяють?

3. Хто є основними учасниками бюджетного процесу? Які бюджетні повноваження мають Президент України, Верховна Рада України, місцеві ради народних депутатів, Комітет Верховної Ради України по питанням бюджету, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Національний банк України.

4. Хто такі розпорядники бюджетних коштів? Як вони поділяються за обсягом надаваних прав?

5. Хто можуть бути головними розпорядниками бюджетних коштів? Які їх функції?

6. Що таке бюджетний запит, бюджетне призначення, бюджетне асигнування?

7. Які функції розпорядника бюджетних коштів?

8. Що таке міжбюджетні відносини?
9. Які існують основні моделі бюджетних систем за рівнем міжбюджетних відносин?
10. Що таке бюджетне регулювання?
11. Що таке міжбюджетні трансферти та на які види вони поділяються?
12. Які параметри враховує формула розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів?
13. Що таке кошик доходів бюджетів місцевого самоврядування, індекс відносної податкоспроможності, фінансовий норматив бюджетної забезпеченості?

Виконайте завдання:

1. Посилаючись на бюджетне законодавство, визначте зміст бюджетних повноважень Президента України, Верховної Ради України, місцевих рад народних депутатів, Комітету Верховної Ради України по питанням бюджету, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Національного банку України.

Тема 6. БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

План:

1. Поняття, зміст та стадії бюджетного процесу
2. Порядок складання проекту бюджету, його розгляду і прийняття
3. Виконання Державного бюджету України та бюджетів місцевого самоврядування
4. Облік та звітність про виконання Державного бюджету України

Дайте відповідь на запитання:

1. Що таке бюджетний процес? Які основні складові та періоди в ньому виділяють?
2. Які завдання стоять перед бюджетним процесом?
3. Що розуміють під стадіями бюджетного процесу? Назвіть ці стадії.
4. Назвіть принципи бюджетного процесу та розкрийте їх зміст.
5. Що таке бюджетний цикл та яка його тривалість в різних країнах?
6. Які завдання та принципи бюджетного планування?
7. Що включає зміст бюджетного планування?

8. Розкрийте зміст, тривалість основних етапів та повноваження учасників бюджетного планування.

9. Що таке бюджетна резолюція? Які матеріали містяться в пакеті, що додаються до неї?

10. Які показники визначаються Законом про Державний бюджет?

11. Які матеріали додаються до проекту Закону про Державний бюджет при поданні його до Верховної Ради України?

12. В чому полягає особливість першого, другого та третього читання проекту Закону про Державний бюджет? Які їх нормативні строки?

13. Які обмеження діють в разі неприйняття Закону про Державний бюджет вчасно?

14. В чому полягає зміст бюджетного планування на місцевих рівнях? Які нормативні строки цього процесу? Які показники визначає рішення про місцевий бюджет?

15. Як здійснюється виконання бюджету? В чому сутність казначейської системи виконання бюджету?

16. Хто має повноваження щодо обліку та звітності про виконання бюджету?

17. Яка існує звітність про виконання бюджету? Хто її складає, в які строки подає та що вона включає?

Виконайте завдання:

1. Визначте основні часові характеристики кожної стадії бюджетного процесу.

2. За підсумками виконання Державного бюджету України за результатами трьох кварталів фактичне перевищення показників доходів, врахованих у розписі державного бюджету України на відповідний період, склало більш ніж 15%.

Комітет Верховної Ради України з питань бюджету подав відповідний проект Закону про внесення змін до Закону про Державний бюджет України.

Оцініть правомірність ситуації. Вкажіть, які дії повинен здійснити комітет Верховної Ради України з питань бюджету в ситуації, що склалася.

3. Після прийняття проекту Закону про Державний бюджет України у першому читанні Кабінет Міністрів України підготував і подав 20 листопада року. Що передує плановому. Проект Закону про

Державний бюджет України, доопрацьований відповідно до бюджетних висновків Верховної Ради України.

Оцініть правомірність ситуації.

4. Для того, щоб дотриматися строків прийняття проекту Закону про Державний бюджет України у другому читанні, Верховна Рада України на прохання голови комітету Верховної Ради України з питань бюджету погодилася відкласти прийняття рішення про загальний обсяг дефіциту (профіциту) Державного бюджету України на наступний бюджетний період під час розгляду проекту Закону про Державний бюджету України у третьому читанні.

Дайте правову оцінку цій ситуації.

Підсумкові тести по модулю 2

Вкажіть правильну відповідь:

1. Бюджетні відносини – це:

- 1) розподільчі відносини;
- 2) стимулюючі відносини;
- 3) грошові відносини;
- 4) відносини, пов'язані з формуванням і використанням централізованого фонду грошових коштів держави;
- 5) госпрозрахункові відносини.

2. З законодавчої точки зору бюджет – це:

- 1) сумарний обсяг доходів та видатків органу влади;
- 2) план фінансування втілення міжнародної, оборонної, соціальної та економічної політики держави;
- 3) законодавчо закріплений фінансовий план державного або територіального рівня;
- 4) всі відповіді правильні.

3. Як фінансовий план, бюджет:

- 1) може включати загальний і спеціальний фонди;
- 2) включає доходну та видаткову частини;
- 3) будується за балансовим принципом;
- 4) усі відповіді правильні.

4. Бюджетні правовідносини в Україні регулюють:

- 1) Закон України "Про бюджетну систему" та Закон України "Про Державний бюджет";
- 2) Конституція України, Бюджетний кодекс, Закон "Про Державний бюджет";
- 3) закони, які регулюють бюджетні правовідносини, нормативно-

правові акти уряду та центральних органів виконавчої влади, рішення органів влади Автономної республіки Крим, місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування, прийняті на підставі Бюджетного кодексу, Закону "Про Державний бюджет" та інших законів, що регулюють бюджетні правовідносини;

- 4) відповіді 1, 2 і 3;
- 5) відповіді 1 і 2;
- 6) відповіді 2 і 3.

5. За якими ознаками класифікуються видатки бюджету:

- 1) роль у відтворенні виробництва, суспільне призначення, цільове призначення;
- 2) галузі економіки і соціальної сфери, рівні бюджетної системи, форми бюджетного фінансування;
- 3) суспільне і цільове призначення, роль у відтворенні виробництва, галузі економіки і соціальної сфери, рівні бюджетної системи, форми бюджетного фінансування;
- 4) роль у процесі відтворення, суспільно-цільове призначення, галузі національної економіки, рівні бюджетної системи, форми бюджетного фінансування.

6. Доходи бюджету діляться згідно бюджетної класифікації:

- 1) за функціями, з виконанням яких вони пов'язані;
- 2) за економічною характеристикою;
- 3) за відомчою ознакою;
- 4) за бюджетними програмами;
- 5) на податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та трансферти.

7. Кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого, це:

- 1) міжбюджетний трансферт;
- 2) фінансовий норматив бюджетної забезпеченості;
- 3) субвенція;
- 4) дотація вирівнювання;
- 5) кошик доходів бюджету.

8. Особливість бюджетних прав (порівняно з іншими галузями права) полягає в тому, що:

- 1) бюджетні права за своїми юридичними властивостями наближаються до обов'язків;
- 2) бюджетні права за своїми юридичними властивостями наближаються до повноважень.

9. За складання проекту Закону про Державний бюджет України відповідає:

- 1) Президент України;
- 2) Прем'єр-міністр України;
- 3) Голова Верховної Ради України;
- 4) міністр фінансів України.

10. Інструкції головним розпорядникам бюджетних коштів з підготовки бюджетних запитів розробляє:

- 1) Комітет Верховної Ради України з питань бюджету;
- 2) Кабінет Міністрів України;
- 3) Національний банк України;
- 4) Міністерство фінансів України.

11. Проект Основних засад грошово-кредитної політики на наступний рік подає:

- 1) міністр фінансів України;
- 2) Кабінет Міністрів України;
- 3) Національний банк України;
- 4) Державне казначейство України.

12. Основні напрямки бюджетної політики України та постанову щодо схвалення проекту Закону "Про Державний бюджет" на наступний бюджетний період приймає:

- 1) Верховна Рада України;
- 2) Кабінет Міністрів України;
- 3) Президент України;
- 4) Міністерство фінансів України;
- 5) Державне казначейство України;
- 6) усі разом.

13. Проект Закону про Державний бюджет України розробляє:

- 1) Верховна Рада України;
- 2) Міністерство фінансів України;
- 3) Кабінет Міністрів України;
- 4) Комітет Верховної Ради України з питань бюджету.

14. Проект Закону України про Державний бюджет України Кабінетові Міністрів України подає до розгляду:

- 1) Міністерство фінансів України;
- 2) Державне казначейство України;
- 3) Комітет Верховної Ради України з питань бюджету.

15. Бюджетний процес – це:

- 1) регламентована законодавством діяльність державних органів

щодо складання, розгляду, затвердження, виконання бюджету і затвердження звіту про його виконання;

2) розгляд і затвердження державного бюджету Верховною Радою України;

3) складання і затвердження державного бюджету Кабінетом Міністрів України;

4) складання і затвердження бюджетів місцевими органами представницької і виконавчої влади.

16. Бюджетний процес включає наступні стадії:

1) складання, розгляд проекту бюджету;

2) складання, виконання бюджету;

3) розгляд, прийняття, виконання бюджету;

4) повна відповідь відсутня.

17. Проект Основних напрямків бюджетної політики на наступний бюджетний період подається до Верховної Ради України не пізніше ніж за ___ днів до початку парламентських слухань з питань бюджетної політики:

1) за 5 днів;

2) за 3 дні;

3) за 1 день.

18. Парламентські слухання з питань бюджетної політики на наступний бюджетний період відбуваються не пізніше:

1) 1 квітня;

2) 20 квітня;

3) 1 червня;

4) 30 червня.

19. З доповіддю про Основні напрями бюджетної політики на наступний бюджетний період виступає:

1) Голова Верховної Ради України;

2) Голова комітету Верховної Ради України з питань бюджету;

3) Прем'єр-міністр України або за його дорученням міністр фінансів України;

4) голова Національного банку України.

20. Проект Закону про Державний бюджет України подається до Верховної Ради України не пізніше:

1) 1 червня;

2) 15 вересня;

3) 30 вересня;

4) 1 жовтня.

21. Про відповідність проекту Закону про Державний бюджет України Основним напрямом бюджетної політики на наступний бюджетний період та пропозиціям Верховної Ради України на пленарному засіданні Верховної Ради України доповідає:

- 1) Прем'єр-міністр України;
- 2) голова Національного банку України;
- 3) Голова комітету Верховної Ради України з питань бюджету;
- 4) голова Рахункової палати Верховної Ради України.

22. Прийняття пропозицій комітетом Верховної Ради України з питань бюджету припиняється після:

- 1) 1 (6) жовтня;
- 2) 10 (15) жовтня;
- 3) 15 (20) жовтня.

23. У разі відхилення проекту Закону про Державний бюджет України Кабінет Міністрів України зобов'язаний подати проект на повторне представлення з обґрунтування змін у такий термін:

- 1) 1 тиждень;
- 2) 2 тижні;
- 3) 5 днів.

24. Висновки та пропозиції до проекту Закону про Державний бюджет України готує:

- 1) Верховна Рада України;
- 2) Кабінет Міністрів України;
- 3) Міністерство фінансів України;
- 4) Комітет Верховної Ради України з питань бюджету.

25. Прийняття проекту Закону "Про Державний бюджет" у 1-му читанні:

- 1) полягає у прийнятті рішення щодо висновків та пропозицій до проекту Закону "Про Державний бюджет";
- 2) передбачає встановлення обсягу дефіциту (профіциту), доходів і видатків, обсягу міжбюджетних трансфертів;
- 3) полягає у голосуванні щодо окремих статей проекту Закону "Про Державний бюджет" та по проекту в цілому.

26. Друге читання проекту Закону про Державний бюджет України завершується не пізніше:

- 1) 30 жовтня;
- 2) 1 листопада;
- 3) 10 листопада;
- 4) 20 листопада.

27. Прийняття проекту Закону "Про Державний бюджет" у 2-му читанні:

- 1) полягає у прийнятті рішення щодо висновків та пропозицій до проекту Закону "Про Державний бюджет";
- 2) передбачає встановлення обсягу дефіциту (профіциту), доходів і видатків, обсягу міжбюджетних трансфертів;
- 3) полягає у голосуванні щодо окремих статей проекту Закону "Про Державний бюджет" та по проекту в цілому.

28. Доопрацьований проект Закону про Державний бюджет України вноситься на розгляд Верховної Ради України у третьому читанні не пізніше:

- 1) 20 листопада;
- 2) 25 листопада;
- 3) 30 листопада;
- 4) 1 грудня.

29. Прийняття проекту Закону "Про Державний бюджет" у 3-му читанні:

- 1) полягає у прийнятті рішення щодо висновків та пропозицій до проекту Закону "Про Державний бюджет";
- 2) передбачає встановлення обсягу дефіциту (профіциту), доходів і видатків, обсягу міжбюджетних трансфертів;
- 3) полягає у голосуванні щодо окремих статей проекту Закону "Про Державний бюджет" та по проекту в цілому.

30. Закон про Державний бюджет України приймається Верховною Радою України до:

- 1) 30 листопада;
- 2) 1 грудня;
- 3) 31 грудня;
- 4) 1 січня.

31. Виконання Державного бюджету України забезпечує:

- 1) Кабінет Міністрів України;
- 2) Міністерство фінансів України;
- 3) Національний банк України;
- 4) Державне казначейство України.

32. Звітність про виконання Державного бюджету України є:

- 1) кварталною;
- 2) річною;
- 3) місячною;
- 4) оперативною;

5) всі відповіді вірні.

33. Річний звіт про виконання Закону про Державний бюджет України подається Кабінетом Міністрів Верховній Раді України не пізніше:

- 1) 30 січня року, наступного за звітним;
- 2) 1 квітня року, наступного за звітним;
- 3) 30 квітня року, наступного за звітним;
- 4) 1 травня року, наступного за звітним.

34. Висновки щодо використання коштів Державного бюджету України готує:

- 1) Кабінет Міністрів України;
- 2) Верховна Рада України;
- 3) Рахункова палата.

Модуль 3

Розділ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ

Тема 7. ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ. СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ

Дайте відповідь на запитання:

1. Визначте сутність, зміст та склад поняття "державні доходи".
2. Як класифікуються державні доходи в залежності від різних критеріїв?
3. Як класифікуються доходи бюджетів згідно Бюджетного кодексу України?
4. Що включають доходи Державного бюджету згідно Бюджетного кодексу України?
5. Розкрийте зміст фінансових-правових відносин, якими забезпечується мобілізація доходів.

Тема 8. ПОДАТКОВЕ ПРАВО

План:

1. Податкове право і податкові правовідносини
2. Податки: поняття, значення та функції. Принципи оподаткування
3. Джерела податкового права
4. Елементи податкового закону

5. Кваліфікаційні ознаки податкового правопорушення
6. Інститут податкового примусу
7. Фінансові санкції за порушення податкового законодавства
8. Адміністративна відповідальність за порушення податкового законодавства
9. Кримінальна відповідальність за порушення податкового законодавства

Дайте відповідь на запитання:

1. Обґрунтуйте виділення галузі фінансового права і безпосередньо податкового права.
2. Визначте зміст інституту податкового права. Які його особливості та ознаки?
3. Що є предметом та методом податкового права? Які їх особливості?
4. Визначте сутність та специфіку податкових правовідносин. Охарактеризуйте податкові правовідносини з точки зору суб'єктів.
5. Визначте поняття "податок" з сутнісної (економічної) та юридичної точки зору. Вкажіть проблеми його визначення в вітчизняного законодавстві. Порівняйте з іншими економічними категоріями обов'язкових платежів.
6. Як класифікуються податки і збори за різними критеріями?
7. Визначте сутність поняття "податкова система" з економічної та юридичної точки зору. Вкажіть проблеми її визначення в вітчизняного законодавстві.
8. Що визначають під функціями оподаткування? Які функції виконує оподаткування? Розкрийте їх зміст.
9. Які виділяють основні концепції принципів оподаткування? Визначте принципи оподаткування за законодавством України.
10. Визначте основні джерела податкового права в Україні.
11. Визначте сутність податкового законодавства. Які принципи податкового законодавства існують?
12. Які групи елементів закону про податок виділяють? Що відносять до кожної з груп?
13. Яка різниця між визначенням та встановленням елементу закону про податок?
14. Охарактеризуйте основні процеси, через які бюджети позбавляються податкових надходжень.
15. В чому сутність податкового правопорушення? Які ознаки

воно має? Визначте об'єкт та суб'єкт податкового правопорушення.

16. Як класифікуються податкові правопорушення в залежності від різних критеріїв?

17. Що визначається податковою заборгованістю? За яких обставин наявність податкової заборгованості не тягне за собою юридичної відповідальності?

18. В чому сутність примусу в галузі оподаткування? В чому соціальне призначення податкового примусу?

19. Які ознаки мають заходи податкового примусу?

20. Які заходи використовуються при реалізації примусу в сфері оподаткування?

21. Як класифікуються санкції за податкові правопорушення в залежності від різних критеріїв класифікації?

22. Визначте принципи податкової відповідальності.

23. Які фінансові санкції існують за порушення податкових норм? В чому їх сутність та особливості?

24. В чому особливості адміністративних санкцій за податкові правопорушення? До яких осіб вони застосовуються? В чому зміст та особливості цих санкцій?

25. Що є об'єктом, предметом злочину в сфері оподаткування?

26. Які межі розмірів податкових правопорушень?

27. Які податкові правопорушення тягнуть за собою кримінальну відповідальність? В чому полягає зміст цієї відповідальності?

Виконайте завдання:

1. Побудуйте класифікацію податків і зборів.

2. Побудуйте систему податкового законодавства.

3. Користуючись текстом будь-якого податкового закону, визначте елементи податку.

4. Розкрийте зміст таких елементів закону про податок як суб'єкт оподаткування, об'єкт оподаткування, джерело податку, предмет оподаткування, масштаб податку, одиниця оподаткування, податкова база, податковий період, ставка податку, податкові пільги, межі податкової юрисдикції, методи обліку доходів і витрат платника податку, метод оподаткування, спосіб розрахунку податку, спосіб сплати податку, строк сплати податку.

5. Визначте зміст та особливості податку на додану вартість, акцизного збору, податку на прибуток, податку на доходи фізичних

осіб, податку на промисел, податку на нерухоме майно (нерухомість), плати (податок) за землю, податку з власників транспортних засобів і інших самохідних машин і механізмів.

6. Визначте зміст та особливості місцевих податків, місцевих зборів.

7. Визначте зміст та особливості спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, плати за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності, фіксованого сільськогосподарського податку.

8. Визначте зміст та особливості митних платежів, митного збору, державного мита, єдиного збору, що стягується в пунктах пропуску через державний кордон України.

9. Визначте зміст та особливості збору за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету, збору за спеціальне використання природних ресурсів, збору за спеціальне використання водних ресурсів і збір за користування водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту, платежів за користування надрами, збору за спеціальне використання лісних ресурсів і користування земельними ділянками лісового фонду, збору за забруднення навколишнього природного середовища, збору за використання радіочастотного ресурсу України.

10. Визначте зміст та особливості рентної плата за нафту і природний газ.

11. Визначте правовий режим цільових фондів грошових коштів.

12. Визначте правовий режим цільових бюджетних фондів.

Тема 9. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ

План:

1. Поняття, функції та види державного кредиту
2. Державний борг
3. Правовідносини України з іноземними державними та міжнародними фінансово-кредитними установами в області державного кредиту
4. Порядок здійснення запозичень до місцевих бюджетів України

Дайте відповідь на запитання:

1. Визначте сутність, економічний зміст та юридичну природу державного кредиту.

2. Визначте особливості державного кредиту.
3. Які функції виконує державний кредит?
4. Як класифікується державний кредит за різними ознаками?
5. Охарактеризуйте способи реалізації державного кредиту.
6. Визначте сутність державного боргу. Які його правові межі згідно вітчизняного законодавства?
7. На які складові поділяють державний борг? Яку структуру він має?
8. Які основні причини створення і збільшення державного боргу?
9. Який порядок діє стосовно запозичень до місцевих бюджетів України?
10. Яких умов потребує ринок місцевих запозичень?

Виконайте завдання:

1. Розкрийте особливості правовідносин України в галузі державного кредиту з ООН, МВФ, ЄБРР.
2. Керуючись законом про Державний бюджет на поточний рік, визначте граничний розмір державного боргу України (в розрізі внутрішнього та зовнішнього).

Тема 10. ПРАВОВІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ

План:

1. Поняття і функції страхування
2. Основні галузі і види страхування
3. Відносини в сфері страхування, що регулюються фінансовим правом

Дайте відповідь на запитання:

1. В чому необхідність та сутність страхування? Що є змістом та об'єктом страхування?
2. Які функції виконує страхування? Розкрийте зміст цих функцій.
3. Які основні галузі страхування існує в законодавстві України? В чому особливості їх правового регулювання?
4. Визначте суб'єктів страхування кожної з галузей страхування.
5. Які види загальнообов'язкового страхування існують в законодавчому полі України? Які принципи цього виду страхування?

Розкрийте їх зміст.

6. Які види страхування виділяють в законодавстві України по формі проведення? Розкрийте зміст та особливості цих видів.

Виконайте завдання:

1. На основі змісту Закону України "Про страхування" поясніть, які страхові правовідносини регулюються нормами фінансового права, а які – нормами цивільного права.

2. Побудуйте схему відносин в сфері страхування, що регулюються фінансово-правовими нормами. Розкрийте зміст цих відносин.

3. Визначте систему державних органів, які здійснюють регулювання страхової діяльності в Україні.

Підсумкові тести по модулю 3

Вкажіть правильну відповідь:

1. Доходи бюджету – це:

- 1) сукупність економічних відносин з приводу формування фондів грошових коштів у розпорядженні органів державної влади та управління;
- 2) результат розподілу та перерозподілу ВВП;
- 3) частина фінансових ресурсів держави;
- 4) усі відповіді правильні.

2. Держані доходи класифікуються за територіальним принципом на:

- 1) обов'язкові та добровільні;
- 2) податкові та неподаткові;
- 3) загальнодержавні та місцеві;
- 4) загальні та цільові.

3. Яким чином поділяються неподаткові надходження бюджету?

- 1) доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні штрафи та санкції; плата за навчання іноземних громадян у навчальних закладах; інші надходження;
- 2) надходження від штрафів та фінансових санкцій; доходи від власності та підприємницької діяльності; інші неподаткові надходження;
- 3) доходи від власності та підприємницької діяльності; доходи від некомерційного та побічного продажу; надходження від сплати штрафних санкцій; інші неподаткові надходження;

4) адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу; доходи від власності та підприємницької діяльності; надходження від штрафів та фінансових санкцій; інші неподаткові надходження.

4. Предметом податкового права є:

- 1) податки, збори та обов'язкові платежі;
- 2) платники податків та податкові органи;
- 3) відносини з приводу надходження податків і зборів від платників до бюджетів.

5. Метод правового регулювання податкових відносин:

- 1) диспозитивний;
- 2) імперативний;
- 3) конструктивний.

6. Яке з визначень податків є найвичерпнішим:

- 1) будь-який платіж на користь держави;
- 2) сукупність платежів на користь держави, що встановлені законодавством;
- 3) добровільні пожертвування на користь держави;
- 4) обов'язковий платіж, що встановлюється державою і сплачується на її користь у відповідності до діючого законодавства.

7. Податок виконує такі функції:

- 1) фіскальну;
- 2) контрольну;
- 3) розподільчу;
- 4) регулюючу;
- 5) стимулюючу;
- 6) всі зазначені.

8. Податковою системою називають:

- 1) сукупність встановлених в країні податків і обов'язкових платежів;
- 2) сукупність встановлених в країні обов'язкових платежів;
- 3) сукупність встановлених в країні зборів, податків, обов'язкових платежів та органів, що контролюють їх надходження до бюджету.

9. Який перелік суттєвих елементів закону про податок є правильним:

- 1) платник податку, об'єкт податку, предмет податку, податковий період, одиниця оподаткування, податкова ставка, звітний період, строк сплати податку, податкові пільги;
- 2) платник податку, метод обліку податкової бази, податковий період, метод оподаткування, порядок розрахунку податку, порядок

утримання і повернення неправильно утриманих сум, звітний період, строк сплати податку, способи і порядок сплати, податкові пільги;

3) платник податку, об'єкт податку, предмет податку, метод обліку податкової бази, податковий період, одиниця оподаткування, податкова ставка, метод оподаткування, порядок розрахунку податку, звітний період, строк сплати податку, способи і порядок сплати, податкові пільги;

4) платник податку, об'єкт податку, предмет податку, метод обліку податкової бази, податковий період, податкова ставка, метод оподаткування, порядок розрахунку податку, строк сплати податку, способи і порядок сплати, відповідальність за податкові правопідносини.

10. Споживач товари чи послуги, в ціну якого включається податок, є:

- 1) платником податку;
- 2) суб'єктом оподаткування;
- 3) носієм податку;
- 4) одиницею оподаткування;
- 5) об'єктом оподаткування.

11. Одиниця виміру об'єкта оподаткування – це:

- 1) платник податку;
- 2) суб'єкт оподаткування;
- 3) носій податку;
- 4) одиниця оподаткування;
- 5) об'єкт оподаткування.

12. Грошова сума, з якої стягують податок:

- 1) джерело сплати;
- 2) податкова квота;
- 3) податкова ставка;
- 4) податкова база;
- 5) податковий тягар.

13. *Доберіть правильні відповіді з другої колонки до питань та категорій з першої колонки нижченаведеної таблиці:*

1. Основні елементи оподаткування	1) базові, понижені, підвищені; абсолютні, тверді
2. Додаткові елементи оподаткування	2) відносно національної належності

3. Платники податку	3) відносно постійного місцеперебування фізичної особи
4. Платниками податку можуть бути	4) деталізують специфіку платежу, створюють завершену і повну систему податкового механізму
5. Не можуть бути платниками податку	5) звільнення платника від нарахування і сплати або сплата ним податку в меншому розмірі при наявності відповідних умов
6. Принцип резидентства	6) кошти платника, які використовуються для сплати податку
7. Принцип територіальності	7) об'єднання підприємств, що виступають в якості єдиного платника податку
8. Пов'язані особи	8) органи державної влади, органи місцевого самоврядування, релігійні організації
9. Консолідована груп платників	9) основні характеристики податку, які формують основне уявлення про зміст податкового механізму
10. Податкові агенти	10) особи, на яких покладено обов'язок по нарахуванню та утриманню податку з платників податків і перерахуванню його в бюджет
11. Об'єкт оподаткування	11) особи, що здійснюють контроль за платником податку
12. Ставка податку	12) особи, які мають, отримують об'єкти податкообкладання або здійснюють діяльність, що є об'єктом податкообкладання, і на яких покладено обов'язок по сплаті податків згідно законодавством
13. Види ставок	13) період, по закінченню якого визначається податкова база і розраховується сума належного до сплати податку
14. Предмет оподаткування	14) податкові нарахування на одиницю виміру податкової бази
15. Одиниця оподаткування	15) події, речі і явища матеріального світу, які обумовлюють об'єкт оподаткування через відношення до суб'єкта
16. База	16) предмет, з приводу якого необхідна сплата

оподаткування	податку
17. Джерело оподаткування	17) специфічна характеристика предмету оподаткування, до якої застосовується ставка податку
18. Податковий період	18) територія, яка знаходиться в Україні і надає пільговий режим для резидентів і нерезидентів
19. Пільга оподаткування	19) територія, яка має пільговий режим для податкових резидентів України і розміщена за межами країни
20. Офшорна зона	20) фізичні та юридичні особи і консолідовані групи платників
21. Вільна економічна зона	21) характеристика об'єкту оподаткування, скоригований і підготовлений об'єкт до застосування податкової ставки

14. За яким критерієм виділяються з податкових правопорушень податкові злочини:

- 1) залежно від об'єкта;
- 2) залежно від направленості дії;
- 3) залежно від міри суспільної небезпеки.

15. Податкова відповідальність базується на принципах:

- 1) імперативності, невідворотності, законності;
- 2) невідворотності, законності, справедливості;
- 3) законності, платності, неупередженості.

16. Які санкції фінансово-правових норм застосовуються у разі порушення податкового законодавства:

- 1) штрафи, позбавлення волі, конфіскація майна;
- 2) пеня, звільнення з посади, догана;
- 3) стягнення донарахованих сум податків, штрафи, пеня.

17. За яке порушення податкового законодавства встановлено підвищену відповідальність платника податків:

- 1) порушення терміну подання бухгалтерської звітності;
- 2) порушення терміну складання податкової декларації;
- 3) приховування об'єкта оподаткування;
- 4) несвоєчасне перерахування податку до бюджету;
- 5) порушення терміну подання платіжного доручення на сплату податку до бюджету.

18. До кого застосовуються міри адміністративної відповідальності:

- 1) до юридичних осіб;

- 2) до посадових осіб;
- 3) до платників податків фізичних осіб.

19. Хто може бути суб'єктом податкового злочину:

- 1) службова особа, підприємець, платник податку;
- 2) посадова особа, держава;
- 3) юридична особа, фізична особа, посадова особа.

20. Державний кредит – це:

- 1) сукупність відносин, в яких держава виступає позичальником вільних коштів у населення та підприємницьких структур;
- 2) банківський кредит, що надається державним банком;
- 3) сукупність відносини, в яких держава виступає в ролі кредитора;
- 4) сукупність відносин, в яких держава виступає в ролі позичальника коштів, кредитора та гаранта.

21. Державний кредит існує в таких формах:

- 1) ощадна справа, гарантії Уряду, державні позики;
- 2) кредити центрального банку і комерційних банків;
- 3) дотація, субсидія, субвенція;
- 4) кредити Уряду і місцевих органів влади.

22. Які функції виконує страхування:

- 1) перерозподільчу, регулюючу, стимулюючу, контрольну;
- 2) ризикову, попереджувальну, накопичувальну, контрольну;
- 3) стимулюючу, ризикову, перерозподільчу, стимулюючу.

23. Який вид страхування регулюються нормами фінансового права:

- 1) майнове страхування;
- 2) страхування фінансових ризиків;
- 3) пенсійне страхування;
- 4) страхування інвестицій.

24. Визначте галузі страхування:

- 1) приватне та державне;
- 2) індивідуальне та колективне;
- 3) соціальне та економічне.

25. Відповідно законодавства виділяють такі види страхування в залежності від об'єктів страхування:

- 1) пенсійне, медичне, соціальне;
- 2) особисте, майнове, відповідальності;
- 3) страхування в зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві, на випадок безробіття.

Модуль 4

Розділ 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ ТА БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Тема 11. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ

План:

1. Поняття державних видатків, їх особливості і принципи фінансування
2. Поняття та принципи бюджетного фінансування

Дайте відповідь на запитання:

1. Дайте визначення видатків бюджету. Чим видатки бюджету відрізняються від витрат бюджету?
2. Як класифікують державні видатки за предметною ознакою, за роллю в відтворювальному процесі, за економічним змістом?
3. Які існують режими бюджетного фінансування?
4. Назвіть принципи фінансування. Розкрийте їх сутність.
5. Які бувають фінансові плани стосовно фінансування державних видатків?
6. Якими групами актів регулюються відносини в галузі видатків держави?
7. Що розуміють під терміном "бюджетне фінансування"?
8. Назвіть принципи бюджетного фінансування. Розкрийте їх сутність.

Виконайте завдання:

1. Побудуйте схему суб'єктів видаткових відносин.
2. Побудуйте ієрархію розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів.

Тема 12. ПРАВОВІ ОСНОВИ КОШТОРИСНО-БЮДЖЕТНОГО РЕЖИМУ ФІНАНСУВАННЯ

План:

1. Кошторис як індивідуальний фінансово-плановий акт. Порядок кошторисно-бюджетного фінансування
2. Додержання фінансової дисципліни
3. Порядок фінансування соціально-культурних заходів

4. Порядок фінансування видатків на національну оборону
5. Видатки на утримання органів державного управління, органів місцевої влади та місцевого самоврядування

Дайте відповідь на запитання:

1. Що розуміють під терміном "кошторисно-бюджетне фінансування"?
2. Визначте сутність та правове значення кошторису бюджетних установ.
3. Які існують види кошторисів? В чому їх особливості?
4. Які складові мають кошториси? Що містять ці складові?
5. Який механізм формування кошторису розпорядника бюджетних коштів?
6. Що визначають в Бюджетному кодексі України як поняття "бюджетне правопорушення"?
7. Що визначають в Бюджетному кодексі України як "нецільове використання коштів"?
8. В яких випадках виконавчі органи можуть призупиняти бюджетні асигнування? Який механізм призупинення та відновлення бюджетних асигнувань?
9. Які видатки відносять до соціально культурних? В чому полягає їх призначення?
10. Що є правовою базою фінансування видатків на соціальний захист населення? Назвіть основні нормативно-правові акти.
11. Які підрозділи за функціональною структурою включає розділ видатків "Соціальний захист та соціальне забезпечення"?
12. Які видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення фінансуються з Державного бюджету України, а які з місцевих бюджетів?
13. Що є правовою базою фінансування видатків на освіту? Назвіть основні нормативно-правові акти.
14. Які нормативні межі та пільгові умови фінансування видатків на освіту?
15. Які асигнування виділяють в функціональній структурі видатків бюджету на освіту?
16. Які видатки на освіту фінансуються з Державного бюджету України, а які з місцевих бюджетів?
17. Що є правовою базою фінансування видатків на науку? Назвіть основні нормативно-правові акти.

18. Які основні напрямки бюджетного фінансування науки?
19. Які нормативні межі фінансування видатків на наукову та науково-технічну діяльність?
20. На які напрямки наукової діяльності надається базове фінансування?
21. На які напрямки наукової діяльності надається програмно-цільове фінансування?
22. Які видатки передбачені за функціональною структурою на культуру та мистецтво?
23. Які заходи та заклади культури фінансуються з Державного бюджету України, а які з місцевих бюджетів?
24. Яким нормативно-правовим актом закріплено право на безкоштовну медичну допомогу?
25. Які видатки передбачені за функціональною структурою на охорону здоров'я?
26. Які заходи та заклади охорони здоров'я фінансуються з Державного бюджету України, а які з місцевих бюджетів?
27. На підставі яких показників визначаються обсяги бюджетного фінансування в сфері охорони здоров'я?
28. Які видатки передбачені за функціональною структурою на фізкультуру і спорт?
29. Які заходи та заклади фізкультури і спорту фінансуються з Державного бюджету України, а які з місцевих бюджетів?
30. Які нормативно-правові акти є правовою основою фінансування оборони України? Які нормативні межі цього фінансування?
31. В чому полягають правові основи здійснення видатків на державне управління? Які заходи та заклади державного управління фінансуються з Державного бюджету України, а які з місцевих бюджетів?

Виконайте завдання:

1. Побудуйте схему бюджетної сфери.

Підсумкові тести по модулю 4

Вкажіть правильну відповідь:

1. Видатки бюджету розподіляються по ланках бюджетної системи в Україні:
 - 1) на основі принципу субсидіарності;

- 2) на основі розмежування повноважень;
- 3) на основі розподілу доходів;
- 4) на основі розрахунків доходної спроможності бюджетів;
- 5) відповіді 1 і 2;
- 6) відповіді 3 і 4.

2. За якими ознаками класифікуються видатки бюджету?

- 1) роль у відтворенні виробництва, суспільне призначення, цільове призначення;
- 2) предметна ознака, за роллю в відтворювальному процесі, за економічним змістом;
- 3) суспільне і цільове призначення, роль у відтворенні виробництва, галузі економіки і соціальної сфери, рівні бюджетної системи, форми бюджетного фінансування.

3. Що відображає економічна класифікація видатків бюджету?

- 1) поточні видатки і видатки розвитку;
- 2) поточні і капітальні видатки;
- 3) статті і підстатті видатків, елементи цільових витрат;
- 4) поточні і капітальні видатки, кредитування х врахуванням погашення.

4. Які визначено принципи фінансування видатків:

- 1) плановість, безоплатність, безповоротність, цільове спрямування коштів, ефективність використання коштів, фінансування в міру виконання плану, оптимальне поєднання джерел фінансування, економія, контроль;
- 2) плановість, безоплатність, поворотність, цільове спрямування коштів, ефективність використання коштів, оптимальне поєднання джерел фінансування, економія, контроль;
- 3) плановість, платність, безповоротність, ефективність використання коштів, фінансування в міру виконання плану, оптимальне поєднання джерел фінансування, економія, контроль.

5. Головні розпорядники встановлюються шляхом:

- 1) взяття бюджетних зобов'язань;
- 2) складання бюджетних запитів;
- 3) встановлення бюджетних призначень;
- 4) встановлення бюджетного розпису.

6. Кошторис – це:

- 1) бюджетні асигнування, розподілені поквартально і постатейно;
- 2) плановий документ, в якому встановлюється обсяг бюджетних асигнувань, їх постатейний і поквартальний розподіли;

- 3) розпис доходів і видатків, збалансований в часі з поквартальним розподілом;
- 4) плановий документ з переліком бажаних витрат і можливих надходжень певної бюджетної установи, їх постатейний і поквартальний розподіли.

7. Які існують види кошторисів?

- 1) поточний, капітальний;
- 2) на централізовані заходи, особовий;
- 3) індивідуальний, зведений;
- 4) постатейний та поквартальний.

8. Обсяги фінансування кошторису визначаються:

- 1) загальними потребами бюджетної установи та її можливими доходами;
- 2) оперативно-сітьовими показниками та нормативами видатків;
- 3) кількістю одиниць за штатним розписом;
- 4) фізіологічними потребами і статистичними спостереженнями.

9. У кошторисних розрахунках використовуються:

- 1) показники, які характеризують кількісні параметри діяльності бюджетної установи, нормативи видатків у розрахунку на повний кількісний показник;
- 2) обсяги міжбюджетних трансфертів та обсяги закріплених доходів місцевих бюджетів;
- 3) обсяги нормативних бюджетних видатків;
- 4) обсяги видатків, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.

10. Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення включають:

- 1) виплату пенсій і допомоги, допомогу сім'ям з дітьми, інші види соціальної допомоги, програми соціального захисту неповнолітніх та ін..;
- 2) фінансування освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, засобів масової інформації;
- 3) фінансування загальноосвітніх шкіл, шкіл-інтернатів, дитячих дошкільних закладів, професійно-технічних училищ, закладів післядипломної освіти;
- 4) фінансування театрів, музеїв, бібліотек, клубів, заповідників.

11. Які показники покладено в основу складання кошторису загальноосвітньої школи?

- 1) кількість класів;

- 2) кількість класів та контингент учнів;
- 3) кількість класів, контингент учнів, число педагогічних ставок;
- 4) кількість класів, контингент учнів, число годин за навчальним планом;
- 5) контингент учнів, число педагогічних ставок.

12. Джерела державного фінансування видатків на освіту є:

- 1) бюджетні асигнування; виручка від реалізації продукції та послуг; кошти населення;
- 2) кошти заохочувальних фондів підприємств та організацій;
- 3) кошти колективних і кооперативних підприємств та громадських організацій.

13. Джерелом фінансування наукових досліджень в Україні є:

- 1) бюджет та спеціальні фонди;
- 2) кошти замовників досліджень;
- 3) Державний інноваційний фонд;
- 4) 1 і 2.

14. Який показник лежить в основі складання кошторису бібліотеки?

- 1) кількість відвідувань читального залу;
- 2) обсяг бібліотечних фондів;
- 3) кількість посад;
- 4) загальна кількість відвідувачів на рік;
- 5) середня вартість книг у читальному залі.

15. Яким чином визначається обсяг державної дотації театру?

- 1) виходячи з потреб утримання установи;
- 2) у розмірі витрат, що не покриваються власними доходами;
- 3) виходячи з кількості місць і витрат на постанову;
- 4) у розмірі кошторису;
- 5) згідно з розрахованими нормативами на розвиток соціально-культурної сфери країни.

16. Який показник лежить в основі визначення чисельності працівників музею?

- 1) загальна площа музею;
- 2) норматив музейних фондів;
- 3) розмір кошторису;
- 4) норматив середньостатистичного відвідування;
- 5) кількість днів функціонування музею (на місяць).

17. Які види грошових ресурсів держави використовуються для фінансування видатків медичних установ держави?

- 1) бюджетні асигнування; кошти населення;
- 2) прибуток підприємства;
- 3) кредити банку;
- 4) частина коштів заохочувальних фондів підприємств та організацій.

18. Які показники покладено в основу складання кошторису видатків лікарень?

- 1) рівень захворюваності в районі;
- 2) число лікарських ліжок;
- 3) кількість ліжок і ліжко-днів;
- 4) структура штатного персоналу;
- 5) число днів функціонування ліжка кожного профілю.

19. Які показники покладено в основу складання кошторису амбулаторно-поліклінічного закладу?

- 1) число лікарських посад;
- 2) кількість лікарських відвідувань;
- 3) число працівників закладу;
- 4) контингент медичного персоналу;
- 5) чисельність населення в районі діяльності закладу;
- 6) рівень захворюваності в районі.

20. До видатків бюджету на управління належать:

- 1) державне управління, культура і мистецтво, правоохоронна діяльність і забезпечення безпеки держави;
- 2) засоби масової інформації;
- 3) державне управління, міжнародна діяльність, правоохоронна діяльність і забезпечення безпеки держави;
- 4) поповнення державних запасів і резервів;
- 5) правоохоронна діяльність і забезпечення безпеки держави, купівля озброєння та військової техніки;
- 6) купівля озброєння і військової техніки.

21. Найбільшу питому вагу у складі видатків влади і управління займають:

- 1) кошти на оплату праці;
- 2) видатки на відрядження;
- 3) оплата комунальних та транспортних послуг.

Модуль 5

Розділ 4. ПРАВОВІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ГРОШОВОГО ОБОРОТУ І ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Тема 13. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ В ПРОЦЕСІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

План:

1. Поняття банківської системи та банківської діяльності
2. Банківське право: предмет, метод, банківські правовідносини та банківське законодавство

Дайте відповідь на запитання:

1. Який нормативно-правовий акт визначає правові норми діяльності банків? Як в ньому визначено поняття "банк"?
2. Які операції є базовими? Як, спираючись на поняття "базова операція" можна класифікувати банки?
3. Як у правовому розумінні визначається банківська діяльність?
4. Що розуміють під поняттям "банківська система"? В яких двох площинах розглядають банківську систему? Розкрийте зміст відносин в цих площинах.
5. Які умови формування банківського права? Що визначають під поняттям "банківське право"?
6. Які специфічні ознаки мають банківські правовідносини?
7. Які основні методи правового регулювання банківської діяльності використовуються? Охарактеризуйте особливості цих методів та зміст їх правового регулювання.
8. Що розуміють під банківським законодавством? Які його рівні та особливості виділяють?
9. В чому полягають причини, що обумовлюють вдосконалення банківського права в Україні?

Виконайте завдання:

1. Побудуйте схему банківської систему за рівнями та в розрізі площин взаємовідносин учасників.
2. Побудуйте схему суб'єктного складу банківських правовідносин за рівнями.
3. Побудуйте схему банківського законодавства за рівнями.

Тема 14. ПРАВОВЕ РЕГЛАМЕНТУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РАХУНКІВ І РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ОБОРОТУ

План:

1. Правове регулювання грошового обігу в Україні
2. Правове регулювання інституту банківського рахунку
3. Організація готівкового обігу та регулювання касових правил
4. Правове регулювання безготівкових розрахунків

Дайте відповідь на запитання:

1. Які основні умови грошового обігу законодавчо закріплюються на території країни? Коротко охарактеризуйте ці умови згідно законодавчого поля в Україні.

2. Якими нормативно-правовими актами регулюються засади функціонування платіжних систем в Україні?

3. Що розуміють під поняттям "платіжна система"? В чому полягає функція платіжної системи?

4. Які основні положення мають визначати правила діяльності платіжної системи?

5. Що включає в себе інститут банківського рахунку? Розкрийте основний зміст цих складових.

6. В чому зміст розмежування понять "банківський вклад" і "банківський рахунок"?

7. В чому особливості правової основи банківського рахунку? Поясніть ці особливості.

8. Які види рахунків передбачено чинним законодавством в Україні.

9. Якими нормативно-правовими актами регулюється організація готівкового обігу та касових операцій в Україні?

10. В чому полягають основні завдання банківських установ в організації готівкового обігу?

11. Якими нормативно-правовими актами регулюється організація безготівкових розрахунків в Україні?

Виконайте завдання:

1. Побудуйте схему платіжних систем.
2. Складіть схему всіх видів банківських рахунків, передбачених законодавством України.

Тема 17. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ

План:

1. Поняття валюти та валютних операцій
2. Організація валютного регулювання
3. Правовий режим валютного контролю

Дайте відповідь на запитання:

1. Як визначає чинне законодавство валюту України та іноземну валюту?
2. Які операції відносить чинне законодавство до валютних?
3. Хто виступає учасниками валютних операцій?
4. Якими нормативно-правовими актами регулюються валютні операції в Україні?
5. Які види ліцензій видає Національний банк України банкам та іншим фінансовим установам для здійснення валютних операцій?
6. Що розуміють під конвертованістю валюти? Які групи валют за рівнем їх конвертованістю виділив Національний банк в запровадженому ним Класифікаторі іноземних валют?
7. Які фактори визначають форми й методи проведення валютної політики? Які відповідно цих факторів форми та методи валютної політики виділяють? В чому їх сутність?
8. Що представляє собою валютна система відповідно положень фінансового та господарського права?
9. Які елементи містить національна валютна система? Охарактеризуйте їх відносно правового поля в Україні.
10. Якими нормативно-правовими актами регулюються валютні відносини в Україні?
11. Які етапи виділяють в розвитку законодавчого регулюванні валютних операцій в Україні?
12. Що розуміють під валютним регулюванням? Як ринкове валютне регулювання доповнює державне?
13. По яким напрямкам здійснюється валютне регулювання в Україні?
14. Які особливості має правове регулювання обігу і використання валютних цінностей на території України?
15. Які повноваження мають в сфері валютного регулювання

Кабінет Міністрів України та Національний банк України?

16. Хто є суб'єктами валютного контролю в Україні? Яким нормативно-правовим актом регулюється валютний контроль в Україні?

17. Що є метою валютного контролю? Які основні напрямки валютного контролю виділяють?

Виконайте завдання:

1. Побудуйте схему валютних операцій (в розрізі операцій та учасників).

2. Порівняйте права резидентів і нерезидентів щодо здійснення валютних операцій.

3. Зобразіть схематично основні ланки валютного регулювання.

Підсумкові тести по модулю 5

Вкажіть правильну відповідь:

1. Назвіть базові банківські операції:

- 1) активні та пасивні;
- 2) розрахункові та комісійні;
- 3) вкладні, кредитні та розрахункові.

2. Об'єктами банківських правовідносин є:

- 1) фінансові інструменти;
- 2) лише грошові кошти в готівковій та безготівковій формі;
- 3) лише грошові кошти в безготівковій формі.

3. Обставинами виникнення банківських правовідносин є:

- 1) адміністративні акти;
- 2) договори та угоди між фінансово-кредитними установами;
- 3) договори та угоди між фінансово-кредитними установами та їх клієнтами;
- 4) 1, 2 і 3.

4. Банківська система має:

- 1) три рівні;
- 2) два рівні;
- 4) чотири рівні.

5. Вкажіть найповніший перелік видів платіжних систем:

- 1) міжбанківські, внутрішньобанківські, масові, державні;
- 2) внутрішньобанківські, державні, масові;
- 3) міжнародні, міжбанківські, масові, внутрішньобанківські.

6. Види банківських рахунків:

- 1) поточні та з спеціальними режимами використання;
- 2) депозитні та кредитні;
- 3) поточні та бюджетні.

7. Рахунки лоро відкриваються:

- 1) банком своїм банками-кореспондентам;
- 2) у банках-кореспондентах даній банківській установі.

8. Рахунки типу "Н" відкриваються:

- 1) представництвом та установам, міжнародним організаціям, що не займається підприємницькою діяльністю в Україні;
- 2) постійним представництвом іноземних компаній, фірм, міжнародних організацій, які здійснюють підприємницьку діяльність нерезидента на території України.

9. До платіжних інструментів згідно з чинним законодавством відносять:

- 1) платіжні доручення;
- 2) платіжні вимоги-доручення;
- 3) платіжні вимоги;
- 4) розрахункові чеки;
- 5) меморіальні ордери;
- 6) акредитиви;
- 7) всі зазначені.

10. Вкажіть найповніший перелік учасників валютних операцій:

- 1) центральний банк держави, банківські установи; валютні біржі, вітчизняні підприємства та установи, фізичні особи, валютні брокерські фірми;
- 2) центральний банк держави, банківські установи, вітчизняні та зарубіжні підприємства та установи, фізичні особи;
- 3) центральний банк держави, валютні біржі, банківські установи, вітчизняні та зарубіжні підприємства та установи, фізичні особи, валютні брокерські фірми.

11. Залежно від тривалості дії ліцензій, характеру та тривалості валютних операцій можуть видаватися:

- 1) лише генеральні ліцензії;
- 2) лише індивідуальні ліцензії;
- 3) генеральні та індивідуальні ліцензії.

12. Валютна політика - це:

- 1) сукупність заходів, що здійснюються у сфері міжнародних економічних відносин;
- 2) сукупність заходів з метою регулювання грошово-кредитної

системи;

3) сукупність заходів з метою регулювання платіжної системи країни.

13. Вкажіть повний перелік форм та методів валютної політики:

1) валютні обмеження, зміна паритетів валют, регулювання ступеня конвертованості валюти, режим валютного курсу, дисконтна та девізна політика;

2) валютні обмеження, девальвація та ревальвація, регулювання ступеня конвертованості валюти, дисконтна та девізна політика;

3) валютні обмеження, зміна паритетів валют, регулювання ступеня конвертованості валюти, режим валютного курсу, валютні інтервенції, девальвація та ревальвація.

14. Які виключні повноваження в сфері валютного регулювання має Національний банк України:

1) забезпечує формування і виступає розпорядником Державного валютного фонду України;

2) складає платіжний баланс України;

3) нагромаджує, зберігає й використовує резерви валютних цінностей для здійснення валютної політики.

15. Який суб'єкт фінансового управління в Україні не здійснює валютний контроль:

1) Кабінет Міністрів України;

2) Національний банк України;

3) уповноважені банки;

4) Рахункова палата України.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Фінансова діяльність держави та фінансове право в сучасний період: їх поняття.
2. Система фінансового права.
3. Загрози фінансовій безпеці держави: юридичний зміст та правовий аналіз.
4. Роль Міністерства фінансів у забезпеченні контролю за рухом фінансових ресурсів держави.
5. Законність як основний принцип діяльності органів фінансового контролю.
6. Фінансові санкції в якості засобів „виховання” порушників фінансової дисципліни.
7. "Фіскальне право" в законодавчому руслі.
8. Особливості бюджетного забезпечення функцій держави у контексті положень чинного законодавства
9. Правові аспекти формування державного бюджету України.
10. Удосконалення бюджетних взаємовідносин.
11. Визначення поняття "видатки бюджету" в теорії фінансового права та законодавстві України.
12. Бюджетний контроль: поняття і сутність.
13. Аспекти відповідальності за порушення бюджетного законодавства
14. Податок як правова категорія: проблеми дефініції.
15. Оподаткування – найголовніший посередній метод державного регулювання підприємництва.
16. Компромід як пріоритетний напрям податкової політики.
17. Місце податкового права в системі права
18. Зміст і класифікація принципів у податковому праві.
19. Адаптація податкового законодавства України до законодавства ЄС - невід’ємна частина європейської інтеграції.
20. Порядок и принципи побудови системи оподаткування в Україні.
21. Місце і роль державної податкової служби в системі управління.
22. Податковий обов'язок: зміст., структура, засоби забезпечення.
23. Податкове представництво: зміст і види.
24. Місцеві податки і збори та їх особливості. Світовий та український досвід встановлення і справляння місцевих податків.
25. Податкове планування: принципи і методи.
26. Правове регулювання фінансових послуг: порівняльний

аналіз відповідного законодавства України та Європейського Союзу.

27. Поняття страхування з позицій фінансового права

28. Історико-правовий аналіз передумов виникнення страхування.

29. Проблемні питання удосконалення законодавства у сфері страхування.

30. Імплементация норм міжнародного страхового права в національне законодавство.

31. Вдосконалення банківської системи України.

32. Банк як суб'єкт банківського права

33. Критерії класифікації джерел банківського права

34. Нагляд за додержанням банківського законодавства

35. Принципи функціонування розрахунково-платіжних систем.

36. Поняття класифікації джерел банківського права

37. Правові колізії в законодавчому забезпеченні кредитної діяльності.

38. Захист прав кредитора в Україні: юридичний аспект.

39. Способи забезпечення кредитного договору.

40. Правове регулювання та державний контроль у сфері кредитної кооперації.

41. Небанківський фінансово-кредитний сектор: формування і законодавче регулювання.

42. Про правове забезпечення функціонування ринку цінних паперів в Україні.

43. Розвиток законодавства щодо фондового ринку.

44. Цінні папери: поняття, зміст, юридичні характеристики.

45. До питання про правове регулювання обігу акцій в Україні.

46. Фінансово-правові основи ринку облігацій в Україні.

47. Вексельний обіг: правовий аспект.

48. Фондова біржа в системі громадянських правовідносин.

49. Особливості правової природи договорів на фондовій біржі.

50. Про правову природу "валютних операцій".

51. Теоретичні проблеми і перспективи розвитку валютного права.

52. Валютний контроль: правова природа та місце в системі державного контролю.

53. Відповідальність за правопорушення в сфері валютного регулювання.

54. Правові засади регулювання експортно-імпортних операцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брегін М.Г. та ін. Основи податкового законодавства. – Львів: Світ, 2000. – 88 с.
2. Бюджетне законодавство України: Бюджетний кодекс. Бюджетний процес. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
3. Гега П.Т., Доля Л.М. Основи податкового права: Навч.посібник. – 2-е вид., перероб.і доп. – К.: Знання, 2001. – 215 с.
4. Гега П.Т., Доля Л.М. Основи податкового права: Навч.посібник. – К.: Знання, 1998. – 272 с.
5. Дмитренко Е.С. Фінансове право України. Практикум. – К.: Атіка, 2003. – 216 с.
6. Зюнкін А.Г. Фінансове право: Опорний конспект лекцій. – 2-е вид., доп. – К.: МАУП, 2001. – 144 с.
7. Карманов Є.В. Банківське право України: Навч.посібник. – Харків: Консум, 2000. – 464 с.
8. Качан О.О. Банківське право: Навч.посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 288 с.
9. Костюченко О.А. Банківське право: Навчальний посібник для вузів. – 2-ге вид. – К.: А.С.К., 2001. – 570 с.
10. Кучерявенко Н.П. Налоговое право: Учебник. – Харьков: Легас, 2001. – 584 с.
11. Налоговое право: Учеб.пособие. / Сост. С.В. Александров. – Харьков: Консум, 1998. – 816 с.
12. Орлюк О.П. Фінансове право: Навч.посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 528 с.
13. Податкове законодавство України. / ДПАУ/ Ред. М.Я. Азаров. – К.: Ін Юре, 1998. – т. 1. – 1983 с.; 1999. – т. 2. – 1054 с.; 1999. – т. 3. – 1012 с.; 1999. – т. 4. – 1238 с.; 1999. – т.5. – 1282 с.
14. Финансовое право: Учебник. / Под ред. И.Н. Пахомова. – Х.: ООО "Одиссей", 2003. – 448 с.
15. Фінансове право: Навчальний посібник. / Ред. Л.К. Воронова. – К.: Вентурі, 1998. – 383 с.
16. Фінансове право: Підручник для вузів. / Ред. Л.К. Воронова. – 2-ге вид., випр.та доп. – Харків: Консум, 1998. – 496 с.
17. Фінансове право: Хрестоматія: Посібник для юридичних вузів. / Ред. Ю.І. Шуліка. – К.: Вілбор, 1998. – 640 с.

